MARIE ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ.

ŽIVOTOPISNÝ NÁSTIN.

NAPSALA

BOŽENA AUGUSTINOVÁ.

V PRAZE 1897.

NAKLADATELÉ

BURSÍK & KOHOUT,

knihkupci c. k. české university a České Akademie pro vědy, slovesnost a umění.

III 2942

Tiskl Alois Wiesner v Praze

ÚVOD.

Neočekávaná, předčasná smrť paní Marie Červinkové-Riegrové hluboce dojala všech, kdož sledovali činnosť její a dovedli snahy její oceniti; cítili jasně, že odchodem jejím nenahraditelná mezera nastala ve mnohých oborech našeho života veřejného. Ti však, kteří znali ji v nejdůvěrnějších stycích života soukromého, želeli bolestně i ztráty převzácné, ušlechtilé její povahy.

Proto hned v prvních chvílích po smrti její ve všech stejné ozvalo se přání: aby život Marie Červinkové-Riegrové vylíčen byl co nejdříve k upomínce těm, kdož ji znali i ku potěše cizím. Sotva dozněly smuteční zpěvy nad hrobem jejím, sešel se kruh nejbližších přátel a ctitelů ku poradě o úkolu tomto.

Že právě mně dostalo se zvláštní této cti, ač v kruhu tom byly osoby zajisté povolanější, jichž jména v literárním světě našem chvalný mají zvuk, toho příčinou byly styky moje se zvěčnělou při pracech jejích filantropických, kterážto stránka činnosti její byla ostatním poněkud vzdálenější.

Jsem si dobře toho vědoma, že přese všechnu upřímnou snahu, práci mojí mnohého se nedostává, že sla-

bému péru mému nepodařilo se nakresliti obraz vzácné postavy paní Marie Červinkové-Riegrové tak, jak bych si byla přála, tak, jak žije památka její v duši mojí.

Ačkoliv vylíčena jest tuto vlastními slovy svými dle denníků a korrespondencí, ačkoliv vše spočívá na nezvratném základě pravdy historické, přece všichni, kdož jí blízcí byli, pohřeší v tom mnohé, hlavně pak kouzlo té neocenitelné, vše oživující dobroty, kterouž slovo moje vystihnouti nedovedlo.

Leč jakkoli nedokonalý jest tento obraz Marie Červinkové-Riegrové, přece snad nebude ne vděk těm, kteří neznajíce ji z blízka, nemohou ničeho v něm pohřešiti a kteří za výsledkem snah jejích životních tuší neobyčejnou obětavost; ti snad ocení dobrý můj úmysl a shovívavě prominou mi slabosti.

Odevzdávajíc v této naději skromnou práci svoji veřejnosti, vyslovuji velectěné paní Anně Lauermannové dík svůj nejvřelejší za dobrotivé a obětavé přispění ku práci této hojným materialem a mnohými výpisky.

V Počátkách, dne 5. září 1895.

I.

V nevelkém, starém domě patricijském, v tiché ulici na Novém Městě pražském, v domě, pod jehož střechou vystřídalo se po přeslici několik generací jedné rodiny od baronů Mac-Nevenů a baronů ze Sternfeldu na rytíře Lankiše z Hornic, z nichž pocházela paní Měchurová, matka paní Terezie Palacké, v domě, jejž nesmrtelná životní práce Františka Palackého učinila místem národu našemu posvátným, v domě tom spatřila dne 9. srpna 1854 světlo tohoto světa vnučka Palackého, prvorozené dítě dcery jeho Marie a chotě jejího Dr. Františka Ladislava Riegra.*) Nad kolébkou její skláněl se vedle šťastných rodičů slavný její děd s ušlechtilou choti svojí. Bývalý učitel mladistvé matky a věrný přítel rodiny P. František Schneider, jenž o rok dříve oddával manžely Riegrovy, vykonal křest novorozeňátka, jemuž při obřadu tomto byli kmotry babička paní Terezie Palacká a švakr její baron Samen a kteréž po matce a obou babičkách pokřtěno jmény Marie Terezie. I byla hned malá Marie při vstoupení v tento svět uvítána kruhem těch vzácných osob, jichž působení rozhodovalo pak v celém životě jejím. Matka, proniknutá zásadami filosofie Bolzanovy, jejímž nadšeným hlasatelem a stoupencem byl energický P. Schneider, pak otec a děd, to bylo

*) Dům čís. 719-II. v ulici Palackého tehdáž Pasířské.

jasné trojhvězdí, které jí svítilo na dráze její životní a vedle něhož působení jiných osob bylo povždy méně patrné a pomíjející. Podobný zjev jest velmi řídký, ovšem pak i kruh osob, z nichž pocházela Marie Riegrova, velmi jest vzácný.

Kdežto v babičce se strany otcovy vidíme paní energickou a statečnou, moudře vládnoucí velikým mlýnem Semilským nejen ku prospěchu rodiny, nýbrž ku požehnání celého okolí, paní bystroduchou, mysli velice nábožné, z jejichž neúnavně pilných a šetrných rukou štědře plynula pomoc potřebným, v příbuzenstvě matky Mariiny setkáváme se s osobami, náležejícími k výkvětu tehdejší společnosti, s přátely věd a umění. Nad nimi ovšem nade všemi stojí postava Františka Palackého, zastiňujíc ostatní velikostí svojí.

Věru zdá se, že požehnání všech těchto osob blahotvorně vznášelo se nad dítětem, které ku podivu prospívalo, jsouc velké a silné nad svůj věk a brzo jalo jeviti bystrost duševní. Vedení, jehož se mu dostávalo péčí vzdělané a moudré matky, podporovalo ovšem nevšední schopnosti dítěte, tlumíc zároveň příliš ohnivou touhu jeho po vědění, kdykoli přesahovala míru nevyhnutelnou tělesnému i duševnímu zdraví a dovedlo toho, že vyvinovalo se zdravě a přirozeně, ač ovšem velmi rychle. Na podzim r. 1860 šestileté děvčátko mluvilo již zcela plynně francouzsky — nepapouškujíc, jako se stává v běžné nyní modě vychovatelské — nýbrž četlo a psalo úkoly v jazyce tomto jako v českém ve věku, kdy děti učí se obyčejně abecedě. Bylaf ztrávila několik měsíců od podzimu r. 1859 do jara r. 1860 s matkou v Nizze u těžce nemocné babičky Palacké.

Matka nepřejíc si, aby citlivé a dojmům příliš přístupné děvčátko bylo stálým svědkem smutných obrazů nezhojitelné choroby, posílala je k dámě, vyučující kroužek děvčátek z předních rodin v Nizze spíše proto, aby ve

styku s dětmi se pobavilo, nežli aby se učilo. Bystrá holčinka však nejen že za několik neděl mluvila cizím jazykem, nýbrž naučila se v něm i čísti. Ryzí, čistá výslovnosť francouzská, jíž nabyla v dětství ve styku s lidem v Nizze, neopustila ji nikdy již a později často obracela k sobě pozornost Francouzů.

Doba, ve které se rozvíjela dětská léta Mariina, byla již velice vzdálena toho idyllického klidu a ideálního přátelství obou kmenů v zemi z konce let 30tých, jak je později sama zajímavě vylíčila, popisujíc mládí matky své.*) Ježto mládí dcery Palackého plynulo v klidné domácnosti, v kruhu nejvzdělanějších osob obou národností, prodchnutých láskou k umění, svorně se obdivujících zašlé velikosti a toužících po nové slávě společné vlasti, kdy přední vlastenci čeští žili v poměru přátelském s německými básníky a spisovateli, doba mládí vnučky jeho, měla již zcela jiný ráz i směr. Snahy naše národní vyšly již z uzavřeného kruhu vědeckého a literarního, probuzené vědomí vlastenecké šířilo se všemi vrstvami a hlásilo se o svá práva životní; ano straně německé počínalo se zdáti nebezpečným.

Bouře r. 1848 přehnala se zachmuřeným obzorem, zapudivši na vždy idyllické snění; již byla otřásla ztrnulým národem i tragedie Karla Havlíčka, nastávala doba bojů, zápasů o bytí národní. V domě Františka Palackého a Dr. F. L. Riegra, stojících v čele hnutí, znáti bylo zajisté nejurčitěji záchvěvy těchto zápasů, vzrušujících šťastnou domácnost mladých manželů a zahánějících mnohou rozbouřenou vlnu i do zadních dětských pokojů. V domě hemžilo se návštěvami, deputacemi; vnímavé dítě bylo nejednou svědkem výjevů, které mu z mysli již nevymizely.

---

*) Viz: M. Červinková-Riegrová: Marie Riegrová rodem Palacká, její život a skutky. Praha 1892.

To ovšem nebylo okolí, v jakém obyčejně děti rostou. Loutky a hračky přes příliš brzo pozbyly půvabu pro děvčátko, jehož bystrý duch a živá obraznost odvracovány byly výjevy, v nichž děd i otec obestřeni byli nimbem glorie.

V mladinkou, měkkou dušinku vtiskly se dojmy tyto hluboko. Děd, otec, matka, všichni kráčeli za nejvyššími idealními snahami, v tomto okolí nemohla se mysl její připoutati ke všední zemské hroudě, ale hned v dětství vznesla se do výše, aby nikdy neslétla k nízkému pachtění lidskému, ke rmutu tohoto světa. Vdechovala v sebe vzduch nejryzejší idealnosti, cítila kolem sebe neúmornou snahu po dosažení nejvyšších úkolů vlasteneckých, slyšela o povinnostech těchto, ký div, že sedmileté děvčátko při návštěvě u příbuzných v Starém Kolíně vážně tvrdilo, že bude spisovatelkou? Když jí po několika letech připomenul P. Hušek, děkan starokolínský, výrok tento, na nějž se již nepamatovala, zapsala si čtrnáctiletá Marie do deníku 13. srpna 1868: „Nesmírně mě to potěšilo, že ideu, kterou jsem měla od probuzení svého rozumu, chovám do nynějška a zachovám bohdá i do konce svého žití.“

Že slovo sedmiletého dítěte bylo projevem opravdového hnutí vnitřního, vidíme z píle, kterouž jevila ve psaní denníčků, sotva se psáti naučila, i v pokusech literárních. Zapisovala si každého dne veškeré důležité události dosti obšírně a již před před desátým rokem psala povídky, básně, ba i dramata, kteráž později provozovávala v ústraní se sestrou i s bratrem, aby „velcí“ nevěděli. Rozmile vylíčena jest v denníčku z r. 67. epizoda, jak byli drobní umělci překvapeni ve sklenníku Malečském tehdejším učitelem Mariiným prof. Kalouskem, právě ve chvíli, když autorka deklamovala hlavní úlohu. Neúprosná kritika velice ji trápila a byla nepochybně

příčinou, že divadelní představení byla na dlouhou dobu přerušena.

První tyto plody literarní její činnosti ztratily se později, i nevíme dnes bezpečně, čím se obírala obraznost mladistvé spisovatelky, za to zachovaly se deníky její od 7. července r. 1866, kdy Marii nebylo ještě zplna 12 let, až do dne úmrtí jejího. Kromě mezer zcela nepatrných podávají běh života jejího v plné souvislosti. V deníčkách z dob dětských sledujeme krok za krokem vývin její bytosti. V nich vidíme, jako v zdrobňujícím zrcadle obrazy vzdálených událostí, dotýkajících se citlivé duše Mariiny.

Dvanáctiletá holčinka živě líčí hrůzy pruské invase, kterou zažila v Malči.

Že již od dětství ráda se obírala psaním vlastních myšlének a dojmů, to vidíme ze širokého mnohdy popisu událostí. Obdivuhodno jest, že věnovala každého dne dlouhé stránky přehledu denních událostí a své vlastní práce teprve, když byla svědomitě vykonala celodenní práce, které jí byly vyměřeny. Protož vytýkali jí zajisté právem, či jak sama praví „dobírali si ji“ p. farář z Nové Vsi P. Bouchal a prof. Náhlovský, že by se jen „krmila papírem a inkoustem“, kdyby nebylo maminky, kteráž přílišnou horlivost dítěte snažila se uvésti do mírnějších kolejí, ukládajíc jí povinnosti jiného druhu. Marinka byla pak dítětem velice poslušným. Každé slovo rodičů neb děda bylo jí svatým příkazem, vyhýbati se mu bylo by hříchem. Zbožnou tuto úctu k rodičům zachovala si pak po celý život, tak hluboce v ní byla zakotvena.

Čilé děvčátko, rostouc ve společnosti osob dospělých — byl‘ bratr její mladší o 3 leta a sestřička o 6 let — vedle vážné a často churavící matky, vyvinovalo se, jak jsme již podotkli, duševně rychle nad svůj věk; že pak

i vzrůst její ku podivu pokračoval, při čemž výrazné, veliké modré oko prozrazovalo neobyčejného ducha, zdála se světlovlasá holčinka spíše o něco dospělejší než vskutku byla. Při ní nebylo dětské hravosti a mazlivosti, živá letora nejevila se půvabným lichocením a jinými neodolatelnými kousky, častými u dětí čipernych; celá životní síla duševní již v prvních letech soustředila se směrem zcela jiným. Vrozená opravdivost projevovala se již v útlém věku určitými rysy povahy. Srdečné, upřímné, nad míru něžné děvčátko mělo neodolatelnou touhu učiti se, mnoho se naučiti. Pilnost její byla již tehdy hodna obdivu. Nenadsazujeme zajisté, pravíme-li, že Marie Riegrova od té chvíle, kdy začala se učiti, neustala pracovati do posledního vzdechu.

První učitelku nalezla Marie v matce svojí, k níž lnula celým srdcem. U ní naučila se hravě všem počátkům vědění a společné zaměstnání bylo oběma pravým potěšením. Když však později péče o mladší dítky odvracela matku častěji od pravidelného zaměstnání s dychtivou Márinkou, svěřila paní Riegrová vyučování její rukám cizím, ponechavši si pouze francštinu, v níž děti její nikdy jiných učitelů neměly, kromě ní.*) Prvním cizím učitelem malé Marie byl p. Krupka, gymn. professor, u něhož probírala další látku učební škol obecných, načež převzal vyučování její prof. Dr. Kalousek ve všech předmětech kromě náboženství, jemuž se učila u P. Václava Nyklese, později faráře u sv. Štěpána v Praze. V ústavu Petra Maydla cvičila se hře na klavír, a sestra slavného Josefa Manesa, Amalie Manesova, zasvěcovala ji v tajemství kreslení a později i v malbu akvarellovou. K umění tomuto přilnula hned v prvních počátcích, i zůstalo jí pro vždy věrným a příjemným průvodcem v životě.

*) M. Červinková-Riegrová: Marie Riegrová r. Palacká, její život a skutky.

Vrozené schopnosti, bystrost úsudku, výborná paměť, pilnosť v dětském věku zcela nevídaná, dovedly ji ovšem k značným výsledkům. Prospívala velice ve všech oborech, nejsouc zdržována při domácím vyučování, jež dělo se až do 13. roku, spolužačkami méně schopnými, jak se stává ve škole. I byla tak pokročilá, že na podzim r. 1867 po vysvěcení nové budovy vyšší dívčí školy v Praze, přijata byla po zkoušce přijímací hned do třetí třídy, tehdy nejvyšší.

Paní Riegrová byvši vychována učitelem svým P. Františkem Schneidrem, horlivým stoupencem ušlechtilého Bernarda Bolzana, v zásadách filosofie jeho, k nimž přilnula vší vroucností silné povahy, zasvěcovala dcerušku již v útlém věku do učení jeho. Vliv mohutného ducha Bolzanova, vzor mravní jeho velikosti mocně působil na mladou mysl Mariinu, zůstaviv stopy navždy patrné v životě jejím. Pro duši tak citlivou, měkkou a vnímavou byl snad účinek přísného učení Bolzanova až příliš mocný. Nám zdá se, jakoby jí byl zastíral veškeré radosti útlého mládí jakýmsi šedým závojem. Vznětlivá mysl upadala v hloubání náboženské. Zpytujíc stále svědomí svoje, cítila Marie neuspokojení s sebou, a v její konání mísila se nejistota. Teskný ton pochybnosti ozývá se v denících: „Zdaž splnila jsem správně povinnosti své? Jak užila jsem času . . .? Čas ubíhá jako voda, která se nevrací a čas, kterého se dobře neužilo, ztracen jest . . . Ztracen jest den, kdy nevykonali jsme něco dobrého . . . O Bože můj, zdaž nejen vědomostmi naučenými obohatila jsem paměť svoji, však zdaž i duše má bohatší ve skutečnosti se stala, zdaž srdce mé stalo se vroucnější a plnější? . . .“ Tak táže se Marie v den čtrnáctých narozenin a otázky podobné vracejí se stále a často ji trápí.

Studiem spisů Bolzanových naučila se Marie pohroužeti se v hlubiny nitra svého, zpytovati nejtajnější hnutí srdce; studium toto vedlo ji zároveň ku přísné

kázni, kterouž prováděla sama nad sebou v skutku nemilosrdně. Ve výčitkách, které si činila pro sebe nepatrnější opomenutí povinnosti, pro zmaření času, bylo cosi téměř asketického. Pochopujeme pak, že mysl její k výšinám stále obrácená, nenalézala pravého potěšení v zábavách, které těšívají dívky jiné. Třináctileté děvčátko často má v denníku podobné poznámky: „Byla jsem pozvaná u N. Bylo tam mnoho děvčat, hrály jsme si a dělaly mnoho hluku. Nudila jsem se; když jsem se vrátila domů, psala a četla jsem.“ Ani stopy nikde po mimovolném, bezstarostném žití dětském, po slastném ponoření v proud života, v němž není ještě uvědomění, zodpovědnosti! V duši Mariině probudilo se časně vědomí životních povinností, záhy procitlo v ní, co u jiných se ozývá až u věku dospělém, až po bouřích a zkušenostech.

Jest údělem lidí, požehnaných vzácnými dary duchovními, že v rychlém vývinu vnitřní bytosti spějí ku předu, kdežto ostatní daleko za nimi zůstávají; při tom ovšem ztrácejí též mnoho svěžích radostí, jimiž se těší ostatní svět. V ní samé v dívčím věku vzpomínka na dětství budila podobný dojem, neboť píše: „Já jsem přestala příliš brzo býti dítětem; jaká věčná, věčná škoda.“ hned však dodává: „Za to mi Bůh dopřává, že mohu působiti ku blahu jiných. Je to můj život, a co jest jiného život člověka nežli plnění povinností?“

Leč Marie neuzavírala se zcela v přísném hloubání; její živosti bylo potřebí činů. Vedle opravdovosti smýšlení u věku jejím zcela neobyčejné, vedle hloubky citu a pevnosti vůle, které na ní matkou přešly z rodu Palackých, planul v mladé dušince ohnivý temperament otcův a pudil ji k činům. Viděli jsme, že u věku, kdy jiné děti hrají si s pannami, Márinka psala povídky a dramata; avšak ani to nestačilo její touze po samostatné činnosti.

Jak všecky otázky veřejné, které hýbaly v jejím dětství Prahou a které v rodině Riegrově ovšem pilně byly uvažovány a přetřásány, dotýkaly se vnímavé její mysli, o tom máme důkaz velice závažný.

V ruchu procitlého života národního i jiné otázky hlásily se k životu. Doba útlého mládí Mariina byla plodnou zakládáním spolků. Na velkém poli života národního bylo plno díla nevykonaného, k němuž nestačily síly jednotlivce. Vše řadilo se v šiky, jedni zde, druzí tam pomáhajíce, všichni pak pracujíce k společnému cíli — ku povznesení národa! Jednoty sokolské, zpěvácké budily města i venkov, v Praze pak každá myšlénka vlastenecká našla kruh, jenž v pevném postavení spolkovém razil jí cestu. V době té také Vojta Náprstek rozvlnil líný proud myšlének přednáškami svými, jimiž tak šťastně naznačil a klestil dráhy ženskému vzdělání, u nás do té doby velice zanedbávanému. Boře bez ohledu hradby předsudků, ukazoval k povinnosti nejen osobní, ale i vlastenecké, aby ženy vyšším vzděláním a samostatným postavením přispívaly ku povznesení národního života po stránce duševní i hmotné. Založením amerického klubu dam, otevřením čítárny klubovní v bibliotéce Náprstkově učiněn první krok na volné cestě širšího vzdělání ženského.

Několik přednášek Náprstkových na Žofíně, kteréž si Marie v denníčku bedlivě zaznamenala, vzbudilo v ní celý svět dojmů. Organisátorský duch ozýval se již v dvanáctiletém děvčátku, a Marie z dojmů zažitých vytvořila si ideu spolku, jenž byl zajisté svého druhu jediný. Vzor matčina působení filantropického mísil se mocně do ostatních dojmů, protož spolek, k němuž našla několik milých družek, měl dvojí účel. Předně měl podporovati a vzdělávati chudinu, za druhé pak a hlavně měl chrániti ženy proti mužům. Do dojmů, způsobených přednáškami Náprstkovými, zavál také romantický dech z my-

thického Děvína, jehož jménem ozdobil se nový spolek. Marie, kteráž byla předsedkyní, přijala jméno Vlasty, nejmilejší družka její, ve spolku jednatelka, jméno Šárky, i ostatní členové měli jména spolková.

Dnes hledíme s úsměvem plným pohnutí na tuto dětskou hříčku, v níž tajilo se přece mnoho hlubokého. Pohledněme jen na stanovy: „Členové přisáhají si přátelství, mlčelivost, chodí bídu vyšetřovati, přednášejí ve schůzích, musí se vzdělávati, spisovati; spisy čtou se ve schůzích.“ Stanovy i řízení spolkového časopisu „Vlasta“ obstarávala Marie. Redaktorka vyplňovala nejčastěji sama veškeré sloupce časopisu, jejž zásobovala články, povídkami, básněmi i překlady. Schůze odbývaly se v neděli odpůldne, a když vážné jednání bylo skončeno — dovádělo se. Světoborný spolek trval celou zimu. Děvčátka v skutku vykonala několik dobročinných skutků za štědré pomoci svých matinek a „vydala“ 8 čísel Vlasty, psaných rukou Mariinou. V dubnu r. 1867, když předsedkyně se ubírala k letnímu pobytu do Malče, rozešel se prozatím spolek k návrhu jejímu. Leč i na venkově vzpomínala naň často, a mnoho přemýšlela o významu ženského působení; leželo jí velice na srdci. Ze Slovníku Naučného vypisovala si všecky „znamenité ženy“. Někdy ji otázky tyto tak dojímaly, že plakala: „Bůh ví, co mi tak líto ženského pohlaví.“ Jindy nemile se jí dotklo snižování ženského ducha: „N. mne dnes velmi rozmrzel svým vypínáním nad ženské, ani jsem pak nešla na procházku.“

Když pak se na zimu do Prahy vrátila, velice se mrzela, „že se spolek scházeti nechce“, sama však pilnou prací ve vyšší dívčí škole byla toho roku odvrácena od činnosti spolkové a nežli nastala chvíle větší volnosti, pokročil již duševní rozvoj Mariin tak velice, že sama s úsměvem pohlížela na dětskou hříčku. A přece ani hříčka tato neminula marně.

Při ní vyvinulo se nerozlučné přátelství mezi ní a již dříve milou jí družkou Aninkou Mikšovou, přátelství z těch, jež náležejí k nejvzácnějším zjevům v životě, založeným na nejhlubší sympathii vzájemné. Od té chvíle, kdy společný zájem ženské otázky v mládí je sblížil, pojila je pevná páska až do posledního vzdechu Mariina. Výsledek spolku dětského byl tedy vskutku pro celý život Mariin významný.

Mimo rozjímání náboženská, úvahy o pracech literárních, mezi nimiž vyskytují se básně příležitostné, věnované dědovi, otci neb matce k významným dnům v roce, vidíme z denníčku Mariina, že dvanáctiletou dívku i otázky politické nad míru zaměstnávaly. Vše, co hýbalo tehdáž domem Riegrovým, jenž byl ohniskem všeho hnutí národního, dotýkalo se jí z blízka. Závratnou mocí nadšení rostla při tom horlivost její vlastenecká a nemine dne, aby si neopakovala, „že má též povinnosti jako vlastenka“. Již tehdáž nemohli jí rodiče způsobiti větší radosti, než když jí dovolili do sněmovny, kdež s galerie sledovala bedlivě řeči otcovy, o nichž si zapisovala v denníčku.

I jinak bývala již v dětství připuštěna do blízkosti kruhů politických, neboť rodičové pevně spoléhali na mlčelivost moudré holčinky. Schůze důvěrníků odbývaly se v bytě otcově; častěji schůze přátelské trvaly do pozdního večera. Paní Riegrová ve vlídné a známé pohostinnosti při poradách těch občerstvovala hosty večeří. Aby pak nikdo nepovolaný nebyl na blízku, obstarávala všechnu obsluhu sama s pomocí dvanáctileté Márinky, kteráž pak ve svých denních zachovala jména účastníků porad těchto, mnohdy i účel porady. Naslouchala velmi bedlivě vážným hovorům jejich v jídelně a svolání užší rady říšské, volby velkostatkářské, rokování o adresse a mnohé jiné zajímalo a rozčilovalo ji jako pravého politika. Již u dítěte jest patrno, jak vřele cítí se svým

okolím, jak zájmy zbožňovaného otce stávají se i jejími vlastními . . .

Obdivuhodná jest její síla duševní již v tomto věku. Kdežto každé jiné živé dítě uprostřed ruchu dojmů nejrůznějších úplně by se rozptýlilo, Marie přes všechnu vnímavost a mocný interess k věcem docela jí nepřístupným dosud, zachovala si úplnou pevnost při práci. Tak mocný byl v ní cit pro povinnost! Při všech otázkách, které jí hýbaly hlavou a srdcem, ani jednou nezapomněla na svoje úkoly, jsouc sama k sobě méně shovívavou, nežli učitelé její. Neodpověděla-li dosti určitě a jistě k některé otázce, trápila se nad tím velice a snažila se chybu napraviti. Když ukončen byl školní běh dne 31 července 1868, Marie zapsala si do deníku: „Vše je šťastně odbyto. Tatínek byl se mnou spokojen — a to je slovo!“ Ve skromnosti své byla tím překvapena, ale radost z toho ani na chvíli neukolébala ji v nečinnost. Sotva minulo několik dní odpočinku v Malči, již přemýšlí o výroku otcově: „že nyní vzdělávati se musí sama, aby nezůstala státi tam, kde ji škola zanechala . . .“

Dne 9. srpna v den narozenin svých napsala si velkou úvahu „O dobrém užívání času“, z níž vidíme, jak vážně hleděla na povinnosti své. Když pak téhož dne zahrnuta byla se všech stran dary, když všichni jí přáli, ze všeho nejmilejší bylo jí přání babičky Riegrové: „aby ji Bůh osvítil darem ducha svatého. To je také, co si nejvíce přeji.“

V klidu Malečském užívala ovšem mnohem více společnosti dědovy a otcovy, nežli v ruchu života pražského; zde v kruhu blízkých přátel rodiny, střídajících se přes léto návštěvou v zámku, mezi nimiž vidíme prof. Náhlovského, P. Šímu, far. Nyklese, ředitele Gablera, prof. Kalouska, prof. Gindelyho mimo mnohé jiné, vyvinovaly se a vyrůstaly názory mladé dívky.

Čtrnáctiletá Marie vše co přijímá, zpracuje již samostatně, činíc z toho vlastní duševní svůj majetek. Tak čtení spisu Chateaubriandova „Le génie du Christianisme“, a Bolzana vzbuzovaly v ní již zcela samostatné dojmy. Píše v září: „Velmi si nyní libuji ve čtení Bolzana, těší mne přenesmírně krásné v něm obsažené pravdy... Četla jsem hodně i přišla jsem do tak zvláštní polohy duševní, že jsem byla nesmírně pobožná a celý ostatek dne takřka v extasi — jest mi blaženo, volno, sladko a neustále vznáší se duše má jen výše ve sférách nebeských . . .“

Vidíme, že neukojitelná žízeň a horlivá snaha po vědění nedotkly se ani pelu jemné její bytosti, že ohnivý duch nevyvíjel se na úkor něžného srdce. Před tím chránil ji hluboký cit náboženský. A tak ani bojovné idey emancipační, které ji tak záhy zaměstnávaly, neublížily dívčí její skromnosti; byl to již tehdy projev — jako povždy v životě Mariině — projev sympathie s těmi, jež pokládala za utlačované. V dětské duši její kličilo již vše, čím později lišila se od okolního světa — i bylo toho věru mnoho pro útlý věk její. Bylo pak potřebí velké síly tělesné i duševní, aby bohatství toto rozvinouti se mohlo v budoucnosti v plné míře.

Na podzim r. 1868, když rodina Riegrova vrátila se z Malče do Prahy, Marie pokračovala ve svých studiích. Mimo hudbu a malbu pěstovala pilně cizí jazyky, čtouc pilně Chateaubrianda a Puškina v originálu. Též angličině začala se učiti u Dr. Gablera.

Již dříve usnesli se rodiče, že Marie ztráví několik měsíců v některém pensionatu v cizině. Pražský nakladatel Bedřich Tempský, jenž přátelsky se stýkal s F. Palackým, odporučil rodině ústav slečny Krebsovy ve Frankfurtě. I měla se Marie odebrati do Frankfurtu, aby se zdokonalila v konversaci německé, k níž neměla v okolí svém příležitosti, a aby nabyla zkušeností ve styku s cizím okolím. Ve Frankfurtu ztrávila Marie 4 měsíce — od 4. března

do 7. července 1869 — v ústavě slečny Krebsovy ve společnosti dívek z nejrůznějších krajů. Byly zde Němkyně, Angličanky, Američanky, Rusky, i jedna Rumunka. Ředitelka ústavu překvapena byla správnou řečí Mariinou, domnívalať se, že neumí ani slova německy. Pochopivši ihned, že jde jen o vybroušení jazyka, vřadila Marii mezi nejpokročilejší žačky, když po odjezdu Dr. Riegra, jenž dcerušku do Frankfurtu doprovázel, přestěhovala se Marie do ústavu. Přívětivá slečna Krebsová zalíbila se Marii, zarmoucené loučením s drahým otcem; rovněž milá jí byla děvčata, s nimiž měla společnou ložnici.

Jako vždy, tak i zde snaživá dívka horlivě pracovala, opakujíc si každého dne, že jest povinností její, aby se ve vyměřené lhůtě vycvičila v jazycích a naučila se „způsobům“. Tak silný byl v ní smysl pro povinnost, že učila se všemu opravdově i krokům tanečním, které ji tou měrou nudily, že dlouhou chvíli mezi tím, než na ni došlo, zaháněla šitím. „Dnes jsem mnoho ušila,“ praví v deníku, „hlavně mezi tancem.“ Jinde nazývá jej „strašným“ a když učitelka tance někdy hodinu vynechala, ulehčilo se Marii: „Nebyla veliká škoda“.

V protestantském okolí cítila se někdy osamělou se svou vírou, zvláště o velkých svátcích. Tak uráželo ji, že při katolickém procesí o Božím Těle byla všude hrozná tlačenice protestantského obyvatelstva. „Jako by to bylo nějaké divadlo!“ Když si děti v pensionatě tropily posměch z katolické mše, dojímalo to Marii nad míru, v dobrotivosti vrozené však brzo omlouvala vše nerozumem. „Byla jsem tím zarmoucena, bylo to skutečně velmi hrubé, ale konečně nevědomost hříchu nečiní, a ony snad nevěděly, že tím Boha urážejí a chtěly snad jen pozlobiti mne. Já jim to ráda odpouštím . . .“

Ještě více příležitosti naskytovalo se ovšem, aby vzbouřil se v ní cit uražené hrdosti národní. Tak při hodině dějin literatury dal si professor čísti úkol slohový

na thema: jakým právem může Němec býti hrdým na svou vlast. „Byla to věru strašně nestydatá chvála, urážky všech národů světa; Němci vykonali všechno, jsou nejpřednější národ na světě.“ Marie nemohla se přemoci, dala se do pláče, chvějíc se hněvem. Všechno se shrnulo kolem ní s otázkou, co se jí stalo; konečně usoudili, že se jí stýská: „Ó, že žádná mimo mne nepocítila se tím býti uraženou!“ volá bolestně. Jinak pobyt ve Frankfurtě nebyl jí nemilým. Přilnula brzo k představené ústavu, k učitelkám i k professorům, spřátelila se s chovankami. Též ve městě měla příjemné styky s vysoce vzdělanými a elegantními rodinami Hoffovou a Suchslandovou, spřízněnými s pražskými známými. Zvláštním zjevem charakteristickým jest Mariina oddanost a vděčnost ke všem učitelům. Od dětství mluví o všech uctivě, dotýkajíc se i těch, k nimž nelnula s plnou sympathií, co nejšetrněji, jako by spíše sobě vinu přičítala. Když jí slečna Krebsova v neděli zavolala do svého pokoje a předčítala jí z Tomáše Kempenského, pokládala jí to Marie za velikou oběť a nevšední zásluhu. „Jest skutečně velmi laskavá. Opět důkaz, jak o nás pečuje.“ O učitelce angličiny praví: „Miss Landcaster jest velmi laskavá, velmi dobrotivá, myslím, že se u ní velmi mnoho naučím, pomůže-li mi Bůh“. Naděje pilné a schopné žačky splnila se ovšem velmi záhy, již v květnu začala hovořiti anglicky, „ovšem jen tak pár slov“, jak dodává ve své skromnosti, jež byla až dojemná; pěkné výsledky neobyčejné píle nevykládala si nikdy jinak než za vyplněnou povinnost. Ačkoli si sama dosvědčuje, že byla pilná, „div se nepřetrhla prací“, přece stále pochybovala, zda-li splní očekávání rodičů, nebudou-li sklamáni. Když došel jí z Prahy laskavý dopis prof. Náhlovského, byla tím udivena: „Nemá mne tak chváliti, nemyslím, že by to bylo dobře.“

Také dědeček vzpomněl si na vzdálenou vnučku, jejíž neskonalá vděčnost nazývá skutek ten velikou mi-

lostí. „Dostala jsem psaní od dědečka. To je veliká milost a zvláštnost i musím uměti si toho vážiti.“ K odpovědi pak připravovala se opravdově: „Psala jsem psaní dědečkovi, dala jsem si na něm velmi záležeti, neb mi psal nějaké zaobalené napomenutí stran písma“.

S tlukoucím srdcem očekávala příjezd otcův, jenž vraceje se z Paříže, měl se pro ni zastaviti. Do touženbé radosti mísila se obava, bude-li spokojen s výsledky její pilnosti!

Navrátivši se do Malče, přešla přímo ze života v ústavě do života praktického. Matka uvedla ji do kuchyně a ku pracím, které jí před tím „nevábily“. Avšak svědomitost její byla ve všem tak značná, že i tyto práce konala horlivě a za krátko se i těšila, když se jí podařilo vyrobiti koláče, nákypy a jiné pokrmy, „které šly na odbyt“. Bylo jí právě patnáct let!

„Patnáct let a ještě tak málo umím! tak mnoho mám nedostatků! O, pomáhej mi Bože můj, abych prospívajíc sama ke cti a chvále Tvojí, plnila dobře povinnosti své. Dej mi dostáti všemu a těšiti rodiče své!“

Již tehdy pokládala si za povinnost prospívati jiným lidem tím, čemu se sama naučila. Sotva že po pilném učení ve Frankfurtě překročila práh domova, již místo delšího oddechu, přece tak přirozeného ve věku tomto, ujala se v době časté churavosti matčiny, vyučování mladší sestřičky, ano i cizího děvčátka, dcerušky úředníka, snažíc se v dítěti poněkud opožděném vzbuditi lásku a chuť ku práci. Při tom nikterak nezapomínala na vlastní vzdělávání.

Matka její trpěla toho roku prudkými křečovými záchvaty; také děd její Palacký častěji tehdy churavěl. Marie mnoho starostí zkusila o nemocné, když stav jejich se nelepšil, a lékaři radili ku pobytu na jihu. Ježto matka nechtěla se od dětí odloučiti, odebrala se

celá rodina Riegrova i s Palackým v listopadu ku břehu mořskému do Nizzy, kde pobyli až do konce dubna r. 1870. Marie ani v cizině neodchýlila se od pořádku svého zaměstnání. Pracovala zde rovněž usilovně jako doma, hrajíc na klavír, obírajíc se pilně malbou a navštěvujíc veřejné kursy pro dívky, tou dobou v Nizze zavedené, kde přednášeli professoři z Lycea, patrně vynikající odborníci, neboť nejen patnáctiletá Marie, ale i otec a matka chválili si výklady velice. Přednášky tyto poutaly Marii, těšily ji; jala se psáti slohové úkoly v rozměrech, jichž se sama lekala, litujíc professora; aby pak neměl příliš mnoho obtíží s jazykem, dala si je opravovati matkou neb otcem. Brzo vynikla ve slohu francouzském v té míře, že byla od professorů za přední žačku uznána a ve zprávách školních vyznamenána. Pobyt v cizině značně přispíval k rozšíření duševního obzoru jejího. Stykem se společností vynikajících cizinců, meškajících rovněž k vůli zotavení v lahodném podnebí jižním a vyhledávajících děda a otce jejího, otevřely se před ní daleké perspektivy. Mnohem dříve nežli dospěla věku, kdy v domově svém mohla býti uvedena do společnosti, nabyla v cizím okolí širokých názorů o světě a stála již na velkých vyhlídkách. Cestováním po cizině, seznámením s vzácnými plody uměleckými, stykem s lidmi zajímavými nabyla představ o světě, které se nedaly již strhnouti malicherným vírem úzkých poměrů ve vlasti. A tak všecky okolnosti příznivě podporovaly rozvoj její individuality.

Pobytem ve Frankfurtě a v Nizze, různými studiemi tam konanými, odvrácena byla Marie na čas od spisů, které dříve již velice ji poutaly a jichž působení na směr její duševní bylo tak mocné, že vracela se k nim povždy s láskou. Sotva se usadila rodina v Malči, po návratu z Italie, již opět spisy Schneiderovy a Bolzanovy staly se stálými společníky Mariinými, s nimiž se obírala někdy sama, nejčastěji pak s matkou.

„Maminka a dp. Nykles ustanovili, abych místo psaní deníku opisovala každého dne něco ze spisů Bolzanových a v deníku pokračovala jen jednou neb dvakráte v týdnu.“ Čím více vyvinovaly se duševní síly mladé dívky, tím vnímavější stávala se mysl její, tím hlubší a trvalejší byly dojmy těchto studií. Duše nadšením planoucí hroužila se cele ve filosofii Bolzanovu, jejíž účinek prvé než poznání přešlo v pevný a nezvratný názor životní, jevil se v neukojitelné touze po mravním zdokonalení sebe a vyčítkami nad svojí křehkostí. Vzor Bolzanův, vzor vlastního nejbližšího okolí provázel ji neustále: „Pomysli na Bolzana, jaký krásný to vzor, jak krásné jest toto srdce tlukoucí pouze obecnému dobrému. Zdraví, štěstí, síly, vše, vše obětuje rád, kde jen prospěti může . . . A kolem sebe v rodině vidím též mnoho obětavosti pro obecné dobro . . .“

Ani v těchto prvních dívčích létech, v době kdy tužby mladistvé duše ještě velice vzdáleny jsou činů, Marie nehorovala planě, neodkládala provedení dobrých úmyslů do neurčitého budoucna, nýbrž chápala se úkolů po blíže ležících a plodnými činy potvrzovala opravdovost snažení svého. Založila na Malči opatrovnu pro vesnické děti, které vyučovala za letního pobytu. Ve veliké předsíni zámecké scházely se každého dne děti a vysokými, tichými jindy prostorami ozývaly se modlitby i zpěv mladých hlásků. Marie vyučovala děti různým předmětům, hlavně náboženství, holčičky pak ručním pracem. V neumdlévající snaze nedala se ničím odstrašiti; setrvala při díle svém i přes to, že byla nucena některé odpuzující žáky vyloučiti. Milovala upřímně „své děti“, kteréž jí splácely plnou měrou, zbožňujíce ji. Vzájemnou touto náklonností dařilo se dílu jejímu velice; „opatrovna“ vzrůstala, brzo měla přes 30 žáčků. Když se děti zvláště dobře chovaly, směly přijíti i v neděli, pak si hrály v zahradě, kde dostaly svačinu.

Mezi vesničany v Malči dosud mnozí vděčně vzpomínají na krásné chvíle v dětství, na slečinku ze zámku, jak s nimi se učila, zpívala a si hrávala, jak o posvícení jim koláče pekla a po novém roce ve sněhu a mraze z Prahy přijížděla, aby jim vystrojila stromek vánoční a obdařila je dárky. Když první vlašťovky oznamovaly příchod jara, děti netrpělivě již čekaly na návrat slečnin z Prahy, na podzim pak při odjezdu jejím plakaly velice — a slečna plakala s nimi.

Deník její v době té oplývá steskem na krátkost času; vytýká si již i nevyhnutelný oddech při procházce: „Ráno se připravuji, pak učím děti, šiju, hraju na klavír, studuji dějiny literatury — čas nestačí — zbytečně mnoho času berou též procházky.“

Při horlivé práci byla by nejraději každý den nastavila ještě jednou, aby mohla zabývati se i jinými věcmi, hlavně čtením. „Bolzano, dějepis, přírodopis, básnictví, všechno všudy leží — a což pak teprve pro potěšení, to čte málo které děvče tak málo jako já. Díky Bohu, že nemusím a nečtu žádné romány, to je maření času, kažení sebe samé . . .“ Ihned však v nekonečné shovívavosti svojí k jiným a v přísnosti k sobě samé zmírňuje ostrý tento výrok, dodávajíc: „Ale proto mohou býti přece ty, které romány čtou, lepší nežli já . . .“

A stále a stále domnívala se, že nevyplnila všechny povinnosti: „Poznání chyb mých nemá mne vésti k malomyslnosti, k záhubě — nýbrž k polepšení, k větší horlivosti. Chci se pozvednouti a s veškerou silou duše své obrátiti, chci se snažiti, abych se polepšila vší možnou, napnutou silou — dokáži toho — Bůh dá! . . .“

Při zimním pobytu v Praze nahrazovala si ovšem dvojnásob studiemi, co na venkově zanedbala při práci s dětmi. Spisy esthetické, dějiny filosofie, Palackého Radhošť, Bolzanova Athanasie, Schneidrův Erbauungsbüchlein zaměstnávaly ji v době této. Nezapomínajíc

úkolu svého s dětmi, obírala se též čtením spisu „Paradies des Kindes.“ Tehdáž četla opět Babičku Němcové, kteráž ji však rozčilovala.

Čtením Bolzana a Schneidra, hlavně pak příkladem matčiným, vzbuzeny v ní byly snahy filantropické ve věku, kdy mysl dívčí obyčejně naplněna jest závratnými představami o příštích radostech tohoto světa, které jí fantasie kouzelně maluje. Povznesená mysl Mariina, ovanutá dechem mysticismu kouzla v nich nenalézala; její obraznost vznášela se na sněžných křídlech příliš vysoko nade vším čistě pozemským, naplňujíc jí srdce posvátnou jakousi extási.

Vnitřní její svět byl světem bytostí dokonalejších, Tvůrci svému bližších, málo v něm bylo společného se světem jiných dívek. Cítila sama rozdíl ten jiným velmi patrný, neboť v době, kdy měla býti uvedena do společnosti, vzdychá si: „Jsem hrozně málo zvyklá na život, tuze mnoho na sebe, zkusím mnoho, až přijdu mezi lidi. Já dobře nevím, jak se vpraviti do života . . . Já jsem tak zabrána do sebe, že neumím s lidmi obcovati, je baviti atd. Tento rok mne asi naučí mnohé, trpké zkušenosti. Mé zásady proto zůstanou ty samé.“ Vrozená energie dodávala jí ovšem časem zmužilosti, vymlouvala si obavy tyto: „Nesmím se toho vpravení do života tak báti, musím mu srdnatě vyjíti vstříc . . . Já bych řekla, že mám studovati též jiné věci, nežli Bolzana a Schneidra, protože tím duch můj bere směr příliš jednostranný, ač dobrý. Tento obor mi může zůstati vodítkem, ale musím též znáti jiné, sice bych se ocitila s myšlénkami jiných lidí v křiklavém kontrastu a tím nenabyla dosti pevnosti a samostatnosti charakteru.“

Když však v častějším styku se společností vytržena byla z obvyklého způsobu života svého, lekala se 17letá dívka v Sylvestrovské úvaze, že se stává světačkou: „Vyšla jsem z kruhu Bolzanových myšlének, proto jsem

lehkovážnější! . . . V následujícím roce Bůh sám mne posilni, nechť hodně mnoho dobrého udělám. Bože můj, buď vždy svatá, svatá vůle Tvá!“

Svět, společnost neučinily na ni pražádného zvláštního dojmu; po návratu z první taneční zábavy napsala si ještě v noci: „Dnes jsem byla po prvé ve věnečku Měšťanské Besedy. Svatě jsem si umínila, že nebudu koketou a modlila jsem se. Aninka dostavila se k nám co růžička hezounká, cítila jsem, že je hezčí než já, mnohem hezčí, ale nezáviděla jsem jí . . . Tančila jsem v jednom kuse, byla jsem zcela negenovaná“ —

Že jí společnost v skutku neimponovala, vidíme z dojmu plesu Národní Besedy. „Tremu jsem neměla, jediná má starost byla, aby byly všecky tkanice dobře přišité. Když jsme přijížděly, modlila jsem se k panně Marii. Žádný dojem, ač to bylo nádherné. Také jsem se nebála, tančila jsem stále, cítila jsem však, že mne tanec sám nic netěší. Odjížděla jsem dosti smutná s divnou míchanicí myšlének.“

Výsledkem masopustních zábav bylo, jak z úvah jejích vidíme, že si ještě vroucněji zamilovala — Aninku. Jiného příznivého dojmu zábavy tyto v ní nezanechaly. Jejího srdce jemně cítícího, její přímé povahy, mysli hluboké, všedního života tak vzdálené nedotýkala se příjemně malichernost a prázdnost povrchního styku s lidmi sotva známými. Ač nedovolovala si v dívčí skromnosti odsuzovati a kritisovati lidi, přece bystrý duch její nemohl se spokojiti s kýmkoli. Vždyť vyrostla a žila v okolí příliš vzácném a vybraném; měřítko její bylo přísné mimoděk.

Za to stýkala se v kruhu, jenž scházel se v pohostinném domě rodičů jejích, se společností, která jejímu vzdělání a jejím sympathiím stála nejblíže. Přicházelit k Dru. Riegrovi nejen osobnosti vynikající v životě politickém, nýbrž zástupcové všech oborů veliké práce

národní, spisovatelé, umělci, učenci. Mezi nimi a dospívající dívkou bylo mnoho společných zájmů, vlasteneckých, literárních, uměleckých, zájmů o dobro, bez nichž si Marie žádný styk představiti nedovedla. Prázdné hovory společenské ji nejen nezajímaly, nýbrž i unavovaly; nerozuměla a nikdy neporozuměla, že by v tom byla zábava. Vůbec všechno všední, malicherné, k zemi upoutané zůstávalo příliš hluboko pod úrovní jejích názorů, a v této nevšímavosti nebylo věru žádné pýchy, před kterouž chránily ji zásady náboženské, pevně v ní zakotvené, nýbrž úplná nemožnost vpraviti se do názorů a citů bytosti její úplně cizích.

Mostem, jímž překlenula se mezera mezi jejím světem a světem ostatních bylo — jako obyčejně — umění, spojující nejrůznější živly, umění nejspolečenštější, hudba, kterouž Marie se zálibou pěstovala, učíc se zpěvu u ředitele J. N. Maýra. Zvučný, lahodný soprán její byl příjemnou ozdobou čtverozpěvů velice oblíbených ve společnosti tehdejší, jichž i Marie se ráda účastnila v kruhu přátelském. Ještě raději zpívala však na kůru; nezmeškala v zimě ani jedné neděle, aby nezpívala v kostele Františkánském. Ještě po létech, když zavítala někdy v zimě do Prahy a slyšela v kostele známé skladby církevní „trhalo to s ní, aby běžela na kůr a spustila se zpěváky".

V době jarního rozkvětu života Mariina umění začínalo převládati nad ostatními pracemi jejími. Hudba, malba, básnictví opanovaly mladou mysl; dřímající tvůrčí síla probouzela se k činům. V půvabném okolí Malečském malovala nyní dle přírody; mysl poeticky sladěná přiodívala všecky zjevy rouchem básnickým. Největší část básní jejích pochází z této doby jarního blaha.

V té době seznámila se s Václavem Červinkou.

Mladý muž ten pocházel z vážené vlastenecké rodiny. Otec jeho, doktor práv a majitel statku Ostředka

u Benešova, přítel a druh prvních buditelů národa byl horlivým zastáncem zájmů našich národních. Matka pak pocházela z rodu Vojáčkových, na velkostatku Tetíně usedlých.

Sluší i podotknouti, že Dr. Václav Červinka byl horlivým stoupencem Bernarda Bolzana, jehož způsob i učení mělo takořka nevyhladitelný vliv na veškerou tehdejší akademickou mládež.

Též JUDr. Václav Červinka snažil se pak vychovati rodinu svou ideálně humanistickým směrem Bolzanovým. V šťastných těchto poměrech dostalo se i synovi Václavu ovšem nejlepšího vychování a vzdělání všestranného, čímž vrozené jeho umělecké nadání bylo podporováno.

Václav Červinka věnoval se po studiích gymnasiálních odborným vědám hospodářským. Pobyv na Pražské tehdáž německé technice, dokončil své hospodářské vzdělání na akademii Starohradské v Uhrách, a po smrti otce svého — převzal z jara r. 1872 řízení velkostatku Dra. Riegra.

Tak vešel ve stálý styk s rodinou Riegrovou.

Neobyčejný, ideální zjev Mariin vzbudil v mladém muži dojem hluboký, dojem, jenž sympathickou ozvěnu i v jejím srdci nalezl. Bylať se mladá dívka do té doby úzkostlivě vyhýbala všem, kdož blížili se k ní v úmyslu, aby získali si náklonnosti její, neboť neozývalo se ničeho v srdci jejím. Teprvé v tiché Malči, ve styku s nadšeným ctitelem všech uměn, které je pojily, hluboká láska v ní procitla.

Opravdové, vždy do hloubi její bytosti vnikající cítění a smýšlení její objevilo se i tuto v plné síle. Něžná dívka šla pevně za hlasem svého srdce. Pro ni skvělý život společenský neměl významu ani půvabu. Dovedla si jen mysliti život vzájemné obětovnosti, společný život bytostí duševně spřízněných. Ani atom pozemského prachu nedotkl se ideální její lásky, žádné

výpočty nestrhly k zemi povzneseny její svatý cit. Štěstí vzájemné lásky osvětlilo jí celý svět novou září, zaplašilo šedé závoje, jimiž se jí druhdy svět zastíral. Cítíme s ní, těšíme se s ní, když praví: „Tak krásnou není ani země v máji, když pučí a kvete, jak krásným jest svět pro milující, blažené srdce, škoda, věčná škoda, že se to tak ani vypsati nedá.“

V domácí kapli v zámku Malečském slaven byl dne 28. září 1874 sňatek její s Václavem Červinkou. Bývalý učitel a zpovědník její vdp. P. Václav Nykles oddával milou žačku svoji za přítomnosti úzkého kruhu rodiny a nejdůvěrnějších přátel.

Tichý zámek v přívětivé krajině, kterouž jasná Doubravka protéká, a nad níž se vznáší v dáli věnec Železných hor, stal se od této chvíle trvalým domovem Mariiným. Loučíme se s dívčím zjevem jejím ve chvíli, kdy požehnání děda a rodičův vznášelo se nad ním u prahu nového života.

II.

„Les heureux n' ont pas d' histoire,“ tímto slovem počíná se denník Marie Červinkové-Riegrové na podzim r. 1874, z něhož vane dechem úplného, uvědomělého štěstí. Ani za šerých, mlhavých dní listopadových, ani za sněhové metelice a burácejícího větru nepohřešovala ničeho v osamělém zámku. Jí příjemno bylo „vyhlížeti z vyhřátého pokoje na padající sníh a rozbouřené živly,“ když nastala doba mrazu, radovala se, jak pěkně Maleč v zimě vypadá. Zařizování nové domácnosti stálo mladou paní mnoho práce, při níž však dosti času zbývalo, aby se mohla věnovati malbě, hudbě i čtení ve společnosti manželově, v němž nalezla nejen vřelého ctitele umění, ale

i horlivého podporovatele snah vlastních. Jeho působením vyvinovaly se v ní mocněji umělecké stránky jejích schopností, v ovzduší jasného názoru života, v pocitu osobního štěstí. Hudba rozléhala se nyní prázdnými prostorami zámeckými, nahrazujíc osamělým obyvatelům zábavy společnosti, jíž nepohřešovali. Čas míjel jim v závratném letu, nevěděli ani jak přiblížily se vánoce, které v Praze trávili v šťastném kruhu rodinném. I zde povzbuzením Václava Červinky pěstovala se o svátcích pilně hudba, provozovány čtverozpěvy.

V Malči pak pouštěla se do sbírání všech básní svých, opravujíc mnohé. Bylo jich tou dobou 120, z nichž nejvíce napsala r. 1872 a 1874. Rozmnožila je básněmi příležitostnými a drobnými písněmi, které manžel její komponoval. Tak složili spolu darem Palackému k vánocům r. 1875. „Pochod na Balkán“, jehož celý náklad však byl konfiskován a jen několik výtisků zachráněno pro kruh přátelský. Z prvních těchto let pocházejí též „Cyklus slovanských zpěvů“, komponovaný v textu i v hudbě ve slohu národním, cyklus „Blaník“, řada písní, duet a mnoho jiných drobnějších skladeb, kteréž skromností básnířky i skladatele nepřekročily práh veřejnosti, byvše věnovány výhradně nejbližším přátelům a navštěvovatelům Malče v době letní. Příjemné výsledky společné práce přiměly Václava Červinku k dílu většího rozměru, k malé opeře, jejíž text mu napsala choť jeho. „Dal si hádati“, nazývá se dramatická tato práce, kteráž provozována byvši nejprvé na domácím divadle v Malči za spolupůsobení přátel z Prahy pronikla později do veřejnosti a sice r. 1892 v Chrudimi a 1894 na Král. Vinohradech. Úspěch dramatických pokusů v úzkém kruhu přátelském přiměl Dr. Riegra k tomu, aby povzbuzoval dceru k opravdové práci v tomto oboru. Navrhla si vskutku plán k většímu libretu, leč v době té, obírajíc se pilně malbou olejovou, kteréž se při návštěvách

v Praze učila u prof. Kirniga, vedle všech ostatních prací domácích, nenalézala dosti času ku práci. Též mnohé výlety a delší cesty, jako do Krkonoš s manželem, bratrem a sestrou, a počátkem r. 1876 cesta do Paříže ve společnosti manželově, naplňovaly mysl její dojmy nejrůznějšími a neposkytovaly jí potřebného klidu ku práci. Jisto jest, že jsouc unášena proudem štěstí svého, netoužila po jiném, užívajíc vděčně, čeho jí Bůh poskytl.

První chmuru na jasný obzor jejího života manželského nanesla z jara r. 1876 nemoc F. Palackého, k němuž chovala úctu vskutku zbožnou. Starost o něho naplňovala ji úzkostí, s rozechvěním očekávala denně zprávy z Prahy o jeho stavu, těšíc se naději, že se pozdraví a opět jako každého roku na Maleč zavítá, kde bude mu zase moci starostlivou péčí dokázati, jak jest jí nevýslovně drahým.

Z opatrných dopisů otcových nevyčtla dosud neodvratného nebezpečí, a tak v poslední večer života Palackého s chotěm a se sestrou ve vzdálené Malči čtli z dějin Palackého a mluvili pak o něm „s takovým vřelým obdivem, jaký člověk chová k největším vyvolencům lidstva“. Zpráva o smrti jeho učinila na ni dojem zdrcující. „Jeli jsme do Prahy mlčky, mluvili jsme jen, když jsme se napomínali, abychom tolik neplakali“.

V Praze celou noc nespala, hledíc k osvětleným oknům, kde professor Stehal Palackého balsamoval. Druhého dne po vykropení, vykonaném superintendentem Molnárem, rozloučila se rodina s drahou mrtvolou. Marie Červinková píše o tom: „To bylo pro nás jako pohřeb; nyní jej vzali rodině a odevzdali národu . . . Na radnici slíbila jsem Bohu u mrtvoly dědečkovy, že chci býti hodnou děda svého, jak stačí slabé síly mé. Viděla jsem jej před sebou, znala jsem, čeho on si vážil u ženy. Nehledati zásluhy ve věcech vzdálených, nezapomínati na skromnost, nezapomínati na povinnosti domácí. Co Bůh dá více — dá — budiž vůle jeho vyplněna.“

Trávíc večer po pohřbu v Lobkovicích, byla velice sklíčena vědomím, že všecky vnučky neznají velikého děda svého a bolestně dojata, když snaha její, aby při této příležitosti v příbuzných svých probudila pravé porozumění, nenalézala ohlasu. S těžkým srdcem ubírala se na odpočinek. Bylo jí, jako by povinnosti její k památce dědově byly se tím zdvojnásobily: „Bylo mi teskno a umiňovala jsem si, jak se budu přičiňovati pro dobro vlasti, pokud mé síly stačí . . .“

První tento mrak, jenž snesl se nad mladou, šťastnou domácnost, nerozptýlil se tak snadno. „Zvykli jsme si zrovna býti zádumčivi a oddávati se smutným myšlenkám,“ píše později. „Ten zlý, ošklivý rok 76 vzal nám tak mnoho, co nám nikdo nenahradí . . .“

Bohužel za prvním tímto stínem ještě jiný zatemňoval ozářenou dosud cestu jejího života. Vroucí modlitby její nebyly vyslyšeny, nekynula jí naděje, že by těžké ztráty minulosti došly náhrady v budoucnosti. Také zdraví mladé paní nebylo zcela pevné. Jsouc od dětství uvyklá nemazliti se s pocity svými, nestěžovala si nikdy.

Vůle její, podporovaná vrozenou energií a vyškoleně přísnými názory filosofie Bolzanovy, nedopouštěla toho. Pracovala, přemáhala se, nemyslela na sebe, poněvadž si pokládala za povinnost pracovati, přemáhati se, nemysliti na sebe. Ani lékař nedovedl ji přinutiti, aby chorobě svojí věnovala více času, než kázala nevyhnutelná potřeba. Sotva se jí ulevilo, pomýšlela již na své úkoly, na práce. Na podzim r. 1877 za pobytu v Praze mezi léčením shledávala si v musejní bibliotéce prameny, vypisovala pilně z ruských dějin a z literatury ruské a již koncem roku navrhla si celý plán k librettu Dimitrije.

V této době zdokonalovala se též Červinková bez ustání v cizích jazycích, hlavně v ruštině za příčinou korrespondence s vynikajícími osobnostmi v Rusku, při-

hlížejíc k tomu, aby dopisy její cizí řečí psané vyznamenávaly se uhlazeností jazyka. Dopisy tyto nebyly nikterak zábavou, v níž by byla hledala a nalézala zotavení, nýbrž byla to vážná a důležitá práce. Tak zejména čilá korrespondence její s ruskou spisovatelkou, žijící v Paříži Madame Gendres, měla za úkol zasvětiti dámu tuto, blízkou vynikajícím osobnostem Petrohradským a Moskevským do poměrů našich politických a seznámiti ji poněkud se zajímavými zjevy v naší literatuře a v životě veřejném vůbec. Mimo vlastní styky svoje, pěstovala i za otce korrespondence s důležitými osobami v cizině, jak patrno z deníku: „Vidím, že musím pěstovati stále cizí řeči, bych je znala důkladně a přispívati mohla otci ve spojení s cizinou.“

Čilá její mysl nalézala všude pole působení kamkoli pohlédla. Při návštěvě v Praze z jara r. 1878, pohřešujíc české společnosti literární, snažila se zavésti literární večery. Dne 12. března František V. Jeřábek četl shromážděnému kruhu u Riegrů část svého dramatu „Syn člověka“. Po návratu do Malče, vzpomínajíc této snahy, zapsala si: „Snad jsem přece cosi v té Praze urobila, zavedla jsem literární společnost, — kdož ví — snad se udrží.“

Myšlénka samostatného tvoření ozývala se nyní čím dále tím určitěji. Přemýšlela vážně o úkolu tomto, zpytujíc se, má-li pravé povolání: „Člověk se musí snažiti, musí míti vůli. Ale vůli pravou, jejíž účelem jest působiti dobré. Ta jest nejlepší hvězdou na dráze života a leskem svým nás chrání před bludičkami, svádějícími nás na scestí, které se jmenují ctižádost, marnost, domýšlivost a pýcha ... Zdá se mi, že nejlepší rozřešení otázky té jest následující: Mohu-li spisováním něco dobrého způsobiti, jsem tedy povinna psáti a vzdělati se k tomu účelu a pracovati dle toho, jak to poměry mé dovolují, vždy v tom úmyslu, tím směrem, tím způsobem,

bych co možná nejvíce dobrého působila, budila lásku k vlasti a člověčenstvu i úctu k pravému náboženství, ukazováním prospěšnosti jeho — bych ukazovala na chyby a vady našeho života a obrazy krásnými povzbuzovala k dobru, vše, pokud slabé síly mé stačí. Nesmím však při tom míti cíl jiný, než nadšení lásky i vystříhati se všech pohnutek ctižádostivých a sobeckých. Vědoma jsouc si ale nebezpečí, ve které nás působnost veřejná uvádí, musím, odhodlajíc se k ní, zavázati se slibem, že jí zanechám buď částečně neb úplně, jakmile zpozoruji: 1. že mně to zabraňuje v konání bližších mi povinností, 2. že na místo pohnutek čistých vloudila se v duši mou ctižádost a marnost domýšlivá . . .“

Červinková teprve po opravdovém uvažování povolila mocně se ozývajícímu hlasu, jenž zval ji ku práci literární. Přesvědčila se, že prací tou nezanedbá ničeho; nepřibývalo povinností v nejuzším kruhu rodinném, a tichý život v Malči poskytoval mladé paní dosti volného času, jehož živý její duch, stále rostoucí bohatými vědomostmi, i pilnost od dětství vypěstovaná snažily se užiti co nejlépe. V srpnu r. 1878 ve výroční den svých narozenin byla si již úplně vědoma nastávajících úkolů, píše: „Dnes je mi 24 let. Podle soudu světa jsem plnoletou. Přemítám o tom, že léto mého života nastupuje. Díky Bohu za jaro, které mi dal, bylo krásné a přece nesmím ho litovati. Nastává léto a účelem života je práce.“

V práci pak, kterouž se obírala v této době počínajícího léta v životě, v době mladého nadšení a zpěvu, bylo přirozenou měrou plno těch akcentů, jimiž dýchal život kolem ní. Z doby té jest řada básní nejvíce lyrických a několik větších výpravných. Sbírka básní těchto nikdy nedostala se na veřejnost; přísný úsudek k sobě samé nedovolil Červinkové, aby první tyto výtvory ušlechtilé a něžné obraznosti své sdělila s jinými.

V ozdobně vázané knize opsány jsou krasopisnou rukou na památku rodině. Z nich odhodlala se uveřejniti jen velikou báseň „Přemysl Otakar a Karel IV“, kteráž vyšla r. 1879 ve Světozoru, jsouc podepána pseudonymem „Marie Doubravská“, a později báseň „Pěvec jara“, jež s jejím jménem vyšla ve Květech r. 1883.

Na českém Parnasse tou dobou skvěla se již jména veliká. Červinkové vedle plodů tak znamenitých vlastní její skladby zdály se nepatrnými. A přece vidíme mezi nimi mnohou báseň, které jest škoda pro pouhé album rodinné. Tak zejména cyklus „Slovanské písně“ má tak svěží ráz národní poesie, že zřídka kdy setkáme se s ohlasem jejím věrnějším. Horoucí duch vlastenecký plane výpravnými básněmi; vedle básní čistě lyrických nalézáme též básně obsahu didaktického. Forma prozrazuje pilné studium Frant. L. Čelakovského. Mezi prvními básněmi z dob dívčích nalézáme též něžné věnování Elišce Krásnohorské; patrný důkaz, jak na mladou mysl její působila mocným vlivem poesie přední naší básnířky.

Hluboké, opravdové vzdělání, znalost literatur světových nedovolovaly Červinkové, aby se spokojila s každým plodem vlastním. Posuzovala se dosti přísně; bylať schopna objektivnosti u věci té velice vzácné. Vybroušenému vkusu nevyhovovalo, co by cit méně jemný a více osobní byl prohlásil za dokonalé. Tak prohlížejíc po letech opět básně svoje, zapsala si r. 1888: „Probírala jsem se ve starých básních a myslila jsem si, že je jich málo, které za něco stojí, že vskutku nemám poetického talentu...“

Tím vyslovila osudné slovo o svých plodech básnických a uzavřevši ozdobnou knihu v psací stolek, nepřipustila k nim oko cizí.

Odhodlavši se k působení literárnímu Červinková od té doby za pobytu v Praze vyhledávala bližší styky s kruhy spisovatelskými. Sledujíc bedlivě všecky zjevy literatury naší nejnovější, seznamovala se ráda s vyni-

kajícími jejími representanty. Mezi nimi dávný přítel rodiny prof. František V. Jeřábek vytříbeným vkusem svým uměleckým a neobyčejnou znalostí světových literatur vzbudil v ní úplnou důvěru i odevzdala mu dramatické pokusy svoje s prosbou za upřímný úsudek a za radu. František Jeřábek, prohlédnuv práce její, neustal ji povzbuzovati k činnosti literární, domlouvaje jí velice, aby pokračovala v libretech a pokusila se o práci novellistickou.

Bylať Červinková mezi tím na základě vaudevillu francouzského napsala libreto „Zmařená svatba“, chystajíc je původně choti svému, avšak práce tato zalíbila se řediteli J. N. Maýrovi a prostřednictvím jeho dostala se do rukou skladateli Karlu Šeborovi, jenž bez odkladu pustil se do komponování, tak že „Zmařená svatba“ octla se již 24. února r. 1879 na jevišti prozatímního divadla v Praze. Červinkovou dojem prvního tohoto většího pokusu dramatického neuspokojil, jak vidíme z deníku jejího: „Jest to zvláštní pocit, vystoupí-li člověk s první svou ač malou prací do veřejnosti. Nebyla jsem rozčilená, ale smutná. Hudba je pěkná, ale nebylo mi při tom provozování právě volno. Činilo to na mne dojem, že se to táhne a že je málo děje. Nebyla jsem jaksi se svou vlastní prací spokojena. Tleskalo se dosti, Šebor byl po každém aktu vyvolán. Já odešla toho dne z divadla v mrzutém humoru a velmi nespokojena tím, že jsem tu práci dávala . . .“

„Zmařená svatba“, při kteréž autorka tolik slabostí viděla, poskytla jí předpravu k veliké práci s Dimitrijem, seznámivši ji s hlavními zákony i s oekonomií jeviště, která se pak již v Dimitriji jeví s jistotou vyškolených libretistů.

Jak jsme již výše uvedli, jala se Červinková na podzim r. 1877 studovati prameny historické a sestavovati material k libretu „Dimitrije“. Přípravné práce

tyto byly velice rozsáhlé. Není důležitějšího spisovatele historického, v němž by Červinková nebyla hledala poučení o době a osobách, jež dílo její mělo líčiti. Z přemnohých výpisků a poznámek vidíme, jak hluboko se pohroužila do zapadlých těch dob, aby pak co nejvěrněji předvedla historické postavy i okolí jejich. Vážné studie tyto konala nejvíce r. 1878. Roku následujícího přistoupila již ku práci samé a tak pilně v ní pokračovala vedle nesčíslných povinností jiných, že v listopadu r. 1880 dospěla ke čtvrtému jednání a počátkem ledna 1881 libreto dokončila.

Práce tato dostala se bez jména autorova do ruky mistru Antonínu Dvořákovi, jemuž se velice zalíbila i přál si, aby se mohl seznámiti s libretistou. Nemalé bylo jeho překvapení, když se dověděl, že zajímavé dílo pochází z péra dámy. Představiv se Červinkové, žádal ji, aby mu libreto odevzdala ke komponování, což ji ovšem nad míru těšilo; byltě genialní mistr jí nejmilejším z našich skladatelů. Ochotně se uvolila provésti některé změny, jichž si přál a vrátivši se ještě v únoru do Malče, jala se v tichu a klidu zimním ihned opravovati práci směrem žádaným.

Byltě Dimitrij původně rozvržen dle schematu tragického na pět jednání. Ježto názory moderní valně se liší od názorů doby, v niž kvetly pětiaktové opery francouzské, obával se skladatel, poučený již zkušeností se svoji „Vandou“, že by opera nabyla rozměrů příliš velikých a žádal, aby libreto nemělo více než čtyři jednání. I byl to úkol nemalý rozebrati hotové již dílo v částech jeho organických, vyloučiti z něho články některé a vtěsnati ostatní v menší celek. Že se úkol ten nedal provésti bez jistého násilí, patrného na některých místech, jest ovšem pochopitelno. Červinková podrobivši se práci této, provedla ji do jara a těšila se ze srdce, když mistr Dvořák, navštíviv koncem dubna 1881 Maleč, velice byl

s přepracovaným libretem spokojen. Vraceje se do Prahy, odvážel si libreto, kteréž Červinková pokládala za definitivně ukončené; avšak ještě mezi komposicí díla objevila se skladateli potřeba některých změn, kteréž mu Červinková vždy nad míru ochotně prováděla, měníc mu veršíky ještě v době divadelních zkoušek.

Dne 8. října 1882 objevila se na jevišti nového českého divadla veliká opera Dvořákova s výsledkem nejskvělejším. O prvním představení zaznamenala si Červinková v deníku: „Divadlo bylo přecpáno. Na druhé straně v loži byl Hanslick, Simrok, Hock a P. Barnabáš Weiss . . . Vypravení kusu bylo skvělé nad míru, představení zdařilé. Po prvním jednání byl potlesk náramný, Dvořák vyvolán, zvláště tleskot hlučný po druhém jednání i vyvolávání stále se opakovalo po každém aktě. Mně bylo úzko jednu dobu k vůli Polákům; třásla jsem se, že to na ně nepříjemný dojem učiní. Jinak jsem příliš rozčilena nebyla, až potom dostavila se rozčilenost velika."

Dimitrij těšil se neobyčejnému úspěchu nejen v nejširším obecenstvu, ale i v nejužších vážných kruzích odborných. Veškeré veřejné hlasy vyznívaly v nadšení nad dílem ceny nevšední a vedle práce mistra Dvořáka uznávána byla s vřelou pochvalou zásluha pěkného libreta.*)

Rozhodný, veliký úspěch díla jejího, všeobecné uznání a pochvaly opravdovou mysl Červinkové neopojily. Vrátivši se brzo po prvním představení Dimitrije do Malče, cítila za sychravých dní říjnových po napjaté činnosti a rozechvění právě prožitém, že zmocňuje se jí nevýslovná únava a stesk. V deníku jejím čteme 16. října. „Je tak podivno, že si málo vzpomínám na představení, na uznání

*) Dalibor 1882: V. V Zelený: Dimitrij čís. 28, 29 a 30. — E. Hanslick: Neue Freie Presse. Feuilleton 18. October 1882.

a pochvaly, jakých se mi dostalo, vše je mi jaksi lhostejné . . .“ a dále: „Ani vzpomínka na úspěchy a na chválu, jež se mi ze všech stran, jak slyším, dostávala, mne mnoho nepohnula a nepotěšila, ač jsem ovšem nabývala vědomí svého úspěchu . . .“

Ostatně nebylo jí ani dopřáno, aby se těšila myšlénkou, že dokončila velkou práci. Již po několika nedělích žádal ji skladatel za přepracování celého 4. jednání Dimitrije, odvolávaje se k úsudku E. Hanslicka, jenž vraždu Xenie pokládal za odpornou a zbytečnou*) a vůbec k mnohému zkrácení díla vyzýval. Červinková byla nemálo pohnuta kategoricky vyslovenou žádostí Dvořákovou a nemohla se ihned rozhodnouti. Zakončení, jak si je mistr přál, nesrovnávalo se s uměleckými názory jejími; obávala se právem, že působivost libreta se tím seslabí. Také ji nikterak nevábilo vraceti se ku práci, kterouž pokládala za ukončenou. Přece však vyhověla bez odkladu žádosti skladatelově a pracovala v únoru a březnu 1883 na podstatné této změně. Věříme jí od srdce rádi, že „si oddechla, když tuto krušnou práci dokončila,“ netuše ovšem, že po létech ještě mnohé bude jí na tom měniti. Dílo její ovšem změnami těmito nezískalo nikterak; ze všech zpracování zůstane zajisté nejdokonalejším její Dimitrij, jak poznali jsme jej při prvních představeních, kdežto v pozdější úpravě násilným zkomolením 4. jednání pozbývá konec dramatické síly.

Jak všeobecně oblíbeno jest u nás libreto Dimitrije, o tom svědčí i hlasy těch, které pobouřila později zpráva listů veřejných, že Dimitrij překládá se do ruštiny, aby mohl býti uveden na přední divadla v Rusku. Jakkoli tvrdili, že Dimitrij v Rusku provozován býti nemůže, ježto se příčí duchu ruskému, přece nemohli neuznati, že

*) Neue Freie Presse. 17. October 1882.

„libreto Dimitrije těší se u nás velké oblíbenosti a není třeba na něm čeho měniti“ ....*)

Brzo potom, když mistr Dvořák přijal od Červinkové Dimitrije, vyzýval ji, aby mu napsala libreto k opeře komické. Červinková necítila v sobě povolání k oboru komickému. Vážné její povaze vymykaly se živly lehké komiky, i bylo zcela přirozené, že mezi všemi představami novými, které si utvořila o nastávajícím libretě, nebylo ani jediného čistě komického. Náhodou slovo v kritice libret V. V. Zeleného v Osvětě vzbudilo v ní představu vesnického kantora a malou touto narážkou vypředl se v ní hned celý děj. Tak vznikla myšlénka „Jakobína“, kteréž se uchopila a brzo celý scenář vypracovala. Již v únoru r. 1882 pak poslala jej do Prahy ku posouzení prof. Františku V. Jeřábkovi, jenž upozorniv ji na některé vady, povzbuzoval ji velice k této práci. Když pak Jakobína dokončila, žádal skladatel mnoho různých změn i bylo Červinkové opravovati celé sceny. Ač libreto odevzdala skladateli již r. 1884, objevila se skladba teprvé 12. února 1889 na jevišti Národního divadla. Červinková, kteréž se při té příležitosti ze všech stran dostávalo projevů uznání z kruhu divadelního družstva i od obecenstva, zůstala zcela chladnou a lhostejnou; nebylať s Jakobínem spokojena.

Pomýšlela na změny a jakkoliv jí bylo obtížné přepracovávati hotové věci, přece sama r. 1894 uprostřed mnohých důležitých prací odhodlala se úplně změniti 3. jednání, zjednavši si prvé svolení skladatelovo. I provedla úmysl svůj, vypracovavši přes léto nové třetí jednání.

Nejen původní tvorbou dramatickou leč i lahodným překladem libreta P. I. Čajkovského, upraveného z Puškinova Eugena Oněgina, získala si Červinková zásluhy o divadlo naše. Talent, jímž dovedla se pohroužiti do

*) Feuilleton Národních Listů 2. května 1889.

ducha ruské poesie, tak jasně vyjádřený v jejích „Zpěvech slovanských“, osvědčil se co nejlépe tímto překladem.

Činnost Červinkové v literatuře dramatické ukončena byla Jakobínem; obírala se sice ještě r. 1885 plánem na hru „Mladvaněk“, však hra tato zůstala v pouhých začátcích. Ani horlivé povzbuzování jednoho z nejdůvěrnějších přátel chotě jejího, Ladislava Stroupežnického, jenž jí radil, aby psala dramata, nemělo patrného výsledku; alespoň nenalezly se v literární pozůstalosti její stopy větších prací dramatických. Hrnuloť se na ni ze všech stran množství jiné práce, jiných úkolů. V dějinách české opery zůstavila však po sobě trvalou památku. Pokud nevyhyne zvuk českého zpěvu, vděčně vzpomínati se bude ušlechtilé poesie jejího Dimitrije.

III.

V lednu r. 1881., právě když Červinková měla nejpilnější práci s Dimitrijem, byla při pobytu v Praze upozorněna Václavem Vlčkem, redaktorem Osvěty, že na podzim téhož roku připadá památka stých narozenin Bernarda Bolzana a vyzvána, aby napsala pro Osvětu jeho životopis. Zajisté nebylo v celých Čechách, kromě zbývajícího ještě hloučku vlastních žáků Bolzanových, nikoho, kdo by tak hlubokou znalostí učení Bolzanova byl se mohl honositi jako Červinková, nebylo zajisté ani ctitele nadšenějšího! Tak proniknuta byla filosofií Bolzanovou, tak blízkým a známým bylo jí vše, co se týkalo ušlechtilého kněze a lidumila, že úkol jeho studie životopisné vábil a těšil ji velice. Jala se ihned sbírati materiál, ohlížeti se po všem, z čeho by mohla čerpati podrobných zpráv a dat o Bolzanovi. Za tou příčinou vyhledala v Praze žijící poslední žáky Bolzanovy, mezi nimi hlavně

známého lékaře MDra. A. Wisshaupta, jenž byl r. 1850 ku poctě památky mistra svého vydal v Lipsku: „Skizzen aus dem Leben Dr. Bernhard Bolzano von dessen Arzte Dr. A. Wisshaupt", a k nejhorlivějším ctitelům zesnulého učence náležel. Od něho, jakož i od ostatních žáků a ctitelů Bolzanových, z nichž uvádíme prof. F. Weyra, ředitele J. Šťastného, peruckého děkana P. Daneše a prof. V. Náhlovského, Červinková mnoho různých podrobností zvěděla. Dostala i od prof. Ant. Zeithammra cenné zápisky o životě B., sepsané od zesnulého jeho otce školního rady Zeithammra. Uvítalit všichni s radostí úmysl její a snažili se podporovati ji v této snaze seč síly stačily. Avšak i mimo Prahu ohlížela se Červinková po osobách, které by přispěti mohly některou upomínkou k osvětlení mnohé zvláštní stránky v povaze vzácné této postavy a za tou příčinou při pobytu ve Vídni vyhledala vysoce zasloužilého spisovatele Antonína Rybičku, jenž rovněž byl žákem Bolzanovým a v bystré paměti mnohou zajímavou podrobnost zachoval o učiteli svém. Sebravši takto všechnu látku, kterouž možno bylo shledati, připravovala se ku práci pilným pročítáním spisů Bolzanových, tak dobře jí známých. Přistoupivši pak ku práci samé, pohřížila se v ni s opravdovou zbožností. Stálé obírání předměty abstraktními mnohdy ji sice skličovalo, avšak neúmornou energií přemohla všechny obtíže a pokračovala tak pilně v práci svojí, že již koncem května dokončila oddíl o pronásledování Bolzana i vše co se týkalo věrouky. Ubírajíc se jako každého roku k 26. květnu do Lobkovic k hrobu Palackého, vezla s sebou do Prahy již velkou část rukopisu, aby jej dala posouditi kruhu žáků Bolzanových.

U prof. V. Náhlovského odbývala se schůze komitétu Bolzanova, jemuž po ukončeném rokování Červinková četla práci svoji. Přítomni byli vedle všech výše uvedených žáků a ctitelů Bolzanových, v Praze žijících, též professor Šauer z Augenburku. Červinkové záleželo

nejvíce na části věroučné. Professor Weyr a doktor Wisshaupt ujišťovali ji, že věc dobře pojala; děkanu Danešovi zdálo se, že věc v kontextu jinak se vyjímá a může se v této podobě zdáti kacířštější nežli skutečně jest, avšak professor Náhlovský soudil, aby ničeho neměnila. Všichni pak ji zahrnovali chválou; zvláště Dr. Wisshaupt děkoval ji velmi pohnutě, a professor Weyr tvrdil, že to napsala, jako by byla s Bolzanem putovala.

Pochvala z úst lidí nad jiné povolaných zbavila Červinkovou pro další práci veškerého pochybování a nejistoty. S pravým nadšením pracovala na zakončení spisu, jenž ji tolik času stál, že ani v denníku obvyklým způsobem pokračovati nemohla, zaznamenávajíc si jen stručně suchá fakta. Tu i tam vyskytuje se poznámka: „Pracuji s horečnou pílí na Bolzanovi.“ Ukončivši pak práci zapsala si 30. července: „Byla jsem tak pilná, že to těžko popsati . . . Bolzano jest dopsán, opraven, odveden . . .“

Z práce její vane na nás nadšení, cítíme se povzneseni k jejím idealům, vroucí její přesvědčení sdílí se i nám; důkaz to, jak dílo své zdárně provedla i přisvědčujeme výroku filosofa Roberta Zimmermanna, jenž nazval práci její vzácným úkazem v literární činnosti ženské.

Studie tato začala vycházeti v srpnu r. 1881 v „Osvětě“, dříve však, nežli v časopise tomto byla ukončena, objevila se s povolením redaktorovým o sobě k slavnosti na počest Bolzanovu pořádané v říjnu akademickým spolkem v Praze.

Sotva že významná práce objevila se u veřejnosti, docházelo Červinkovou mnoho vážných projevů úcty a uznání. Povždy skromnou mysl její úspěch tak značný překvapoval. V denníku čteme: „Velice zdvořilý list dostala jsem od professora Zimmermanna z Vídně . . . Velice vroucí dík za spisek o Bolzanovi od pana Přibyla a 50 zl. na české vydání spisů Bolzanových. Mnoho

pěkných listů jsem dostala; až příliš mnoho chvály a díků dostává se mi za spisek onen . . .“

Upřímnou radost však měla, když mohla v říjnu r. 1883 odevzdati komitétu Bolzanovu do rukou prof. Šaura z Augenburku a ředitele Šťastného 302 zl. 92 kr. z výnosu spisu svého, jenž určen byl českému vydání spisů Bolzanových.

Jest přirozené, že práce tyto obracely k Červinkové pozornost osob v literatuře naší vynikajících. Tak zejména dostalo se jí k studii o Bolzanovi vřelého uznání od Karoliny Světlé, kteráž Červinkovou velice důtklivě vyzývala, aby se pustila drahou novellistickou.

Mezi tím však již filantropické kruhy pražské, v nichž dílo její nadšeně bylo uvítáno, pohlížely k spisovatelce v naději, že síly svoje věnuje zájmům lidumilným. Ze všech stran zahrnována byla prosbami o články i přednášky z oboru tohoto.

U věci této dostávalo se jí ovšem vřelého účastenství a nejživějšího povzbuzení matkou, kteráž úkolům filantropickým byla posvětila život svůj a literárnímu působení na tomto poli přičítala cenu největší. Jakkoli Marie Riegrová jsouc prodchnuta zásadou, „že uvažovati o skutcích milosrdenství jest dobré, je konati jest lepší“, vyhýbala se veřejnému vystupování a snažila se skutky v tichosti vykonanými převážiti hluk slov, přece uznávala potřebu veřejného působení slovem mluveným i psaným a horlivě podporovala snahu tuto u dcery svoji. Když pak obrátil se k Červinkové professor Šauer z Augenburka s prosbou, aby ve prospěch „Ochranovny“ a spolku pro podporu kandidátek veřejně přednášela o „ústavech pro zachránění mládeže ženské“, matka sama přimlouvala se a při odjezdu dceřině do Malče zásobila ji množstvím kněh a vlastních výpisků, poskytujíc jí vzácný material k nastávající práci.

První přednáška její „O ústavech pro mládež ženskou dospívající“ odbývala se dne 12. března 1886 v malém sále Měšťanské Besedy Pražské a rázem získala Červinkové sympathie posluchačstva. Vedle předmětu důkladně a zajímavě propracovaného byl i způsob přednášky nad míru pěkný. Zvučný hlas, volný a živý přednes činily dojem nejpříznivější. Přednáškou touto, jakož i následující, dne 18. března, „Opuštěné a zanedbané dětství“, dobyla si Červinková na podiu řečnickém úspěchu rozhodného.

Vrátivši se po tom domů, pokračovala v zátiší venkovském ve studiích těchto, rozšiřujíc přednášky ve články, které diktovala, poněvadž touže dobou stížena byla silnou bolestí v pravé ruce a hrozilo ji nebezpečenství, že postížena bude křečí písařskou. Byla proto nucena ruky šetřiti a užívati ochoty okolí svého.

Studiemi ku přednáškám těm nahlédla Červinková hluboko do otázek filantropických. Veliká díla lidumilnosti, vykonaná v cizích zemích, bolestně ji upomínala na chudobu naši v tomto ohledu, mysl její vlasteneckou velice dojímalo naše opoždění za ostatním vzdělaným světem. Proto mileráda vyhověla přání spolku „Ochranovny“, aby přednášky svoje v články rozšířené vydala ve zvláštní brožuře ve prospěch účelů spolkových. K dílu tomu shledala však tolik důležitého a zajímavého materialu, že zanechavši práce, původně rozvržené v menších rozměrech, jala se pracovati znovu a podrobněji. Z opravdových pak studií jejích, z vědomostí, čerpaných z nejlepších spisů filantropické literatury evropské, hlavně pak francouzské, vynikající i v tomto oboru, vzniklo dílo, které jest nejen ozdobou filantropické literatury naší, ale i v mnohém ohledu jediné svého druhu ve všech literaturách evropských vůbec.

V díle tom podána historie organisace chudinské od prvních počátků jejích na doby naše, pokud se týká

opuštěného a osiřelého dítěte, zároveň s obrazem moderního lidumilství ve všech hlavních státech evropských. Červinková ukazujíc k tomu, co děje se v cizině pro záchranu chudé mládeže, obrací se ke lhostejné naší společnosti slovy vřelými, vážně jí domlouvá a uvádí ji na paměť povinnosti, jichž zanedbáváním dopouští se viny nejen na opuštěné mládeži, ale i na sobě samé. Líčí pak velkolepé skutky milosrdenství v pravdě křesťanského, jímž ušlechtilí lidumilové snaží se zmírniti zlo společnosti, jemuž zřízení státní bez stálého přispívání jednotlivců zabrániti nedovede.

Vřelý její soucit s ubohými a opuštěnými na tomto světě, duch lásky, vtiskly dílu jejímu ráz, jímž liší se od spisů podobných. Není v něm suše sebráno množství statistických dat, kterými mluví se jen k uvažujícímu rozumu, nýbrž vedle těchto positivních dokumentů jest v skutku horlivým obhajcem práv tříd trpících.

Spis „Ochrana chudé a opuštěné mládeže“ *) vzbudil pozornost nejen našich vlasteneckých kruhů lidumilných, nýbrž i daleko za hranicemi vlasti naší. V Rusku i v Polsku všímly si kruhy filantropické vzácného tohoto zjevu a všude se vřele odporučovalo, aby spis Červinkové byl přeložen a tak aby se stal přístupným i těm, jimž jazyk český není srozumitelným. Tak jmenovitě v Moskvě známý publicista N. Aksakov napsal o díle jejím delší stať.**)

Také Varšavské „Kłosy“ přinesly 14. července 1887 zprávu o díle jejím vyslovujíce se o něm co nejpochvalněji; podobně ukázal ku práci této varšavský illustrovaný týdeník „Bluszcz“ dne 5. října 1887.

*) Ochrana chudé a opuštěné mládeže. Rozhledy po lidumilství v Evropě. Napsala Marie Červinková-Riegrová. V Praze 1887. Nákladem spolku „Ochranovna opuštěných a zanedbaných dívek.“

**) Русскій Курьеръ. Москва 1887, 7. октября, среда.

Avšak vedle velikého významu svého ve filantropii vůbec má spis Červinkové ještě zvláštní váhu, kterouž dovedeme oceniti jen my; jest to jeho vřelé vlastenectví, neutuchající přesvědčení její, že v pomoci opuštěným a chudým spočívá zároveň naděje zdravého rozvoje našeho národního. V závěrečné stati spisu svého projevila toto přesvědčení, jemuž povždy věrna zůstávala, že péče o chudinu jest u nás nejen povinností lidumilnou, nýbrž též vlasteneckou, ježto „národ náš podstatnou má příčinu, aby širší vrstvy národa a třída pracující chudiny nebyly přivedeny hmotně i mravně na mizinu.“

Důkladné tyto studie, které Červinková oděla formou tak poutavou, že z nich učinila povznášející četbu velkým kruhům tříd vzdělaných, neprozrazují nikterak, že spisovatelka v době této zápasila s vážnými překážkami fysickými. Jednak bolesť v ruce objevovala se často, bránic jí v práci, hlavně pak nastala v celkovém stavu zdravotním, dávno již kolísavém, zvláštní ochablost a únava. Nestěžovala si sice nikdy, za to však v denníku zachovaly se zřejmé stopy utrpení jejího tím, že čím dále, tím častěji se zmiňuje o churavosti, která jí zdržuje v práci. Následky usilovné práce, jež nikdy nevyhovovala její živosti, k jaru se ovšem objevily a únava a ochablost přepracováním trvala, i když spis byl šťastně i s korrekturami ukončen, jak vidíme z denníku jejího v červnu toho roku. „Myslila jsem, že budu po ukončení spisu šťastna, spokojena — ale nebyla jsem... Při vší spokojenosti pro dokonanou práci vkrádal se mi v srdce divný cit: Kus života jest opět pochován...“

Leč neúnavná energie její nedala se na dlouho ochromiti chorobným stavem, mravní síla vůle přemáhala slabost tělesnou. Pevný úmysl, že musí, že chce vykonati něco dobrého, že chce užiti sil a nadání svého způsobem pokud možná nejlepším, vzpružil mysl, přemoženou unavením, a pudil ji po krátkém oddechu k novým úkolům.

Dříve ještě nežli byl spis její vydán, povolila Červinková „Časopisu učitelek“, aby otiskl částečně některé stati z knihy její. I vyšly v časopise jako články zkrácené stati „Noviciát práce“ dne 1. května 1887 a „Hlavní snahy humanity v naší době“ dne 1. června 1887. Do časopisu tohoto napsala již dříve zajímavou úvahu „O povolání ženy k učitelství“ uveřejněnou 1. ledna 1886, ve které hájí práva ženy k vychovávání a vyučování dítek ve škole.

Jakkoli zahrnuta byla Červinková důležitými a naléhavými pracemi literárními a přemnohými povinnostmi v pohostinné domácnosti, přece nikdy nepřehlédla ani jediné otázky, ani jediného kroku na poli naší filantropie, vždy jsouc ochotna slovem i skutkem přispívati k rozřešení otázek chudinských. Jsouc ve venkovském zátiší odtržena od práce samé, snažila se povzbuzovati k ní jiné tím, že články svými ukazovala ku potřebě její. Aby vzbudila zájem širších kruhů k zařízení letních osad dětských, které několik osob lidumilných snažilo se zavésti u nás dle vzorů v cizině, napsala článek „Ferialní osady dětské,“ jejž uveřejnila r. 1883 ve „Květech“.

Z téhož popudu vznikl článek „Komu a jak pomoci“, jenž vyšel 1. ledna 1888 v příloze „Časopisu učitelek“, věnované zájmům filantropickým a nazvané „Rozhledy po lidumilství“.

Spisem „Ochrana chudé a opuštěné mládeže“ Červinková zaujala přední místo v české obci filantropické i nebylo ani jediné vážnější otázky v oboru tomto, aby nebyla žádána za radu a pomoc. Když na Smíchově roku 1887 několik upřímných přátel mládeže snažilo se obrátiti pozornost širších kruhů k myšlénce, že nutna jsou opatření pro ochranu chudé mládeže, škole odrostlé, a pro mravní ochranu mladých dívek, požádali Červinkovou, aby vyložila obecenstvu Smíchovskému důležitost této otázky a podala obraz toho, co vykonalo se v cizině

v oboru tomto. Vyhověvši této žádosti, přednášela Červinková 8. prosince 1887 v Občanské Besedě na Smíchově o „Ochraně chudé mládeže škole odrostlé“.*)

O měsíc později dne 16. ledna 1888 přednášela v Měšťanské Besedě v Praze ve prospěch Bolzanova sirotčince a konviktu učitelského „O nalezencích v Čechách“,**) v níž probrala důkladně veškeré údaje smutné této statistiky.

Nedovedla ani odepříti pomoci svojí mimo Prahu, ač tou dobou již byla zanesena pracemi velmi nesnadnými a v oboru zcela jiném se zaměstnávala.

Spis „Ochrana chudé a opuštěné mládeže“ povzbudil spolek českého učitelstva v Plzni, aby svolal do Plzně sjezd filantropický a zařídil ústřední jednotu filantropickou pro království České. První tento sjezd českých filantropů odbýval se o svatodušních svátcích r. 1889 za velkého účastenství obecenstva, hlavně z kruhů paedagogických. Červinková, byvši o to požádána, účastnila se přednášky dne 10. června v sále Valdekově „O povzbuzení filantropických snah tiskem“.†) Přednáška její přijata s velkým uznáním a Červinková zvolena do 5členného komitétu, jenž měl vypracovati stanovy jednoty.

A nejen z našeho venkova ale i z Moravy docházely Červinkovou žádosti za přispění a radu v úkolech dobročinných. Tak zejména dámský spolek „Vesna“ v Brně obrátil se prostřednictvím starostky svojí, paní Julie Kusé k Červinkové s prosbou, aby veřejnou přednáškou vyložila vlasteneckým kruhům brněnským potřebu

*) Ochrana chudé mládeže škole odrostlé. Přednáška M. Červinkové-Riegrové. V Praze 1888. Nákladem vlastním. Tiskem F. Šimáčka.

**) O nalezencích v Čechách. V Praze 1888. Nákladem vlastním. Tiskem F. Šimáčka.

†) Nedělní Listy „Hlasu Národa“ 16. června 1889.

zařízení ústavů dobročinných a vzbudila v nich porozumění a sympathie k snahám spolkovým.

Červinková v neunavné ochotě odebrala se do Brna, kde v neděli 15. února 1891 přednášela v Sokolovně „O působnosti ženské v lidumilství". O přednášce její zaznamenaly „Moravské Listy" ze dne 17. února 1891: „Úspěch přednášky byl velkolepý. Paní Červinková-Riegrová byla předmětem okázalých projevů sympathie."

Ačkoli předbíháme proudu událostí, dovolíme si přece uvésti hned na tomto místě ostatní přednášky Marie Červinkové-Riegrové.

Obsáhlé, všestranné vzdělání Červinkové nepřipouštělo, aby se úplně uzavřela v těsném kruhu myšlének a snah filantropických. Z bolesti, kterou jí bylo snášeti při pohledu na rány společnosti lidské, povznášela se mysl její nejen skutky lásky křesťanské, ale sílila se i projevy mocného ducha lidského ve výtvorech jeho vědeckých i uměleckých. Že ze všech moderních velikých zjevů na literárním obzoru evropském vlasteneckému srdci jejímu, prodchnutému láskou k Slovanstvu, nejbližší byla velikolepá díla umělecká bratrského národa ruského, jest věcí nejpřirozenější, jako přirozené jest, že z jasného souhvězdí na nebi severním upoutala ji hvězda největší. Mluviltě Lev N. Tolstoj k ní vlastní duchovní mluvou její. V ní jako v něm žila vše obrozující láska k lidstvu, a mohutné projevy citu tohoto u genialního umělce v duši její živé budily ozvuky. Pohříživši se do jeho děl, pojala Červinková hluboce dojmy, jimi vzbuzené, a zpracovala je ve studii nad míru zajímavé. Byvši pak požádána spolkem „Ochrana zanedbaných a opuštěných dívek", aby přispěla přednáškou k účelům spolkovým, promluvila o velkonocích 1890 v Měšťanské Besedě pražské „O významu spisů hraběte Lva Tolstého".*)

*) „O významu spisů hraběte Lva Tolstého." Přednáška Marie Červinkové-Riegrové. V Praze 1891. Nákladem vlastním.

Také nově založený spolek přednáškový hledal pomoci a podpory u Červinkové, žádaje ji, aby promluvila o B. Bolzanovi.*) Uchýliv se k studiím svým o předmětě jí tak blízkém a známém, připomenula v přednášce v skutku poutavé nepomíjejících zásluh vzácného kněze a lidumila o mravní povznesení ve vlasti naší. Přednáška tato konala se 19. února 1893 v zasedací síni České Akademie v nové budově musejní.

O měsíc později dne 15. března 1893 přednášela Červinková v Měšťanské Besedě pražské opět ve prospěch spolku „Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek". Tentokráte zvolila si látku, o níž pojednala dříve již ve spise svém „Ochrana chudé a opuštěné mládeže." Mluvila o povinnosti ženy k ženě, odporučujíc lidumilům péči o hospodyňské vzdělání a mravní ochranu dívek osamělých. Přednáška tato: „Záštita pracující dívky a ženy" **) byla posledním vystoupením Červinkové na podiu řečnickém a úvodem k dílu, o němž promluvíme na svém místě.

IV.

V září r. 1879 provázela Červinková otce svého do Rožnova k slavnosti, pořádané vlastenci moravskými na počest odhalení pomníku Františka Palackého. Slavnost samu i večerní akademii, při které přátelé a hostitelé rožnovští uprosili Červinkovou, aby zazpívala několik českých i slovenských písní za improvisovaného průvodu na pianě skladatelem Lvem Janáčkem, což se nad očekávání vydařilo, popsala velmi zevrubně a zajímavě ve

*) Bernard Bolzano. Přednáška M. Červinkové-Riegrové. V Praze 1893.

**) Záštita pracující dívky a ženy. Přednáška M. Červinkové Riegrové. V Praze 1893.

svém deníku. Z popisu toho poznáváme, že jí radosť z vlasteneckého nadšení na Moravě ztrpčovala poněmčilost společnosti dámské. Praví: „Každé to německé slovo při té národní slavnosti mne přímo do srdce bodalo . . . Je to bída, že tam na Moravě nemají vzdělanějších žen českých a že si ti nejupřímnější vlastenci berou Němkyně a Maďarky.“ Za to pouť do Hodslavic k rodnému domu Palackého zanechala v ní hluboký dojem, a radosť prostého lidu při příjezdě otce jejího ji těšila ještě mnohem více, nežli veškeré projevy ve společnosti. O rodišti Palackého píše: „Malá chaloupka šindelem krytá, zcela tak stavěná, jak naše bývají, asi uprostřed jsou dvéře, k nimž vstupuje se po dvou stupních a které vedou do úzké chodbičky; na levo vstupuje se do síně, která bývala dříve obývací. Nyní je zcela pustá, i okna jsou na vypadnutí. — V rohu u dveří stojí veliká stará kamna, z nářadí není tam nic nežli malá skříňka visací, ve které prý dříve bývaly knihy. Za touto síní je malý kumbálek s jediným okénkem do zahrady — nízký a nyní zcela pustý. V tom se dědeček narodil . . . Nejvíce ze všech příbuzných mne poutala dcera staršího bratra dědečkova. Byla to velmi vysoká hubená stařena — ty tahy kolem úst a kolem očí byly tak podobné dědečkovi. Zůstávala vždy více pozadu a při tom se neustále na nás dívala, majíc oči plné slzí. Vůbec mně srdečný způsob těch příbuzných velice se líbil a mne pohnul. Bylo jim z očí viděti takovou upřímnou radosť, při tom nechovali se ani dost málo podlízavě a pokorně — jako roveň k rovnému . . . Šli jsme do kostela katolického, je maličký a zcela dřevěný, opravdová zvláštnosť. Kolem něho je hřbitov dosti pustý, byl dříve katolickým i protestantským zároveň; okázali mi tam jeden zelený pahrbeček, sotva k rozeznání — hrob dědečkova otce. Hrob dědečkovy matky byl již překopán. Pak šli jsme do kostela protestantského, je kamenný a výstavný. Byli

jsme ještě v protestantské i v katolické škole. Protestantská jest v malém domečku, ve kterém ještě dědečkův otec učil, když z rodného domku dědečkova, kde také dříve škola bývala, do větší té místnosti se přestěhoval. Za školou jest zahrada se stromy, které on sázel a štěpoval, a v tom stavení ještě dědeček bydlíval . . . Obklopila nás před odjezdem celá ves, a celý zástup v nejlepším pořádku, veteráni s hudbou, muži napřed, za námi děvčata a ženštiny, vše to šlo s námi veliký kus cesty za ves; i když koně rychleji pobíhali, běželo to všechno, u samého kočáru příbuzenstvo, ty staré babičky v čepečkách, všechny měly slze v očích, kývaly nám a volaly, abysme se ještě na ně podívaly: však jich beztoho víckrát neuvidíme! Když pak jsme byli již na nejvyšším návrší, kde cesta dolů se sklání, prosil tatínek, aby již dále nešli. Hudba spustila, všichni křičeli ještě a volali a tak jsme odjížděli, ohlížejíce se a hluboce pohnuti tím srdečným přijetím.“ Červinková obdivuje se krásnému, statnému lidu Hodslavickému, dodávajíc, že místo jest tím pověstné; všichni dragouni a huláni z okresu rekrutují se v Hodslavicích. Rovněž ji překvapilo, že tam a na Valašsku vůbec jest viděti samé světlé vlasy. „Zvláště příbuzenstvo Palackých má jedinou barvu vlasů, jako dědeček měl . . . Vyptávala jsem se po rodičích dědečkových. Co do zevnějšku byl prý dědeček více otci svému podoben. Matka byla maličká ženština, velmi živá, energická a při tom velmi rozšafná a moudrá.“

Návštěva ve Frenštátě, kde Červinková slyšela tak líbeznou a nezkaženou řeč, kde celý život jevil mnohem zachovalejší ráz národní, nežli v Rožnově a ve Valašském Meziříčí, potěšila Červinkovou velice. Končíc vylíčení dojmů svých z této cesty, praví: „Mnoho krásných upomínek přivezla jsem si z té cesty, tuším, že se vždy ráda k nim v mysli navrátím. Snad až se po delší době na ty řádky podívám, vzbudí se ve mně živý obraz toho,

co jsem tam prožila; nezáleží mi na těch jednotlivostech, ale na tom dojmu, který na mne učinil ten dobrý, moravský lid se svou prostosrdečnou přímostí, s nezkaženými tahy slovanské povahy, která tu mnohem více svého poetického pelu zachovala, nežli v našich Čechách. A snad pak opět zatoužím podívati se tam, podívati se zároveň se všemi svými drahými do údolí posvátného Radhoště ku kolébce dědečkově!“

Touha tato Červinkovou vskutku již neopustila. Pohnutí, které zmocnilo se jí, když stála v úzké síňce, z níž národu našemu v Palackém vzešlo světlo, síla, zanechalo v ní upomínky, které se žádnými jinými událostmi zastříti nedaly. Vše, co na rodném místě slyšela o mládí děda svého, bylo jí téměř posvátným, jakož vůbec pohlížela k postavě dědově s úctou, kterouž člověk chová jen k bytostem vyšším. Čím více pak času uplývalo od té doby, ve které žila vedle Palackého, tím více chránila jako svatou po něm památku vše, co týkalo se jeho osoby, a tím zachovávala sobě v paměti obraz jeho vždy živý. Cesta do Hodslavic přispěla pak velice k tomu, aby snahu tuto v ní živila a ještě vřeleji vzbudila v ní touhu zachovati vše, co týkalo se drahé té postavy. Za dvě léta po této cestě vydala Červinková životopis Bernarda Bolzana, jenž, jak již pověděno výše, získal jí tolik pochvaly z úst osob vážených, a slyšela tak často prosby, aby pokračovala na této dráze, že tehdáž poprvé vznikla v ní myšlénka, aby napsala časem životopis Františka Palackého. Bylo přemnoho látky, týkající se Palackého, přístupno pouze rodině, zachované tradicí a zápisky rodinnými. V jejích rukou byly kromě toho ohromné sbírky korrespondencí dědových, poznámek, různých zápisek.

Nikomu pak úkol ten nebyl bližší, nežli srdci obdivující se vnučky a nejhorlivější vlastenky. Pokládala si to za úkol nad jiné důležitý, k němuž vzhlížela sice

s chvějícím se srdcem, přece však s pevným úmyslem. Jak mile se jí dostalo od otce povolení, aby se připravovala k veliké této úloze, jala se Červinková pilně studovati prameny, z nichž by mohla čerpati zprávy a látku. V jejím denníku nalézáme první o tom zprávu: „Minulou tedy neděli dne 15. ledna 1882 počala jsem prací k životopisu dědečkovu, první jaksi počátek a počala jsem na tom pracovati s pravou pobožností.“ Dělala si výpisky ze životopisů Palackého v Naučném Slovníku i z Kalouskova životopisu, připojeného k dějinám Palackého, probírala dopisy Šafaříkovy a Pogodinovy, čtouc také dějiny Palackého, Gindelyho a spisy, týkající se Palackého. Při návštěvách v Praze prohlížela veškeré skříně, v nichž uloženy byly písemnosti, shledávajíc takto materiál. „A tu skutečně nalezeno mnohé a k naší velké radosti i autobiografie dědečkova . . .“ S pokladem tímto odebrala se do Malče, kdež se ihned pustila do opisování nalezeného spisu pro tiskárnu.

Přípravy ku práci tak ohromné obsahem stály Červinkovou ovšem přemnoho práce a studií. Aby se vžila úplně do doby, v níž Palacký vyrostl, aby vystihla její ovzduší, opatřila si celou bibliotéku spisů, vzdělávajíc se na nich k svému úkolu. Díla historická, filosofická poskytovala jí hledaného poučení; vypisovala si z nich na lístky, jež srovnávala. Zároveň vyhledávala majitele dopisů Palackého; dle odpovědí, Palackým pečlivě uschovaných a v schránkách dle abecedního pořádku srovnaných, soudila na množství vlastních listů Palackého a pátrala po nich bedlivě. I podařilo se jí vypůjčiti si od mnohých majitelů velkou část cenných těchto památek, jež věrně opsala a srovnala.

Za příčinou shledávání korrespondence té vykonala v Praze mnoho návštěv s výsledkem po většině velmi příznivým; jedna z nejzajímavějších zajisté byla návštěva u německého básníka Egona Eberta, přítele Palackého

z mládí, o níž vypravuje Červinková ve svém deníku. *)

Přípravní tyto práce, žádající tak mnoho času a píle, neodstrašily Červinkovou. Nelekala se ani obtíží mechanických, ani namáhání; ji sílilo svaté nadšení pro věc jí drahou. Při tom však nepouštěla se lehce do úkolu, jenž mnohým zdál se nad sílu ženskou; lépe než kdokoli jiný byla si vědoma obtíží díla tak závažného a nedomnívala se, že by postavu Palackého spisem svým vystihla a ve všech směrech pro vždy osvětliti mohla. Tak čteme v deníku jejím dne 8. února: „Četla jsem autobiografii dědečkovu. Jak uchvacující, vznešený duch vane z těch řádků! Jaký to byl velký a ideální člověk, jak malou zdám se býti proti němu, jak mizernou a bídnou! Zdá se mi, že nejsem ani hodna popisovati něco tak vznešeného, jako jest můj velký, nezapomenutelný děd. Pohled do duše takového muže jest zrcadlem, jež nám ukazuje naše nedostatky a chyby duševní, a pohled takový má sílu očišťující."

A po létech, v nichž stále pracovala na svém vzdělání, kdy stále upřený zrak měla k té skvělé hvězdě, za

*) 23. června 1882: „.... Byl ke mně chladným a dal mi několik štipek v ohledu národním. Konečně slíbil, že listy vyhledá a že mi je pošle. Ebert vypravoval pak o starých časech, o tom, jak se s dědečkem seznámil. Jednou prý kdesi o Palackém řekl: So einen Bücherwurm möcht' ich gerne sehen." A jednou se z nenadání otevrou dveře, do nich vstoupí mladý člověk, bledovlasý, kolem krku bílý šátek, z předu dva visící cípky, kabát, ač letní parno bylo, až po kolena dlouhý, modrý, již ošumělý. Oslovil jej, pravil, že slyšel, jak se měl „unvortheilhaft" o něm vysloviti. Vyvinula se rozmluva, a od těch dob byli pak přátely. Ebert pravil, že bývali denně pospolu, též k Měchurovým jej uvedl. Později se rozešli: „Und später haben wir uns doch nicht verstehen können, ich wollte in der Mitte bleiben...."

Zdali zdrželivý starý pán slibu svému dostál a korrespondence vyhledal, o tom se Červinková dále nezmiňuje.

níž kráčela, nalézáme opět povzdech pochybnosti: „Cítím tak plně, co to jest životopis Palackého; často jsem se již ptala, jsem se obávala v duchu, postačí-li k tomu mé síly, jsem-li hodna této vznešené úlohy. Od dnešního dne chci počíti pravidelně, co se mi vždy zdálo tak veliké a nedostihlé . . .“ A později: „. . . mé tělesné síly jsou mou churavostí podlomeny, a tu mi pak ještě více v duši vzrůstají pochybnosti, zdali udělám to, co mám před sebou, neumru-li dříve, než životopis Palackého napíšu?“ . . .

Z toho vidíme, že Červinková úkol, jejž si vytkla za hlavní v životě, pojímala se stránky nejvážnější; pokládala si za povinnost, aby vykonala, seč síly stačí, u věci, pro kterou neviděla jiných pracovníků. Často litovala, že na poli literatury biografické jest nedostatek badatelů, že postavy mužů, o národní náš život nejzasloužilejších, pozvolna ustupují do šera minulosti a proměňují podobu v optickém klamu houstnoucích mlh. I pudilo ji mocně, aby, pokud se týká Palackého, zachránila vše, čeho svědkem byl kruh jeho rodinný, a co mimo úzkou tuto společnost nikomu známo býti nemohlo, aby zachránila veškeré podrobnosti, kteréž jedině mohou postavu vylíčiti dle „pravdy“. Na veliké této povinnosti pracovala řadu let, těšíc se myšlénkou, že i když nepodaří se jí propracovati veskrze obrovský materiál, přece dílem svým zachrání pravdivou podobu velikého děda. „Vždyť pak mohou na tom po mně jiní dále stavěti a dokonale s vědecké stránky doplniti, v čem bych nebyla stačila,“ pravila. Zdaž možno skromněji posuzovati sebe? Na pět let měla práci tuto rozvrženu, majíc v úmyslu každého roku osm měsíců výhradně věnovati psaní životopisu Palackého. „Zdaž budu živa ještě pět let?“ tázala se nedlouho před smrtí. „Za pět let bude životopis Palackého napsán . . .“ Obavy v denníku zhusta opakované, že nevykoná, co by ráda vykonala, bohužel se po-

tvrdily. Práce životopisná zůstala v počátcích, právě když Červinková byla co nejlépe k úkolu svému se připravila.

Velebná postava Františka Palackého najde ovšem životopisce, jenž ocení učence a velikého muže národa našeho, leč kde najde se tak nadšené srdce, jako bylo srdce vnučky jeho, kteráž by byla dovedla budoucím věkům vylíčiti člověka v nejdůvěrnějším životě, bytost jeho nejvlastnější?

Z obsáhlých studií, které Červinková konala za příčinou životopisu Františka Palackého, zůstávají některé cenné památky. První z nich jest úvod k autobiografii Palackého,*) vydané v červnu r. 1885 při slavnosti, kdy na dům Dr. Riegra vsazena byla pamětní deska a poprsí Palackého. Druhou pak jest průvodní text k podobiznám Františka Palackého a choti jeho Terezie, které v prosinci téhož roku vyšly ve „Světozoru“. Průvodní tento text, o nějž ji redaktor žádal, dávaje jí jen dva dni lhůty, napsala v ustanovenou dobu v návalu jiné práce literární, neboť právě psala v době té velký článek „Z Moravské Slovače“,**) jenž příštího roku vyšel ve Květech. O rok později přinesly pak Květy článek, vzniklý z těchže dojmů a nazvaný, „Dozvuky z pouti Velehradské“.†)

Ze studií, jimiž se Červinková připravovala k velikému úkolu, k životopisu děda svého, vyplynula též poslední literární práce její.

Pohrouživši se celou duší v korrespondence a spisy Palackého, cítila se Červinková blíže k velebné postavě jeho; obdiv velikého ducha jeho rovnal se u ní se zbožnou úctou k povaze jeho vznešené. V očích jejích bylo

---

*) Autobiografie F. Palackého. Osvěta 1885. Později vyšla o sobě v Praze. Nákladem F. Šimáčka 18..

**) Z Moravské Slovače. Květy 1886.

†) Dozvuky z pouti Velehradské. Květy 1887.

hříchem dotknouti se Palackého dechem pochybnosti. V ní hluboce a pevně tkvěl cit pravdy — pravé dědictví po dědovi; cit ten nedal se nikdy ničím utlumiti, ohlušiti. Přesvědčila-li se o něčem, věděla-li něco bezpečně, pak nikým na světě nedala se odvrátiti, aby nezjednala průchod tomu, co měla za pravdu. Pokládala si za povinnost říci ji úplně, bez ohledu. Z tohoto mocného popudu vznikl poslední článek její „Domněnky a pravdy o J. Jungmannovi“.*) V práci této Červinková ohnivě hájíc posvátné postavy našich křisitelů, podala zároveň důkaz nemalých vědomostí odborných, i máme příčinu litovati, že nebylo jí dovoleno vykonati hlavní, významný úkol, napsati životopis Palackého.

Článek tento napsán byl v prosinci 1894. Červinková ještě prohlédla poslední korektury, avšak článku svého u veřejnosti již nespatřila. Tak poslední práce její byla posvěcena opět tomu, za čím spěla po celou nedlouhou dobu života svého — pravdě.

V.

Marie Červinková celý život svůj ztrávila v kruhu, do něhož ji šťastný osud postavil hned při narození. Příznivé okolnosti neodloučily ji provdáním od rodiny její, se kterouž v létě žila v klidu Malečském v nejtěsnějších stycích a za níž i v zimě často do Prahy zajížděla.

Nežila jen životem svým, v srdci jejím ozývalo se každé hnutí osob jí drahých. Manžel, rodiče, bratr, sestra byli částí její vlastní existence. Radosti i strasti jejich dojímaly ji více, než nejvlastnější její záležitosti, na něž zapomínala v nekonečné svojí pečlivosti a v starostlivosti

*) Domněnky a pravdy o Jungmannovi. Osvěta, únor 1895.

o své drahé. Zájmy jejich dotýkaly se jí co nejživěji. Vžila se celou duší do všeho, co hýbalo životem jednotlivých členů, a všechny snahy jejich v ní budily živou ozvěnu, obsáhlé pak její vzdělání a schopnosti duševní docela neobyčejné dovolovaly jí sledovati drahé osoby i na cestách, které se jinak ženské činnosti uzavírají. Že pak ze všech upoutaly ji nejvíce zájmy otcovy působnosti, pochopujeme snadno. Bylo přemnoho příbuzného v povaze její s povahou otcovou; nikdo nemohl mu lépe rozuměti, více s ním sympatisovati nežli nejstarší dcera jeho. Cítila s ním tak živě, že uhodla jeho přání, vžila se v jeho úmysly dříve, než je vyslovil. To vše pudilo ji k tomu, aby sledovala blíže jeho práci a možno-li přispěla také jemu silami svými.

Příležitost k tomu naskytla se jí dosti záhy. Roku 1879 obrátil se spisovatel Jakub Malý k Dr. Riegrovi se žádostí, aby směl tiskem vydati řeči jeho; za nedlouho po tom spisovatel F. A. Šubert žádal životopisná data, maje v úmyslu psáti biografii Dr. F. L. Riegra. Ježto otec, zahrnut jsa pracemi, nemohl se obírati shledáváním materialu, uchopila se Červinková sama velmi horlivě úkolu toho. Již v lednu 1880 prohlížela celé spousty stenografických protokolů sněmovních i z rady říšské, vyhledávajíc řeči otcovy, sbírajíc je a překládajíc německé. Zároveň sbírala data k otcovu životopisu. Byla nucena za tou příčinou prohlédnouti ohromné spousty korrespondencí, zápisků a denníků, z nichž pilně vypisovala. Že se do této práce pohroužila s celou duší, poznáváme z denníku: „Politickému životu věnovala jsem až dosud dosti malou pozornost, což mně nyní, kdy shledávám material k životopisu otcovu, velmi nemilé jest.“

Řady ročníků denních listů politických z roku 1848, jako Havlíčkovy Národní Noviny, Bohemie, i časopisů z let šedesátých procházely jejíma rukama. Vypisování a sestavování dalo jí mnoho práce. Jen v Národním Výboru

bylo o jejím otci zpráv na mnoho archů. Také v pražské bibliotéce otcově prohlížela kus za kusem, vybírajíc, co by se týkalo otce, a prohlížejíc haldy starých papírů; i zde podařilo se jí shledati dosti mnoho zajímavých příspěvků.

Červinkovou velice těšilo, že otec sám chtěl prohlížeti a opravovati překlady řečí svých, když však později pro práce veřejné nemohl k tomu stačiti, dala Červinková překlady posouditi prof. J. Kalouskovi, jenž se byl uvolil napsati úvod ke sbírce řečí těchto. Prof. Kalousek byl s překlady spokojen a pochválil Červinkové pěknou, ryzí řeč.

Mezitím vžila se již Červinková celou duší do otcovy činnosti i těšilo ji překládání řečí jeho zejména Kroměřižských tou měrou, že se od nich nemohla odtrhnouti. I bylo k tomu potřebí sebezapření, nežli se odhodlala odevzdati práci tuto cizím rukám, které jediná osoba nestačila. Uznávajíc však, že by ohromnou práci sama vykonati nemohla, a domnívajíc se skromně, že věc jiní snad i lépe provedou, odhodlala se „s krvácejícím srdcem“ — jak poznamenává v denníku — odeslati několika professorům kolínského gymnasia, kteří ochotně se v to uvolili, otcovy řeči na Říšském sněmu r. 1861.

Některé řeči kroměřížské přece později sama překládala, tak nacházíme v denníku poznámku o překladu řeči „o trestu smrti“, jinde „o náboženské otázce“ a 10. listopadu 1882: „Pravím to s pravou rozkoší, konečně opět jedna práce dodělána, totiž přeložení a opravení řečí otcových z roku 1848 a 1849. Měla jsem v poslední době přemnoho s tím dělati a sice tu velikou snad nejdelší řeč otcovu, poslední v Kroměříži.“

Tím ovšem mínila Červinková ukončení první části řečí, neboť práce s překlady trvala dlouhou řadu let. V denních opakují se neustále po léta zmínky o práci na překladech.

Vedle toho Červinková neustále pilně sbírala podrobná data k životopisu otcovu. I zde snesla tolik zajímavého ze starých dávno zapomenutých korrespondencí, zápisků atd., že tím připravila životopisci Dr. Riegra látku velmi cennou a urovnanou. Ježto mezi tím žádný z obou spisovatelů, kteří se původně ucházeli o práci tuto, nemohl se jí ujati pro jiné zaměstnání, přihlásil se o ni ředitel a poslanec Jiljí Jahn, jemuž pak Červinková přípravu svoji odevzdala.

Studiemi, v příčině této konanými, nahlédla Červinková hluboko do víru života politického; živá, čilá mysl její byla tím uvedena v obor, jemuž po tu dobu byla dosti vzdálena. Jakož pak vše, co týkalo se otce jejího, poutalo ji nad míru, tak i tuto zabrala se do úkolu svého celým srdcem, že nemohla se od něho odtrhnouti. Kráčejíc zpět do minulosti po stopách otcových, cítila touhu i potřebu zaznamenávati i věci přítomné a sledovati otcovu činnost politickou den za dnem.

V dobách zasedání sněmovního dojížděla do Prahy, k jednání rady říšské do Vídně, sledujíc bedlivě průběh jednání. V lóži Vídeňského parlamentu bylo ji vídati velmi často. Po návratu domů zapisovala každého dne Červinková vše důležité do podrobna, při čemž jí obdivuhodná paměť konala služby docela neobyčejné. Podržela vše, co chtěla, zcela jasně v paměti i mohla pak věrně reprodukovati všecky výjevy sněmovní.

Někdy dala si Červinková prohlédnouti tu neb onu část od účastníků parlamentárního života, neboť její smysl pro historickou věrnost jí nedovoloval, aby se spokojila s ledabylým zaznamenáním událostí. Leč velmi zřídka ukázala se potřeba opravy, tak důkladně rozuměla již úkolu, jejž si vytkla. Tím jest v „Politických Zápiskách“ jejích, obsahujících politickou činnost otce jejího od roku 1885 do konce života Červinkové, snesena látka nad míru cenná a důležitá, kteráž v budoucnosti vážné do-

klady poskytnouti může. Bylať se za častého pobytu ve Vídni seznámila s mnohými vynikajícími osobnostmi politickými, jichž styky a vliv vylíčila v „Politických Zápiskách“.

Červinková měla ovšem v úmyslu zpracovati časem látku a tím podati doplněk k životopisu Dr. Riegra, neboť svědomité zaznamenávání každého slova otcova u veřejnosti proneseného, jakož i účinku jednání jeho a odrazu, zrcadlícího se v činech odpůrců, mělo za účel, aby co nejvíce oživilo v ní památku na tyto události, až by po létech přistoupila k vylíčení veřejné činnosti otcovy v době, kdy byla očitou její svědkyní. V denníku jejím v říjnu 1887 čteme: „Do Vídně přišla jsem v době pro mého otce krušné a těžké. Vidouc jeho útrapy a práce tak usilovné, vžila jsem se v jeho život úplně, procítila jsem s ním vše, zapisovala jsem pilně a byla jsem jako napjatá struna . . . Cítila jsem v době pobytu svého ve Vídni vzdor vší žalosti přece jakési tiché uspokojení vnitřní nad tím, že jsem mu na blízku, že jsem svědkem jeho snahy a namáhání a že o nich podám svědectví v pravý čas . . .“ Níže pak dodává: „Mně někdy tato politická úloha málo těší. Často cítím nyní touhu ku pracem, při nichž by cit i fantasie pracovala, kde bych tvořila samostatně. Jest také životopis dědův, který mne volá ku práci . . .“

Když prohlížíme dnes svazky, věnované „Politickým Zápiskám“, sotva dovedeme si představiti, jak zbyl jí čas k jinému zaměstnání; vždyť byl by život lidský dosti vyplněn, kdyby bylo v něm tolik obsažné práce, jakou vykonala Červinková „Politickými Zápiskami“, o jichž rozsahu za jejího života nikdo neměl tušení kromě nejdůvěrnějšího kruhu. Mluvívala o práci té jen náhodou někdy: „Já si tak někdy něco zapíšu, co by snad upadlo v zapomenutí.“ Zatím za posledních deset let, hlavně však od r. 1886 do 1891, sledovala krok za krokem

otce svého, zaznamenávajíc každé slovo jeho, každý čin, opisujíc spousty dopisů osobností, s nimiž Dr. Riegrovi bylo jednati, dýchajíc takřka dechem otce svého, pokládajíc se za jeho pomocníka u věcech, k nimž se mu nedostávalo času.

„Politickými Zápiskami“ není však zakončena činnost Červinkové, věnovaná práci otcově.

V kruhu přátel a ctitelů Dr. Riegra často vysloveno bylo přání, aby napsal memoiry. Ku práci tak rozsáhlé nebylo však klidu; byltě všechen čas Dr. Riegra vyplněn ustavičnou prací veřejnou. Červinková však nepouštěla se zřetele úkolu toho a čekala jen na dobu příhodnou, aby se provedl. Chvíle takové naskytly se jí r. 1892, když trávila rodina léto v zátiší Malečském. Obávajíc se, aby otec v přílišném tichu života venkovského necítil ještě živěji mezeru, kteráž nastala v rodině smrtí choti jeho, a přejíc si, aby snadněji pohřešoval čilý ruch veřejnosti, jala se Červinková psáti „Dle otcova vypravování o dávných časech“. Naslouchajíc otci, zapisovala jeho vzpomínky způsobem poutavým. Byla to práce nemalá. Nastalo jí opět prohlížení starých novin; musila se vpravovati do dob, o nichž psala. „Bojím se toho úmorného prohlížení novin, ale jak se toho zbýti?“ píše v deníku, těšíc se dále nadějí, že při tom zároveň bude sbírati látku k životopisu Palackého. Avšak i látka k vypravování otcovu vzrůstala úžasně. Jedinou vzpomínkou probouzely se řady nejrůznějších jiných vzpomínek, a uspořádání tohoto víru zašlých a znovu vyvolaných dojmů nebylo snadné. Leč i zde přemohla Červinková veškeré obtíže neúmornou energií a obětavostí, a zachránila tím památku věcí nad míru důležitých.

„Dle otcova vypravování o dávných časech“ přála si Červinková dovésti do těch dob, kdy sama jako očitý svědek činnosti otcovy začala zaznamе-

návati události v „Politických Zápiskách“. Těžká choroba nedovolila jí však dojíti dále než do let šedesátých.

Zdárné výsledky této činnosti přičítati lze nejen vzácným darům ducha jejího, ale i té obživující síle, kteráž v ní po celý život planula, svatému nadšení a obětovné lásce.

* * *

Při shledávání dat k životopisu otcovu pročítala Červinková množství rodinných a intimně přátelských korrespondencí. Z rodinných těchto památek vanulo zvláštní kouzlo, jímž oživovaly se v Červinkové upomínky na vlastní dětství, na útulný mlýn Semilský v milém pojizerském zátiší. Tam ztrávila Červinková mnoho krásných dob u babičky, k níž přijížděla rodina Riegrova na léto, pokud se neusadila na Malči.

A čím více se pohřižovala do čtení těch starých, vybledlých již lístků, z nichž mluvilo tolik moudré srdečnosti, statečného rozumu, energie a lásky, z lístků psaných synovi v prvním mládí jeho, tím jasněji a určitěji vystupovala před ní postava drahé babičky její, Terezie Riegrové.

Vznětlivá povaha vnučky neodolala zajímavému, vábnému zjevu, jenž jí kynul z dopisů těchto.

V ní tkvěla hluboko pieta ke všem tradicím rodinným. S posvátnou úctou odkrývajíc stopy na polo již zaváté, neměla poklidu, pokud nedobrala se celé pravdy, pokud nevytvořila rámec, jenž by byl hoden relikvií v něj vložených.

Doplniviši zprávy o babičce z vypravování a upomínek otcových, pustila se v lednu roku 1887 s láskou a s chutí do psaní životopisu Terezie Riegrové

„Životopis babiččin jest práce, která mne nenamáhá a těší“, píše v době té ve svém deníku. Věříme tomu

milerádi, vždyť z každé řádky je znáti, jak ráda se obírala drahou touto postavou. V pravdě šťastnou lze nazvati myšlénku Červinkové, že odloučila dáta původně k vůli otcově biografii sebraná a samostatné zpracovala tuto část. V práci této poznáváme opět novou stránku jejího talentu. Jeví se v ní jiný duch nežli v ostatních pracech jejích biografických. Sama látka toho ovšem žádala a Červinková, vycítivši jemně rozdíly tyto, vykreslila nám životopisný obrázek, jakých jest po skrovnu. Vane z něho silný, čerstvý vzduch, jako v tom kraji podkrkonošském, kde rodí se a žijí tak samorostlé, statečné a moudré bytosti, jako byla její babička. S neochabujícím účastenstvím sledujeme energickou paní na dráze její životní od prvního mládí do posledních chvil. A nejen postava Terezie Riegrové, ale i celý život tehdejší na mlýnech pojizerských se všemi svými slastmi i strastmi, celé okolí a ovzduší, vše podáno jest v přirozeném zbarvení svém, které nás poutá a dojímá. Půvabný celek řadí práci tuto mezi nejzdařilejší výtvory Červinkové.*)

VI.

Tichý život na zámku Malečském, zvláště v zimě dosti osamělý, byl ovšem přízniv studiím a pracím, jimiž se Červinková obírala. Časem musila ovšem novými dojmy osvěžovati a posilovati v sobě zdroj, z něhož čerpala a zaměniti klidnou jednotvárnost venkovského pobytu ruchem života veřejného.

V zimě vyjížďky do Prahy a do Vídně, kde měla mnoho styků literárních i politických, v létě menší výlety s manželem neb s otcem přispívaly k tomu, že čilá mysl její zotavila se z únavy, pilnou prací způsobené.

* Vychází od počátku ledna 1897 v „Hlase Národa“.

Avšak ani tyto výlety a cesty nekonala jen pro zábavu, jako jiní, vždy byla při tom nějaká hlubší pohnutka, při čemž osobní zájmy její byly věcí vedlejší. Podřizujíc přání svá povždy potřebám svého okolí, nalézala jen zásluhou vlastní energie zotavení v tom, co sloužilo v prvé řadě jiným. Nežli se odhodlala vytrhnouti se na delší dobu z povinností domácích a z prací svých, k tomu bylo potřebí příčin velmi vážných. Pak ovšem neznala překážek a pustila se do světa i sama, nebylo-li pomoci. Tak pudila ji v dubnu r. 1886 starosť o drahou přítelkyni, paní Annou Lauermanovou, přes Alpy do Arca, kdež pobyla tři neděle. O dvě léta později vedla ji touha za ní do Italie, kam se vydala ve společnosti chotě svého a paní Bohumily Vávrové, svojí sestřenice. Celý březen a část dubna ztrávila na zajímavé cestě, na které poznala Italii od jezer Alpských až k úpatí Vesuvu. V Římě pobyla pak delší dobu u přítelkyně svojí.

Byl to zajisté následek velikých dojmů uměleckých, touto cestou vzbuzených, že po návratu ozvala se v ní touha po uměleckém tvoření mocněji než kdy před tím. V denníku čteme: „Nechce se mi do žádné práce, nechce se mi zapřáhnouti se do starého chodu. Probírala jsem se ve starých básních a myslela jsem si, že v skutku nemám poetického talentu. Snad jsem opravdu stvořena jen pro vážné práce prosaické, a přece mne to táhne k pracím, kde by se líčily stavy psychologické . . . .“

V novoročním rozjímání r. 1889 píše v denníku: „Myslím si, každý člověk má do toho pokladu lidskosti něco svého přinésti, kdo spisuje, má vysloviti ty myšlénky, které naplňovaly jeho život, jeho hlavu, jeho srdce. Co prosnil a prožil, má fixirovati jiným k potěše a k poučení. Udělala jsem to já? Nikoli. Nikdy jsem nevyslovila — mimo několika básniček — něco ze svého vnitřního já, nezasadila páku hluboko ve svém vlastním

nitru. Mám po tom touhu takořka horečnou. A nikdy nemám k tomu času, vždy mám práce jiné, vážné, historické, příležitostné, okamžité, co kdo chce, ale nejsem to já, která se vyslovuji. Něco ve mně protestuje proti tomu ukování se na ty práce, jimž jsem se dosud věnovala....“

Přes všeliké namáhavé práce, jimiž toho roku byla v pravém smyslu slova zaplavena, — bylyť politické zápisky její právě tehdáž velmi rozsáhlé, žádajíce mnoho času a píle, — přece dovedla se Červinková v srpnu r. 1889, uchýliti k tomu, k čemu ji srdce mocně táhlo.

Počala psáti povídku „Letní sen života“ *)

Čtouce dílo její, pochopujeme úplně, že nebylo jí možno utlumiti v sobě mocný hlas, zovoucí ji k tomuto tvoření; cítíme s ní, když litovala, že musí jej časem násilně tlumiti a těšíme se, že jej v hluku a ruchu jiných prací nepřeslechla úplně. „Letním snem života“ zanechala nám Červinková práci, jakých v krásné literatuře naší není přebytek. A zajisté to, co nejvíce ji zajímalo, co nejvíce na srdci jí leželo, — vylíčení stavů psychologických — vydařilo se jí velice.

Nepřeceňujíc nikdy schopností a darů svých duševních, psala Červinková „Letní sen života“ v nejistotě o ceně práce svoji. Pochybovala o sobě velice v tomto oboru, a jakkoli mocný byl vnitřní hlas, jenž ji k dílu pudil, přece nevěděla, zdali jest zároveň znamením jejího povolání. Odeslavši dokončený rukopis redaktoru „Květů“ se žádostí za upřímnou radu, má-li pokračovati na této dráze, dostala v krátké době od Svatopluka Čecha odpověď povzbuzující.

„Těším se upřímně, že vstupuje tak statný, nový

*) Letní sen života, Květy 1891. — O sobě vyšla u Bursíka a Kohouta 1894.

talent do naší belletrie....“ končil list jeho. Slova tato z úst Svatopluka Čecha působila mocně na její rozhodnutí, Rozplašilať se pochybnosť její, Červinková cítila se pojednou jistou a pevnou na této půdě. I psala pak již s úplnou důvěrou a podala řadu pěkných prací belletristických, za něž děkujeme nejen jí, ale i oživujícímu slovu Svat. Čecha, kteréž ji udrželo na dráze této.

Úspěch práce té Červinkovou těšil a k novému dílu pobádal, leč nával jiných prací nedovolil jí, aby se ihned pustila ku psaní delší povídky. Teprvé v zimním tichu na Malči pustila se opět do říše fantasie. Napsala menší svěží obrázek z venkovského života, „Čím jí udělal?“ *)

V téže době povstala jiná malá povídka „Táňa“. Obrázek tento nalézá se v rukopisné pozůstalosti Červinkové.

Za posledních let života matčina provázela ji Červinková často na cestách jejích po příbytcích chudiny. Šeré obrazy bídy hmotné i mravní vryly se jí hluboko v srdce, utvrdily ji v přesvědčení, že jen tehdy zlepšiti se mohou smutné poměry, až třída lidí bohatých úplně porozumí povinnosti svojí k chudině, a vzbudily v ní touhu, aby přispěla společnosti ku poznání lidí nešťastných a opuštěných.

Slova propagandy nevniknou tak snadno do kruhů, kterým jsou vlastně určena, neboť třídy bohaté z pohodlí a z jisté na odiv stavěné přecitlivělosti obyčejně odvracejí zraky své od těchto zasmušilých obrazů, které tak nemile působí na lhostejné jejich svědomí; proto Červinková pojala úmysl pracemi belletristickými v třídách zámožných buditi smysl pro tuto povinnosť. Zapisujíc si podrobná data ze života chudých rodin, které s matkou vyšetřovala, připojovala k nim různé události, jak je od lidí těch slyšela. Z těchto dojmů vzniklo několik vý-

*) Květy 1893.

znamných povídek, úchvatných svou pravdivostí. Vidíme přímo před sebou sklíčené ty postavy, zoufale zápasící v těžkém dusivém ovzduší bídy. Jen kdo sám prošel řadami takových bytů, kdo sám viděl vychudlé postavy v hrozných starých domech v Josefově, na Hradčanech, v odlehlých uličkách malostranských, kdo sám vyslechl žal a procítil s ubohými lidmi bolest, dovede napsati obrázek tak tklivý, jako jest povídka Červinkové „Pod kvetoucími stromy“,*) studii ze šerého tohoto ovzduší tak hlubokou, jako jest její „Vdova“**), kde život této vrstvy společnosti lidské vylíčen jest v pravdě dokonale.

Silou nejúchvatnější jímá však poslední její práce v tomto oboru „Zázračné kořeníˮ,†) kterouž napsala v letě r. 1894.

I při těchto pracích kráčela jen za hlasem svého srdce, neohlížejíc se na nikoho a dobře vědouc, že časem zrnka, která uložila v povídkách svých, vyklíčí v úrodné půdě a přispějí k veliké žni na poli české filantropie. Tak zůstávala povždy věrnou sobě, svým zásadám.

VII.

Jakkoliv práce literární a povinnosti její sekretářské všechen čas Červinkové vyplňovaly, přece při návštěvách v Praze nikdy nezapomínala na úkoly dobročinnosti. Viděli jsme, jak horlivě se snažila přednáškami i články upozorňovati širší kruhy na naléhavé potřeby v životě chudiny, na nevykonané povinnosti tříd zámožných; avšak brzo nestačilo jí toto povzbuzování slovy, nýbrž cítila

*) Chudí lidé. Památník Vesny, Brno 1894.
**) Lumír. 1894.
†) Květy, 1896.

potřebu, aby doplnila váhu slov vlastním příkladem. V nejužším kruhu rodinném měla stále před očima vzor obětavé činnosti této, jasný obraz blahodárných výsledků tajné téměř a přece hluboko zasahující práce, kterouž matka její věnovala ku povznesení chudiny pražské, i jest přirozené, že i v jejím srdci ozývala se touha vykonávati úkoly, o nichž dosud jen psávala. Podotkli jsme již výše, že Červinková v posledních letech života matčina provázela matku při návštěvách v příbytcích chudiny, při čemž si dle vzoru jejího zapisovala hlavní data o těchto rodinách. Tak sebrala material ohromný a nad míru cenný pro poznání poměrů chudinských v Praze, neboť paní Riegrová, kteráž po 25 let chudinu pražskou navštěvovala, v posledních desíti letech konala každého roku mnoho set návštěv. Tak byla Červinková zasvěcena do úkolu tohoto nejpovolanější silou, která kdy u nás pracovala v oboru filantropie a právě v těch dobách, kdy činnost tato dostoupila největšího rozvoje. Bohaté zkušenosti matčiny neminuly se ovšem výsledku u dcery. Červinková ve všem čeho se účastnila, hleděla se dobrati hloubky. Povrchní činnost jakéhokoli druhu příčila se její opravdové, povaze, nedovedla ani odbýti něco ledabylo. Tím více pak zde, kde vedle úkolu dobročinnosti, tak blízkého jejímu soucitu, otvíralo se přední pole otázek sociálních i záhad psychologických.

Stála ještě na rozhraní činnosti čistě literární a prací těchto, sledujíc horlivě otázky chudinské, povždy jí blízké, když neočekávanou smrtí matčinou, jako ranou hromovou, vyrušena byla z vlastních prací svých a uvedena trvale na dráhu odedávna jí milou.

Červinkovou stihla zvěst o smrti matčině v Malči. Byla ztrávila na počátku března r. 1891. několik dní v Praze před odjezdem rodičů do Říma, chystajíc matce vše, čeho jí bylo potřebí na cestu; neboť pečovala povždy o to, aby drahým jejím nescházelo nejmenšího po-

hodlí, a viděla matku zdravou a čilou. Proto když hleděla za vzdalujícím se vlakem, z něhož matka kynula jí na rozloučenou, ani nejnepatrnější tušení neozvalo se v ní, že vidí naposledy v životě drahou její tvář. S uspokojením, že pobyt v Italii rodičům velice prospěje, vrátila se do tichého domova v Malči a s úplným klidem pustila se do prací svých, které se jí velmi dařily.

Obírala se právě psaním povídky „Vdova“, když došla ji první poplašná zvěst o matčině ochuravění. Červinková byla ihned odhodlána, že vypraví se za matkou, aby ji ošetřovala, ač jí ani v této chvíli neznepokojovalo pomyšlení na nebezpečenství. U ní rozhodnutí a provedení úmyslu šlo povždy v zápětí; z příprav k cestě vyrušil ji otcův telegram, že nehrozí nebezpečí. Když pak i další zprávy zněly příznivěji, když z listu otcova, jenž došel jí dne 29. března ráno — v den smrti matčiny — dověděla se, že matčin stav se zlepšil a že pomýšlejí na návrat, jakmile se nemocná úplně zotaví, tu upokojila se úplně a se zdvojenou chutí pokračovala na povídce, kterouž téhož večera dokončila. Potěšitelné zprávy z Říma, radost z dokončené práce a přítomnost milého hosta — meškalť právě návštěvou na Malči švakr její pan Miloš Červinka — to vše přispívalo k příjemné náladě, když večer pohromadě trávili. Když však uložila se k odpočinku, ozval se v ní pojednou docela určitě vnitřní hlas, věštící smrt matčinu. Dojmy tyto zapsala si Červinková čtyři neděle po smrti matčině tak, jak je se svým okolím ihned byla sdělila: „Byli jsme — jest to bolestná vzpomínka — dobré mysli a veselí. Ještě večer po odchodu hostí mluvila jsem dlouho s Václavem. Když jsem ulehla, vzpomněla jsem si, že jsem se nepomodlila ještě za maminku a učinila jsem to krátce. Pak když jsem se tiše uložila, ale byla jsem ještě úplně vzhůru a bylo zcela ticho — asi k jedenácté hodině — náhle jsem ucítila okamžité cuknutí, škubnutí celým

tělem. Takové cuknutí, jako cítíme při dotknutí se elektrického proudu, že mne projelo celou. Při tom mi bylo, jako by mi bylo něco zahučelo v uších, jako slabý výkřik, ale bylo to něco zcela zvláštního, nebyl to výkřik, nebyl to žádný sluchový dojem, bylo to, jakoby něco mnou bylo škublo a jako by se nějaký lítostivý nářek byl ozval, ale ne zvenčí, nýbrž ve mně samé. Současně s tím škubnutím a s tím divným dojmem nářku neb výkřiku, řekla bych zahučení, pojala mne myšlénka: v Římě se něco hrozného stalo! Snad matka teď umírá. To celé hnutí a ta myšlénka trvala jen jako mžik, jako blesk, ale byla to myšlénka velmi jasná, skoro jako nějaká jistota....“ Líčíc pak ohromující dojem telegramu, jenž došel příštího rána, píše dále: „Takový odpor strašný budilo ve mně každé slovo, každá otázka, každý zvuk mne dráždil. Ale ani jeden okamžik mi nepřišla jakákoli pochybnost, neb jen stín pochybnosti o tom, že by matka nebyla živa. Nebyla to žádná víra, byla to taková úplná jistota, že její duše žije, že jen my jsme ji ztratili. Nikdy, v celém mém životě, nebyla u mne víra v nesmrtelnost tak silná, tak pevná jako v té chvíli. A co mně pomohlo ty chvíle snášeti, byla upomínka na to cuknutí večer, bylo mi, jako by se byla matka tím se mnou rozloučila. Věřím, že to byl vliv její duše, neboť vím, že nikdy v celém mém životě takového něco se mi nestalo.“

Neočekávaná tato rána zasáhla Červinkovou hluboce. Lnula k rodičům se zbožnou úctou a nejvřelejší láskou; neb v jejím srdci všecky city k rodině dospěly k nejvyšším a nejčistším pojmům.

Bolest její byla tichá. Obracejíc povždy mysl svoji k jiným, cítila povinnost býti své rodině oporou v zármutku. Starost o osamělého otce náležela nyní k předním jejím úkolům. Snažíc se, aby i ostatním členům rodiny

nahradila péčí svojí pokud možno vše, čím matka dovedla jim zpříjemniti život, obětovala se též řízení domácnosti otcovy, čímž převzala řadu starostí a prací, jež dosud vykonávala matka. Tím přemáhala bolesť, aby ostatním nepřitížila. Jen denníky její z té doby byly důvěrníky jejího zármutku. Čtyři měsíce po smrti matčině, v den narozenin svých, píše: „Jeden rok a zdá se mi, že jsem za ten rok sestárla o mnoho let, že vše ve mně i okolo u mě je jiné — protože jí tu již není. Byla to největší rána, největší bolest, která mne dosud v životě potkala, tak náhle jako blesk.... Světlo smrti vše kolem nás osvětluje novým způsobem — i svět, i život, i duch, i přání, touhy a sny naše — vše zdá se nám jiné, když myslíme na nekonečnost. Od té chvíle, kdy jsem se dívala do otevřeného hrobu jejího, kde kladli ji vedle dědečka, od té chvíle myslím na smrť a na krátkosť života — od té chvíle nezdá se mi, co je přede mnou již tak dlouhé, ale zdá se mi, že již dohlížím svým zrakem k tomu konci a myslím na něj bez hrůzy. A před tou myšlénkou smrti a věčnosti zdají se mi malichernými myšlénky na lidské uznání, na marnou chválu a slávu. Tiché sebezapírání a konání povinností je větší, nežli dobývání vavřínů. Vzpomínka na matku, tak prostou vší marné ctižádosti, učí mne lehce vážiti ten šum veřejného uznání. Jakkoli jsem nikdy nebyla silně ctižádostivou, zdá se mi, že jsem nyní ještě méně. Ale ještě něco vykonati ve světě dobrého bych přece chtěla.... To, co mne sílilo v těch těžkých chvílích, byla starost o otce a vědomí povinností, které nyní na mne naléhají vzhledem k němu i k celé rodině....“

Mocné pohnutí, způsobené neočekávanou smrtí matčinou, statečně utajovaná bolesť při těžké této ráně, měly však následky přímo osudné. Choroba Červinkové po léta již hrozící, zhoršila se velice v době velikého rozechvění. Nedlouho po smrti matčině byla nucena

uchýliti se o pomoc k prvním autoritám lékařským a výsledek porady nebyl potěšitelný. Uznáno, že choroba již dávno zdraví její ohrožuje, i bylo jí důtklivě odporučováno, ba i přísně nařizováno, aby se oddala úplnému klidu a šetřila se co nejvíce. Leč žádati toho na ní bylo marné. V ní nebylo ani té krůpěje egoismu, jehož jest potřebí ku péči o vlastní zdraví. Žijíc celým životem pro jiné, nedovedla soustřediti pozornost svou k vlastní osobě. Vždy něco měla před sebou, co jí bylo důležitější, nežli péče o sebe. A přece choroba neustávala se hlásiti.

Pevná víra v Boha, neoblomná síla vůle byly jí jedinou oporou v těžkých těchto chvílích. Praví v denníku: „Kdo hledá opory u jiných, klame se. Nikdo nám nedá opory, než Bůh; sami v sobě musíme míti tu sílu, sami musíme se probojovati žalem i zoufáním, prací, těžkostí, slzami života, ale Bůh, který sesílá zkoušky, sesílá i pomoc, a proto doufám, že vykonám, co mám vykonati, protože po tom toužím, protože se snažím, protože chci.“

Přes všecky strasti, které působila jí choroba, dovedla toho, že sotva po smrti matčině uvedla do kolejí domácnost otcovu, v první klidné chvíli na Malči pustila se do práce nad jiné jí drahé. Jala se psáti životopis své matky. K úkolu tomu chystala se s vroucím přesvědčením, že jest povinností její, aby vylíčila vzor ženské obětavosti. V denníku čteme: „Bože můj, dej mi síly! Komu mnoho ukládáš, tomu mnoho síly dáváš a já věrně doufám, že ji budu míti též. Maminko má, věřím, že jsi živa, kéž o mně víš, kéž víš, jak mnoho na tě myslím, jak se stále v mysli s tebou obírám, jak tě mám ráda, kéž mi požehnáš svojí láskou.“ *)

Červinková, kteráž se nikdy nedala mýliti malicher-

*) Marie Riegrová rodem Palacká, její život a skutky. Nákladem obce Pražské. Praha 1892.

nými ohledy, také na tuto práci hleděla s vyššího stanoviska a vykonala i zde, co měla za povinnost. Jest pak spis: „Marie Riegrová rodem Palacká, její život a skutky“ práce nad míru záslužná i z té příčiny, že jest v ní podán vzácný příspěvek k dějinám české filantropie. Jsou tu dějiny vzniku a rozvoje opatroven městských, z nichž nabýváme poučení o snahách filantropických v Praze v době, kdy Riegrová první razila cestu vlasteneckým školám mateřským. Rovněž vylíčen tu vznik podpory chudých šestinedělek, Riegrovou v život uvedené, i jiných dobročinných a vlasteneckých zřízení, jich se účastnila.

Dokonalý způsob, jímž Červinková provedla úkol svůj, zasloužil si pozornosti kruhů, u nichž významné působení Marie Riegrové získalo si trvalou památku. Zásluhy Riegrové o povznesení chudiny pražské nezůstaly neoceněny zástupci městskými. Dr. Tomáš Černý, jenž Červinkové se vzácnou ochotou různými daty přispěl při práci této, podal radě městské návrh, aby životopis Marie Riegrové byl vydán nákladem obce pražské ve prospěch fondu ku podpoře chudých šestinedělek, jméno její nesoucího. Návrh tento, jejž tehdejší starosta města Prahy, Dr. Jindřich Šolc, přednesl v radě městské, byl jednohlasně přijat a Červinková požádána, aby rukopis svůj odevzdala radě městské. Jsouc dojata poctou, prokázanou zvěčnělé matce, Červinková vyhověla mileráda přání rady městské. Životopis vyšel koncem května 1892.

VIII.

Při psaní životopisu své matky pohřížila se Červinková celou duší v působení její; tím vzbudila se v ní ještě určitěji touha, aby nejen pomocí literární, ale

i skutky zasáhla v úkoly filantropické. Hned v první době po smrti paní Riegrové obrátil se k ní komitét dam pro opatrovny městské s prosbou, aby přistoupila v kruh jeho a tím nahradila ztrátu jeho zakladatelky. Jsouc v době té léčením vzmáhající se choroby upoutána již na Prahu, slíbila komitétu mileráda, že ochotně převezme po matce vyšetřování chudiny. Avšak teprve nyní objevilo se, jak ohromnou práci paní Riegrová v komitétu tiše vykonávala; návštěv chudých bylo mnoho set ročně, a žádaly nejen mnoho času, ale byly i velice namáhavé. Choroba Červinkové nedovolovala, aby ujala se celé činnosti v tomto oboru, i nabídla se, že převezme Malou Stranu, Hradčany a část Starého Města, kdežto paní Dorotka Hálková a vel. P. Nykles rozdělili se o ostatní čtvrti městské.

Jak již pověděno, byla Červinková matkou svojí zasvěcena do činnosti této i přinesla si do komitétu značné zkušenosti v oboru, kterému se dámy často vyhýbají, jednak ze strachu před nákazou a přenesením nemocí, pobytem ve špatném vzduchu přeplněných a nevyvětraných bytů, za druhé pro přílišnou citlivost, kteréž se šeré obrazy bídy lidské bolestně dotýkají. I zde Červinková hleděla s vyššího stanoviska nežli ostatní. Jako lékař obrniti se musí celou silou duševní, aby se mohl dotknouti hroznych ran na těle lidském, které chce zhojiti, tak i ona učinila, pouštějíc se cestou, posetou děsnými zjevy lidské bídy, hmotné i mravní, jimž uleviti toužila. Dobře věděla, že bída mravní jest úskalí, o něž se často rozbíjí nejlepší snahy filantropické, nejsou-li vykonavatelé prodchnuti pravým milosrdenstvím křesťanským. Často odvracejí se i lidé dobré vůle od vykonávání skutků dobročinných pro ošklivost nad různými děsivými zjevy, nemají-li té vřelosti soucitu, jehož jest potřebí ku platnému působení mezi chudinou. Všech vzácných těchto vlastností zdědila Červinková v hojné míře po zvěčnělé

matce svojí. Ona rovněž jako paní Riegrová nikdy úplně neodsuzovala ubohý lid, vědouc, jak nebezpečným nepřítelem síly mravní jest hlad a nouze. Jsouc prodchnuta přesvědčením, že nejprve musí se pomoci tělu, pak teprve že možno obraceti se k bolestem duše, procházela smutnými příbytky chudiny, přinášejíc pomoc a útěchu. Chudina cítila její vřelý soucit, její sympathii a oplácela jí důvěrou neobmezenou. Ze zápisků jejich o chudině vysvítá, že pověděli jí mnoho o svých osudech a že se jejím radám ku podivu snadno podrobovali. Tak nařízení její v příčině léčení dětských nemocí, mnohdy zanedbaných nerozumem matek, pokyny, týkající se návštěvy škol, měly překvapující výsledky, jimž se Červinková od srdce těšila. Největší však radost měla, když se jí podařilo uvésti v poměr zákonný otce k dětem. Při takových příležitostech vřele se přimlouvala v komitétu za zapravení úředních poplatků; obstarávala ráda takovéto oddavky.

Chodíc po návštěvách odlehlými uličkami na Novém Světě, na Pohořelci, pouštějíc se do zákoutí Hradčanských i Malostranských, nalézala mnoho zjevů bídy v skutku děsivé. Avšak její statečná mysl nelekala se ničeho. Jí neodstrašily ani úzké, spuchřelé schody, k nimž ani paprslek světla nepronikal, tak že nucena byla rozžehnouti si sloupek, aby se uchránila poranění, ani vlhké chodby, podzemní plísní páchnoucí. Vnikla do všech bytů dle adres jí udaných, nevyhýbajíc se ničemu. Když pak v přeplněných světničkách nalezla nemocné děti v osypkách, ve spale neb neštovicích, nelekala se jich, neštítila se. Postála s matkou u dítěte, radíc jí, čeho by činiti měla, a provázejíc radu tuto podporou peněžitou, bez kteréž by ovšem rada mnoho váhy neměla. Ježto neměla k sobě vůbec nižádných ohledů, nemyslila nikdy na nebezpečí, ve které se tím vydávala, jsouc však povždy pamětliva svých drahých, dbala pilně všech předpisů, týkajících

se roznesení nákazy, již sama příliš nevěřila. Měla v sobě pevnou víru, že na cestách těchto, konaných z lásky k ubohému lidu, nemůže ji potkati nic zlého, a víra tato neoklamala ji nikdy. Čím dále však, tím více překážela jí choroba vlastní při této činnosti; kteráž jí byla tak drahou, že ani umdlením nedala se od ní odvrátiti. V deníku jejím v únoru r, 1893 čteme: „.... Největší mou radostí je vyšetřování chudých, hovor s nimi, pobyt mezi nimi. Jsou to tak šťastné a jasné chvíle mého života, jistě z těch nejšťastnějších. Jak si tu vzpomínám na matku, jak to nyní chápu, že ji vyšetřování chudých těšilo ....“

Brzo po přistoupení do komitétu pro opatrovny městské byla Červinková zvolena do komise dozorčí nad opatrovnami, kde ujímala se zájmů komitétu velice horlivě a s velikou znalostí věci. Se zasloužilou předsedkyní komitétu, paní Růženou Jelínkovou-Doubkovou, pracovala na opravě jednacího řádu komitétu a zasahovala hluboko do vnitřního jeho života, jsouc skutečnou oporou malému kruhu tomuto. I zde jako všude, kde zasáhla Červinková účinně do práce, povznesla vše, zanechávajíc za sebou mezeru nenahraditelnou, zvláště v oboru podpory chudých matek.

Komitét dam pro opatrovny městské nebyl však jediným dobročinným zřízením, jehož se Červinková osobní prací účastnila. Již mnohem dříve, nežli přistoupila do komitétu, byla pro zásluhy svoje o spolek „Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek“ jež si získala svým spisem „Ochrana chudé a zanedbané mládeže,“ vydaným ve prospěch spolku, zvolena protektorkou jeho a věnovala, pokud mohla, i tomuto blahodárnému zřízení síly svoje. Všímajíc si potřeb jeho, podala roku 1887. ku sněmu žádost za subvenci zemskou k rukám Dr. Mattuše, čím získala mladému, chudému spolku trvalou podporu. Viděli jsme, že se snažila též přednáškami roz-

množiti zdroj jeho příjmů a obraceti k záslužnému zařízení tomuto pozornost kruhů zámožných. Zdar a rozvoj spolku toho velice jí na srdci ležel; toužila často na nedostatek hmotných prostředků, obmezujících činnost spolkovou, kteráž nemohla se rozvíjeti dle potřeby.

Pohřešovala stále velkého ústavu pro mládež zanedbanou, v němž by nalezlo útočiště na sta ubohých bytostí, z nichž malé ústavy v Lobči a Černovicích, udržované obětavosti několika dobrodinců, sotva sty díl mohly zachrániti. Proto vítala s upřímnou radostí a nad míru vděčně skvělý dar lidumila pana Aloise Olivy, jenž r. 1891 věnováním půl millionu zlatých položil základ k vychovatelně pro zanedbanou mládež.

Skutkem tímto, nad jiné významným v dějinách české filantropie, vyplnil velkomyslný dárce mimovolně dávné přání Červinkové, kteráž nepřestávala všímati si dalších osudů nového zřízení, o němž tak často a mnoho přemýšlela již při studiích, konaných ke spisu „Ochrana chudé a opuštěné mládeže“.

IX.

Ani jediná významná událost v životě Červinkové neminula bez trvalého sledu pro obecné dobro. I v tom, co týkalo se nejvlastnější její osoby, Červinková povždy našla příležitost k dobrému skutku pro jiné. Kdežto citlivá mysl její snadno vnímala a trvale udržovala dojmy, neúmorná energie ihned nalézala mezi nimi vážné úkoly. Ano i rány osudu, jež drtí slabé povahy, dovedla Červinková vřelostí srdce a silou tvořivou proměniti v požehnání sobě i jiným. Tak i v největší bolesti, kteráž Červinkovou v životě stihla náhlým úmrtím matčiným v Římě, viděla pokynutí ku práci významné.

Když vzpamatovala se z hrozné té zprávy, starost a úzkosť o otce, jenž v těžké této chvíli byl sám a sám v cizině, pudila ji jemu vstříc.

Ve Vídni stihl ji telegram, zdržující ji v další cestě. I ztrávila několik dní ve Vídni v nejtrapnějším očekávání, neboť průvod mrtvoly, jejíž převážení smí se díti jen jistými vlaky, zdržel návrat Dr. Riegra.

Nábožná mysl Červinkové hledala zmírnění sžírající bolesti v kostele v povznášejících modlitbách a smiřujících slzách. Z bytu otcova několik kroků dovedlo ji do votivního kostela, kde za všedního dne v úplné osamělosti oddávala se vzpomínkám na matku. Pevná víra v nesmrtelnost duše, která v době této přešla v plnou jistotu, nezvratné přesvědčení, že její matka jen pro tento náš svět jest mrtva, vlévalo jí útěchu v rozechvěné srdce. Mysl její obracela se ke skutkům matčina života, k duši matčině, vyzývajíc ji, aby ji posilnila a požehnala k dalším povinnostem. Když za nejhlubšího ticha v ohromném chrámě ulevovala svému žalu, zaslechla usedavý pláč, jako ozvěnu vlastní bolesti. Rozhlédnuvši se prázdnou prostorou chrámovou, spatřila stranou u pilíře chudou ženu na zemi klečící. Soucit s trpícími ozval se ihned v jejím srdci a pudil ji mocněji ještě než jindy k ubohé nešťastné. Přiblížila se k ní se slovem útěchy. Žena, zaslechnuvši sympathický zvuk hlasu, vzchopila se a pohlédla jí v tvář. Jedním pohledem do dobrotivé, smutné tváře Červinkové poznala patrně, že před ní stojí bytosť, rovněž trpící, a pochopivši instinktivně, že všelidský cit bolesti vyrovnává veškeré rozdíly společenské, cizí žena v důvěře jinak nepochopitelné pověděla jí celou smutnou historii ztraceného svého života. Byla Češka a tím Červinkové bližší. Pod velebnou klenbou chrámovou dlouhé, tiché vypravování její činilo dojem generalní zpovědi, jejíž hrůzy Červinkovou ohromily. Opakovalať se zde historie tak všední veliké většiny chudých dívek

českých, které přicházejí do labyrinthu města sídelního na práci, a neznajíce ani poměrů ani jazyka, upadají často bez vlastní viny v kal velkoměstský, z něhož se nedovedou již pozvednouti. Vidouc pak, že Červinková neštítí se jí při tomto přiznání, odhalila před ní ubohá žena celou propast hrozného toho života.

Červinkové bylo, jako by zvláštní toto setkání bylo řízením Božím, jako by duše matčina ukazovala jí ku práci nové, i umínila si, opouštějíc nešťastnou ženu, že pokynutí tohoto neoslyší a pokusí se o provedení úkolu toho v památce na záslužnou činnosť matčinu.

Již r. 1886, když konala pilná studia ke svému spisu „Ochrana chudé a opuštěné mládeže“, probírajíc se smutnými daty statistickými v tomto oboru, nahlédla v opatření v jiných zemích v příčině mravní ochrany dívčí a velice pohřešovala podobného zařízení u nás. Politování toto vzrostlo pak velice po vyjití spisu následkem dokladů, jichž se Červinkové neočekávaně dostalo. Došelť jí z Drážďan německý dopis od neznámé osoby, v němž vysloven jí byl dík za důtklivé její upozornění k nevyhnutelné potřebě mravní ochrany dívčí, ano bylo v něm i vyzvání, aby se chopila sama úkolu na záchranu svých spolusester. List ten byl psán osobou vzdělanou, o tom svědčila forma uhlazená i sloh, a obsah prozrazoval znalosť věcí tak podrobnou, že nemohlo téměř býti pochybností o tom, odkud přichází. Po tomto dopisu, jenž byl podepsán jedním z těch běžných příjmení, k nimž hlásí se v Německu na tisíce rodin, neudávajícím žádné adresy, následoval v brzku dopis druhý. Pisatelka, původem Češka, počínala dopis omluvou, že se odvažuje přiblížiti se k Červinkové třeba pouhým listem z hrozného místa, v němž se nalézá. Avšak spis Červinkové, jenž dostal se jí do rukou zvláštní náhodou, o níž nepodala vysvětlení, vzbudil v ubohé tolik důvěry, že nemohla odolati, aby se k ní neobrátila.

Pokládala se za ztracenou a nežádala ničeho pro sebe, zapřísáhala však Červinkovou, aby užila nadání a vlivu svého, aby slovem i skutkem bojovala za nešťastné, kteréž ne z vlastní vůle, nýbrž nezaviněně, jako oběti okolností zoufalých, octly se na pokraji záhuby.

U vědomí, že list tento jest posledním stykem jejím se světem lidí ušlechtilých, k němuž kdysi sama patřila, prvé nežli ji bezcitnost lidská odsoudila k pozvolnému hynutí, v zoufalém tomto vědomí odhalila ze života zraku ženskému nedohledného roušku jej zastírající a vylíčila pak zjevy děsivé svojí ošklivostí. Dopis, prozrazující celým způsobem svým jemný cit a vzdělání, dojal Červinkovou nad míru. Přes všecky obtíže při podobné věci pokusila se, seč byla, nešťastné pomoci. Avšak úřední pátrání nemělo výsledků. Patrně bylo jméno nepravé; nešťastná oběť skryla se tak, aby nikdy již nedověděli se o ní ti, jichž jméno zhanobila.

Událostí touto Červinková velice byla povzbuzena, aby uchopila se nesnadného úkolu a učinila opatření k mravní ochraně dívek. Leč okolnosti jsou mocnější, než nejpevnější vůle lidská, a Červinková dobře věděla, že ze vzdáleného zátiší Malečského nemůže říditi přípravné kroky, hledati pomocnic ku práci tak vážné; také činnosť její literární a sekretářská nedovolovaly jí tehdáž, aby zanedbala důležitých prací, ostatně samy choulostivé otázky požadovaly, aby se o úkolu tom déle a více uvažovalo. Červinková nepustila však již nikdy otázku tuto se zřetele, řadíc ji k těm úkolům, které ještě v životě vykonati chtěla, až nadejde doba tomu příznivá. Chvíle ty nastaly Červinkové po létech, když k vůli léčení pokročilé choroby svojí nucena byla tráviti větší část zimy v Praze, dělíc po smrti matčině péči o domácnost otcovu s péčí o domácnost svoji vlastní.

Setkáním ve votivním chrámu oživlo v ní dávné předsevzetí, kteréž se v ní upevnilo ještě více, když se

obírala líčením obětavé činnosti matčiny. Sotva dokončila, v prosinci r. 1891, životopis matčin, jala se studovati zařízení podobná tomu, co na mysli měla, pilně při tom sbírajíc stanovy spolků těchto hlavně francouzských a švýcarských. Ve věci té přispívala jí radou a zkušenostmi přítelkyně její slečna MDr. Anna Bayerova, vykonávající praxi lékařskou v Bernu, kteráž poznavši důkladně filantropická zařízení Švýcarská, odporučila Červinkovou k různým dobročinným spolkům, od nichž si Červinková zjednala tiskopisy, i podrobné zprávy o všem, co týkalo se mravní a hmotné ochrany osamělých dívek. Také k spolkům podobným v Německu, kde jest činnost filantropická v tomto oboru již dosti rozvětvena, kde v každém městě najdeme nějaký Marthahaus, neb Mägdeheim, v Belgii i v Hollandsku, obracela se Červinková o poučení, vyhledávajíc z tohoto materialu, čeho by se dalo užiti v poměrech pražských. Hlavním vzorem ovšem byla jí švýcarská Unie přítelkyň mladé dívky. (L' Union des amies de la jeune fille.)

Jak dlouho Červinková uvažovala o nesnadném úkolu, jejž si vytkla, jak i váhala, předvídajíc, že všecku práci základní bude musit sama vykonati, vidíme z jejího deníku v této době:

„Myšlénka a plán učiniti něco pro ochranu pracujících děvčat, hnouti touto otázkou vždy určitěji a pevněji přede mnou vyvstává. Jsou ještě chvíle, kdy se lekám a váhavost se mne zmocňuje, kdy si vzpomínám na častou svoji churavost, na zákazy a příkazy lékařské — ale přece se to musí již v tomto jaře počíti."

Teprve když Červinková vše sama uvážila, a ze sebraného materialu o všem důkladně se poučila, svěřila se s úmyslem svým několika paním, jichž přispěním se zajistila, načež ohlížela se tiše dále po nových pracovnicích. Prvních úrad o věci té účastnily se paní: Julie

Fantová, Renáta Tyršová, Emilie Wenzlová a Božena Augustinová. *)

Mezitím byla požádána výborem spolku „Ochrany opuštěné a zanedbané mládeže“, aby přednášela dne 15. března ve prospěch účelů spolkových. Červinková, vyhověvši žádosti výboru, spojila s tímto úkolem agitaci ve prospěch nového zřízení a zvolila si za předmět rozpravy látku, kterouž se právě obírala. V přednášce nazvané „Záštita pracující dívky a ženy“, ve kteréž ukázala k nedostatku ochranného u nás útulku, jenž by poskytoval přístřeší a zaměstnání osamělým dívkám, přicházejícím z venkova do neznámého města, i ku potřebě, aby po způsobu švýcarské „Unie přítelkyň mladé dívky,“ založené roku 1877 v Ženevě, i u nás dámy pečovaly mravně i hmotně o dívky osamělé. Podrobnými a zajímavými fakty uváděla pak doklady potřeby zařízení podobného u nás, jež pokládala i za povinnost vlasteneckou.

Přednáška tato byla první veřejnou předzvěstí nové práce, Červinkovou dosud tiše připravované, v níž naznačila širokému kruhu posluchačstva hlavními obrysy pole, na kterém u nás dosud ničeho vykonáno nebylo.

Za několik dní po přednášce této sezvala Červinková větší kruh dam ku poradě, ve kteréž odůvodnila potřebu mravní ochrany dívek osamělých a oznámila úmysl svůj, že hodlá založiti spolek s účelem tímto, žádajíc přítomné dámy, aby jí pomáhaly při práci této; když pak dostalo se jí slibu toho, přečetla připravené již stanovy spolku a program činnosti spolkové.

*) Prostudovavši stanovy různých spolků, jichž účelem jest mravní ochrana dívek osamělých, učinila si Červinková návrh stanov nového spolku, kteréž pak podrobně vypracovala za vzácné pomoci pana JUDr. Tomáše Černého, jehož nevšední ochotě byla povinna za veškeré právnické rady a pokyny, jichž u věci té bylo potřebí.

Stanovy spolku, — jehož účelem jest: 1. ochraňovati mravně i hmotně dívky pracující, zejména dívky pracující mimo domov a žijící v poměrech nepříznivých; 2. zaopatřovati práci chudým dívkám a ženám; — byly přítomnými dámami veskrze schváleny a některými doplňky opatřeny, i přijat pro nový spolek název „Záštita“, jejž navrhl pan JUDr. Tomáš Černý. Stanovy usneseno pak zadati k c. k. místodržitelství.

Ustavující valná hromada nového spolku odbývána v neděli dne 23. dubna na radnici staroměstské za účastenství 34 dam.*)

Tím byl tedy nový spolek povolán do života, leč nepatrné prostředky hmotné, s nimiž vstupoval do veřejnosti, nezabezpečovaly mu dosud, že by mohl v nejbližší době započíti obmýšlenou činnost. Červinková se však toho nelekala. Bylať pevně přesvědčena a studiemi svými filantropickými poučena, že věci v skutku významné mohou vzniknouti z počátků zcela nepatrných, a že při úkolech těchto mnohem méně záleží na penězích, nežli na horlivé snaze a lásce pracujících. Pustila se do agitace, rozesílajíc provolání nového spolku a stanovy jeho, snažíc se tím obrátiti k němu pozornost a vzbuditi zájem nejširších kruhů. I bylo přičinění její záhy odměněno; hned v prvních měsících přihlásil se dosti značný počet členů,

*) V této valné hromadě zvolen výbor, jenž pak ze sebe zvolil funkcionářky. Starostkou zvolena paní Červinková-Riegrová, jednatelkou pí. B. Augustinová, pokladní pí. Marie Černá, účetní pí. Marie Kučerová, zapisovatelkou pí Marie Rosická. Výbor složen z dam: paní Anny Friedrichové, paní Terezie Friedländrové, pí Julie Haunerové, pí. Anny Koubové, pí. Pavliny Křižíkové, pí. Marie Kučerové, pí. Aděly Randové, paní Ludviky Šolcové, paní Emilie Wenzlové a paní Kateřiny Zelené. Za náhradnice zvoleny: pí. Marie Benešová, pí. Louisa Jeřábková, pí. Anna Kreslová a pí. Renata Tyršová. Za revisorky účtů pí. Anna Podlipná a pí. Marie Wichlová.

s jichž příspěvky mohl se mladý spolek odvážiti prvních kroků.

Získaná takto podpora nebyla by ovšem stačila k zahájení činnosti spolkové, kdyby Červinková nebyla se obrátila v první řadě o pomoc tam, odkud povždy dostává se podpory všem lidumilným snahám v městě našem. Ku přímluvě tehdejšího starosty král. hl. města Prahy, pana JUDr. Jindřicha Šolce, i náměstka jeho, p. Čeňka Gregora, poskytla rada městská novému spolku zdarma prázdné místnosti v 2. patře domu číslo 87-I. v ulici křižovnické.

Šest měsíců po ustavující valné hromadě po mnohém obtížném jednání a zařizování, otevřena byla zcela tiše bez slavnosti útulna pro dívky, které přicházejí po prvé do města hledat si práci. Místnost spolková skládající se ze čtyř velikých světnic, poskytovala příjemný a útulný byt. Prozatím zařízena ložnice o 15 postelích. Dne 14. října 1893 zahájena tedy činnost spolková přijetím prvních dívek.

Tak učiněn první počátek na dráze činnosti nového spolku.

Zakládajíc útulnu pro dívky pracující, měla Červinková na zřeteli, vedle úkolu ochrany mravní, ještě jiný účel, založiti totiž jakýsi cvičný ústav pro služky. Při nepatrných prostředcích spolkových nedalo se ovšem z počátku u věci té mnoho dělati. Teprve když nejmenovaná dárkyně věnovala 150 zl. na zařízení prádelny, a když ku prosbě Červinkové rada městská propůjčila spolku přízemní dvě místnosti, otevřena 4. února 1894 veřejná prádelna, kde poskytla se dívkám v útulně meškajícím příležitost vycvičiti se v řádném zacházení s prádlem.

Vedle prádelny zavedla Červinková v březnu kursy žehlící, kde pod dozorem zkoušené učitelky vyučováno žehlení s leskem.

Brzo po otevření útulny učinila Červinková návrh radě městské, v přípisu dne 24. října 1893, aby péči Záštity svěřeny byly dívky vystupující ve 14. roce z městského sirotčince arcivévodkyně Gisely, odůvodňujíc návrh svůj tím, že dívky opouštějí ústav ve chvíli, kdy dokončily školní učení a pro život nikterak nejsou připraveny. V útulně Záštity poskytla by se jim příležitost vycvičiti se v práci výživné. Dívky, které by po čase do služby vstoupily, byly by pod dozorem dam z výboru, které by bděly nad jejich chováním mravním i dalším vzděláním.

Rada městská přijala nabídnutí spolku Záštity, ustanovivši mu do odvolání náhradou za sirotky ročních 300 zl. Již koncem ledna 1894, přibyly do útulny první dvě dívky ze sirotčince.

Avšak i jinak snažila se Červinková rozšířiti činnost spolkovou ku prospěchu pražské chudiny. Navštěvujíc chudé rodiny, poznala Červinková, že práce rukou ženských stlačována jest nepoměrně nízkou mzdou, i pomýšlela na opatření větších objednávek prádla pro ústavy veřejné, aby šitím, řádně placeným, opatřovala se práce chudým švadlenám. I podařilo se horlivé snaze Červinkové získati Záštitě práci prostřednictvím velkoobchodu páně Bolomova, jenž měl dodávku prádla pro policejní strážníky.

Když pak brzo ukázalo se, že by spolek mohl zaměstnávati více švadlen, neboť přihlášky o práci ze strany chudých žen stále se množily, ucházela se Červinková na podzim r. 1894 o dodávku prádla pro městskou věznici, kteráž pak spolku také zadána byla.

V tomto oboru byl výsledek činnosti spolkové hned v počátku velmi příznivý; ač spolku samému práce výhod neposkytovala, přece dosáhlo se účelu, aby prospělo se chudým švadlenám.

Cokoli Červinková ve spolku zaváděla, dařilo se, poněvadž ukládala mu úkoly jeden po druhém, vyčkávajíc,

až jedno zařízení se zakotvilo a prospívalo, dříve než se odhodlala rozšířiti program jeho působnosti. Proto teprve po roce zavedla v Záštitě večerní kursy hospodyňské pro dělnice, po způsobu škol takových v Belgii, ve Francii, v Německu i jinde. Prostudovala za tím účelem mnoho spisů odborných. Hojným materialem opatřil ji dvorní rada p. J. Migerka, jenž ve Vídni založil kursy podobné (Kochschule für Arbeiterinnen, Mariahilf, Müllergasse) a s nímž Červinková v té věci pilně si dopisovala.

Po přípravách vykonaných v září otevřen 30. října r. 1894 první tříměsíční kurs večerní školy hospodyňské, jejímž účelem jest, aby se dívkám přes den v továrnách a v dílnách zaměstnaným poskytovala příležitost vycvičiti se v pracech domácích. Úkolem škol těchto v cizině velice rozšířených, jmenovitě ve městech, kde rozkvétá velký průmysl jest, aby zabránilo se hmotnému úpadku rodin dělnických, jichž dcery, byvše od dětství zaměstnány prací v továrně, nerozumějí vedení domácnosti.

Patrně bylo u nás zřízení podobné pohřešováno v kruzích, pro které bylo určeno, neboť se ihned přihlásilo tolik dívek, že některé pro nedostatek místa nutno bylo odkázati ku příštímu kursu. Začalo pak se s 28 dívkami.

Také na rozhodných místech snahy Červinkové při zakládání večerní školy hospodyňské došly uznání. K žádosti její povolena spolku sněmem zemským podpora 200 zl. k účelu tomuto.

Skromné prostředky spolkové nedovolovaly ovšem Červinkové, aby činnost nového spolku rozváděla do velkých rozměrů, nýbrž ohraničovaly její program; leč Červinková nedala se mýliti překážkami. Jí především záleželo na tom, aby se pozvolna zakotvily myšlénky, jimž razila dráhu mezi zakořeněnými předsudky, aby výsledky činnosti spolkové, třeba i skromné, byly co nejzdárnější a tím budily důvěru v obecenstvu, kteréž

časem svým uzná nejen oprávněnost, ale i nutnost nového spolku. Sama lépe než kdokoli jiný pozorovala mnohé nedostatky a vady, jichž nutno bylo napraviti, avšak Červinková nikdy nechtěla násilně reformovati, čeho možno bylo dosíci přirozeným rozvojem věcí. Její rozhled pak nebyl uzavřen malým obzorem; dohlédla daleko a dovedla logicky předvídati následky každého kroku. Červinkové především záleželo na radostné součinnosti všech, kdo pomáhali při novém díle. Bylaf přesvědčena, že na světě vůbec žádná práce lidská dokonalá není, že však dílo, prováděné upřímnou láskou a snahou, spíše dospěje k zdárnému výsledku.

Jak se sama upřímně obětovala myšlénce, kterouž prováděla, vidíme z deníku jejího v létě r. 1893, když přehlížejíc činnost svoji za minulé zimy, praví: „Hlavní práce celé minulé zimy byly záležitosti spolkové — z části opatrovny a vyšetřování chudiny — a pak všecky přípravné kroky k zařízení Záštity. Byl to hodný kus práce, a přece jsem teprve na počátku. Ale kdyby se mne nyní někdo zeptal, zdali lituji času na to obětovaného, řekla bych, že nelituji. Těší mne myšlénka, že se něco nového, blahodárného stvoří, co by bez mého přičinění nebylo — aspoň ne teď — povstalo...“

Kdo sám se nepřesvědčil, co znamená zakládání nového spolku, nemá ani tušení o práci té. Nemalé odvahy a neúmorné energie bylo potřebí, aby se ve společnosti, lhostejné k otázkám těmto, vzbudila se pozornost a nalezla pomoc. Červinková byla nucena vykonati nesčíslných návštěv, mnoho marných chůzí, napsati na sta dopisů. Jak často narazila na odpor, kde měla příčinu očekávati pomoc, jak často musila vyslechnouti, že práce její jest zbytečná!

Mnoho jiných byly by tyto obtíže a nesnáze odvrátily od práce, Červinkovou ani nezarazily; předvídala je úplně, dříve než se pustila do práce.

Čím více překážek stavělo se jí v cestu, tím více vzmáhala se její energie, jako by ji práce ani těšiti nemohla, kdyby se hravě vykonávala. Věděla, že idea nového zřízení jest praktická a potřeba jeho, že uzná se brzo i v těch vrstvách, které si ho dosud nevšímají. Prozíravost její v skutku za nedlouho se osvědčila, když návštěva v útulně, sotva otevřené, se zmáhala, když i obecenstvo začalo si všímati nového spolku, uznávajíc jeho platnost. Jako však ji nelekaly obtíže, tak ji nyní nepřekvapovaly zdárné výsledky, a divil-li se jim někdo, říkávala s tichým úsměvem: „Nepochybovala jsem o tom nikdy.“

Ačkoli Červinková byla prodchnuta nejčistší idealností, kterouž ani nejtrpší zkušenosti životní zkaliti nedovedly, přece v ní vyvinut byl i silný smysl praktický a organisatorský. Proto již od prvních základů spolek budován byl zdárně a pokračoval v zdravém rozvoji.

Ku pomoci při rozsáhlé práci této dovedla si Červinková vyhledati platné síly, jichž dobré stránky vysoko cenila, nepodávajíc se ovšem snadno vlivu cizímu. Ač přístupna byla radám, hlavně u věcech, týkajících se domácnosti spolkové, ač každou vážnou výtku důkladně uvážila, přece vždy a ve všem byla úplně neodvislou, samostatnou. Ve vystupování jejím spolkovém bylo cosi imponujícího a pevného, k tomu však přimíseno bylo tolik vlídnosti a jemnosti, že dovedla připoutati k sobě všecky síly pomocné a udržeti celý kruh v nejlepší shodě. Vždyť každý nepředpojatý člověk musil uznati, že v jejím snažení není pražádných osobních pohnutek, že i zde, jako ve všem, Červinkové jde jen o věc. Poznání obětavosti její vynutilo pak úctu všem, kdož pracovali vedle ní, a povzbuzovalo je k činnosti.

Namáhavá práce se zakládáním Záštity ubírala Červinkové mnoho času v posledních dvou letech života. Toho litovali mnozí přátelé její, pokládajíce činnost její

spolkovou za provinění na povolání jejím literárním. Červinková nedala se tím másti, tvrdíc, že lépe jest dobré skutky konati, než o nich psáti; když pak vyzýval ji kdosi z důvěrných přátel, aby tím nezameškávala úkoly svoje literární a přenechala činnost tuto osobám méně schopným, kteréž k podobné práci úplně dostačí, odpověděla Červinková velmi opravdově:

„Zdržím-li se ve své spisovatelské činnosti, co z toho? Co pak je psaní všechno a jest to to nejdůležitější a nejpotřebnější v životě?.... V každém spolkovém životě jsou práce, které může zastati mnohý, ale vedle toho jsou jiné práce, které ne každý konat může a chce . . .“

Tomuto pevnému přesvědčení jejímu děkujeme za založení Záštity.

Červinkové nebylo dopřáno dovésti spolek tam, kam zamýšlela. Mnoho úkolů, jež mu vytkla, zůstalo ještě nevykonáno. Opustila jej v době zápasu o existenci, avšak již schopný k boji o život.

Potřeba mravní ochrany dívek osamělých uznává se nyní v kruzích nejvážnějších, a přesvědčení to šíří se zvolna všemi vrstvami společnosti, jak to obětavá zakladatelka s plnou jistotou očekávala, i není pochybnosti, že myšlénka, kterouž Červinková v život uvedla, již nezanikne. I zůstane na vždy nepomíjející zásluhou Červinkové, že první razila u nás dráhu novým otázkám, že první ukázala ku povinnosti ženy k ženě, že v životě našem, chudém na zřízení dobročinná, skromnými počátky položila základní kámen k dílu důležitému, vykonavši tím nejen vážný úkol filantropický, ale i opravdový čin vlastenecký.

X.

Tím, co jsme dosud uvedli o filantropické činnosti Červinkové, není vyčerpáno celé působení její v tomto oboru. Zbývá nám promluviti ještě o práci, k níž byla požádána a při níž pomáhati pokládala si za povinnost, ač v posledních dobách, jsouc přes příliš zaměstnána Záštitou, často nucena byla odříci spolupůsobení při úkolech, jinak jí velmi blízkých a milých.

Professor Jan Palacký pojal myšlénku, aby se u nás, po příkladě velkých měst v cizině, zavedlo pojišťování chudých matek pro případ porodu. Jest známo, jak špatně jsou chudé ženy v době této ošetřovány, jak starost o výživu rodiny nutí je předčasně ku práci, z čehož povstává řada neduhů, ničících matku a tím celou rodinu. Zdravotní stav ve vrstvách lidu dělnického vydává — bohužel — smutné svědectví poměrům pražským, veliké pak číslo úmrtní mezi novorozenci zaráží každého, kdo blíže k tomu přihlédne. Professor Palacký pomýšlel tedy na to, aby zaplacením jistého poplatku ročního chudé ženy nabývaly práva ku bezplatnému ošetření v porodnici, kde by se jim poskytlo všemožné pomoci a náležitého ošetření, a chtěje myšlénku tuto uvésti ve známost kruhům, které se provedení jejího měly ujati, obrátil se k paní Josefě Náprstkové s prosbou, aby sezvala několik dam, k nimž by mohl o úkolu tomto promluviti, čemuž paní Náprstková ochotně vyhověla, pozvavši několik dam z předních kruhů pražských. Ke schůzi následující pozvána pak Červinková, jejíž znalost života chudiny pražské posloužila dámám ku pravému poznání nového úkolu, jenž byl Červinkové tím bližší, že již zesnulá matka její pomýšlela na podobné opatření a podporu šestinedělek částečně provedla.

Červinková vyložila důkladně a určitě poměry chudiny a dokládajíc se fakty tvrdila, že by se sotva podařilo najíti potřebný počet vdaných žen, které by se uvolily k ročnímu, sebe nepatrnějšímu poplatku, rovněž těžko bylo by nalézti banku, kteráž by přistoupila ku pojišťování nejistému, i navrhovala, aby pro začátek utvořil se z dam komitét, jenž by soukromou cestou opatřil si prostředky k zapravení poplatků. K návrhu tomuto přistoupily dámy a usnesly se doplniti kroužek několika členy.

K zemskému výboru podal tento kruh dam žádosť za úplné prominutí neb alespoň slevení poplatku za chudé matky na platebním oddělení zemské porodnice. Výbor zemský žádosť příznivě vyřídil v tom smyslu, že soukromému komitétu povolil dvacet míst do roka na druhé třídě platebního oddělení zemské porodnice za poloviční poplatek, jelikož pro nedostatek místa více povoliti nemohl.

Jakmile došlo vyřízení výboru zemského, chystaly se dámy k další práci. V dorozumění s komitétem pro městské opatrovny usneseno, že chudé ženy, jež opatří soukromý komitét v porodnici, po odchodu z porodnice zařaděny budou mezi chudé šestinedělky, jimž dostává se podpory správou městských opatroven.

Červinková vypracovala řád, jímž jest ženám se spravovati, i pravidla pro komitét ku poměru jeho k zemské porodnici. Pravidla tato i řád předložila řediteli porodnice Dru. Schwingovi a přednostovi kliniky prof. Dru. Pavlíkovi, kteří oboje přijali a schválili v listopadu 1894.

I v této věci, jak vidíme, byla činnosť Červinkové velmi závažná; zkušenostmi svými ukázala ihned ku pravé cestě, kterouž bylo se komitétu bráti, vypracováním řádu a pravidel položila pevný základ k blahodárnému zřízení, jemuž věnovala vzácný čas svůj v pevné

naději, že časem podaří se působení jejímu sloučiti soukromý kruh dam s komitétem pro opatrovny městské, ježto pokládala velkou, soustředěnou organisaci při podnicích filantropických za způsobilejší k větším výsledkům nežli drobnou činnost, roztříštěnou mezi různými spolky. Dříve však, nežli půda byla úplně připravena, stihla Červinkovou náhle smrť a přervala započatou práci její. Ač tedy nepodařilo se Červinkové dokonati ji, přece novému zřízení její prozíravost a rozhled u věcech chudinských nad míru prospěly; i zde, jako ve všem, účastenství její zanechalo významný sled.

I jiné úkoly filantropické ležely Červinkové na mysli i na srdci.

Založením Záštity vykonána byla jen preventivní část velké povinnosti, tím poskytla se sice dívkám osamělým ochrana mravní, leč pro ty, které bez vlastní viny hynuly v bídném životě, toužíce po návratu ku práci poctivé, nebylo dosud ničeho vykonáno. Sotva byla Záštita založena, mnozí, neznajíce důkladně stanov spolku, poskytujícího ochranu pouze dívkám mravně zachovalým, obraceli se s prosbou k Červinkové, aby Záštita ujala se ubohých obětí. Hlavně z kruhů lékařských docházely často dotazy, a byly mezi nimi případy vskutku bolestné. Červinková, jsouc nucena odpírati v těchto případech přístřeší v Záštitě, těžce nesla nedostatek útulků toho druhu u nás, jaké velice rozšířeny jsou v cizině, hlavně v zemích protestantských, v Německu i v Anglii. Úkolem tím obírají se hlavně angličtí missionáři; jediné zřízení toho druhu, jež vyskytlo se v Praze — „Domovina“ — bylo rovněž dílem anglických missionářů, neudrželo se však v poměrech našich, ježto hlavní překážkou při působení tomto byl zajisté rozdíl víry mezi ochránci a chovankami. Kruhy katolické u nás nevšímaly si dosud otázek těchto.

Čím častěji však opakovaly se podobné dotazy, čím častěji Červinková byla nucena vykládati, že v Záštitě nikterak nelze spojiti ochranu preventivní i repressivní, tím více pomýšlela na zřízení útulku zvláštního. Uznávajíc nesnáze choulostivého tohoto úkolu, k němuž nenalezlo by se dosti pomoci u osob soukromých, pomýšlela na kruhy nejpovolanější, na řády klášterní, majíc v úmyslu se dovolávati pomoci nejvyšších hodnostářů církevních.

Také pilně sbírala data ku petici, kterouž chystala ku podzimnímu zasedání rady říšské r. 1895, v níž žádati hodlala, aby zákon chránil dívky alespoň do 16. roku.

Ač v době té všechen volný čas Červinkové náležel „Záštitě“, přece živá účast její pro veškeré úkoly filantropické nedala se potlačiti ani nedostatkem prázdně, a proto když dočtla se v dubnu r. 1894 ve zprávě o valné schůzi spolku pro zřízení dětské nemocnice o obtížích při zakupování pozemku, neodolala, aby v delším článku neupozornila na povinnosti obce k důležitému zřízení lidumilnému, v němž tvrzení svoje opírala fakty, čerpanými ze statistiky bytů chudinských. S podpisem „Philoteknos“ ve formě „Zaslána“ objevil se dne 22. dubna 1894 článek tento ve všech vlasteneckých denních pražských.

Myšlénka o zřízení dětské nemocnice pro choroby vleklé vracela se jí živěji na paměť, čím více se blížila chvíle jubilea 50letého panování císaře Františka Josefa I. Vědouc, že země významný tento den oslaví zajisté co možná velkolepým projevem, obávala se, že se bude při té příležitosti spíše pomýšleti na nějakou monumentální stavbu musejní, nežli na nutné opatření ve prospěch trpícího lidstva, a při nahodilé návštěvě hraběte Vojtěcha Schönborna a choti jeho upozornila na důležitou tuto věc. „Jak bych byla ráda, kdyby se semínko té myšlénky mohlo na dobrých místech rozhoditi a ujmouti“, pravila tehdy.

Ještě v nejposlednějších chvílích života svého, dne 19. ledna 1895, vracejíc se po 6. hodině večerní domů, podotkla, že v příštích dnech navštíví zemského maršálka, aby jej požádala za podporování této myšlénky na místech rozhodujících.

My sledovati jsme mohli veřejnou činnost její filantropickou, toho však, co Červinková vykonala v soukromí, tiše, téměř skrytě, toho oceniti nedovedeme v úplném dosahu. Skutky tyto byly tajemstvím jejího života, jež teprve po smrti její vyznělo z nářku chudiny. Tu vysvětlilo se, proč Červinkové se mnohdy nedostávalo prostředků, ač neměla téměř žádných potřeb vlastních.

Kolem její rakve stály chudé ženy a líbajíce s pláčem ztuhlé její ruce, vypravovaly o její štědrosti. Zde zachránila rodinu před vystěhováním na ulici, zaplativši za ni nájemné, jiné vyplatila zabavený majetek, tam opět zapravila pohřeb dítěti, nebo zaplatila oddavky, a tak to šlo dále. — Žádná slova nedovedou vystihnouti obraz tichých těchto skutků lásky křesťanské.

Mezi všemi projevy úcty, jimiž byla oslavena její památka, zajisté nejtklivějším jest projev chudých žen hradčanských, které sebraly mezi sebou na smuteční svíci a daly čísti mši v kostele Loretanském za zesnulou svoji dobroditelku. Toť nejvýmluvnější svědectví zásluhám jejím o trpící lidstvo.

XI.

Obraz života Marie Červinkové-Riegrové byl by velice neúplný, kdybychom přestali na činnosti její veřejné, na působení jejím literárním a filantropickém a nevešli za ní přes práh tichého jejího domova v Malči i v Praze, nesledovali ji v nejdůvěrnějším životě rodinném, ve stycích přátelských. Velice by se mýlil, kdo by myslil, že

tím, co jsme dosud přehlédli, co leží před námi, jako bohatá žeň života, s hůry požehnaného, vyčerpán jest veškerý obsah jejího působení. Jakkoli vynikající jest zjev Marie Červinkové-Riegrové v životě našem veřejném, velikosti její mravní ve stycích soukromých nikterak nebyl na újmu; četné a namáhavé práce pro blaho veřejné nikdy nesměly ji překážeti v plnění povinností nejbližších. Zásadě této, kterouž, jak víme, vyslovila při nastupování dráhy literární, věrna zůstala do posledního vzdechu, nikdy nezapomínajíc, že význam působení ženského záleží v péči o jiné. Komu poskytnuta byla příležitosť pohlédnouti na Červinkovou zblízka, kdo ji znal v domácnosti její, kdo viděl, jak starostlivě přihlížela k tomu, aby všichni kolem ní opatřeni byli všemožným pohodlím, jak dovedně pracovala v kuchyni, byla-li toho potřeba, jak i v tomto oboru stále se zdokonalovala, snažíc se překvapiti své drahé, kdo viděl ji přistřihovati a šíti ohromné spousty prádla a šatstva pro domácnosť, obstarávati správky vlastní rukou a při všem tom tak bezpečně a určitě ovládati nesnadné řízení rozsáhlé domácnosti na venkově, kdokoli to vše poznal a uvážil při tom činnost její veřejnou, ten zajisté nemohl se ubrániti obdivu.

Hlavně v létě bývalo na Malči plno práce. Četné návštěvy přátel a známých, jimž snažila se učiniti pobyt co nejpříjemnějším, vyžadovaly mnoho času a péče domácí paní, jejíž vlídné pohostinství bylo daleko široko známo. Kromě starostí o hosti, neustále se střídající, měla Červinková práci namáhavou se zavařováním ovoce, ukládáním na zimu zásob potravních, jich zasíláním na fůrách do Pražské domácnosti otcovy, což sama vždy řídila; to vše bylo by již samo o sobě úkolem nemalým každému jinému. Avšak ani v zimě nebyla nouze o domácí práce. Návštěvy v době honů v Malči, přátelské obědy a večírky v domácnosti otcově střídaly se

často, tak že mnohdy Červinková přejížděla z venkova do Prahy a zpět, od práce ku práci. Zejména po Novém roce, když byla v Praze obstarala vánoční podělování, do něhož byl pojat veliký kruh příbuzenstva i blízkých přátel, ubírala se zase do Malče, aby i tam rozsévala radosť. Jako v mládí, tak až do posledních dob strojila vánoční stromek dětem vesnickým, jichž bývalo i 170. V posledních létech, jsouc chorobou velice seslabena, cítila po těchto domácích slavnostech značnou únavu, přece však nepřipustila, aby namáhavá práce tato vykonala se bez jejího dozoru.

Kdežto jiní po práci fysické hledají a nalézají zotavení v úplném odpočinku, Červinkové pravý pojem sladké nečinnosti byl neznámý. Sotva po únavě, způsobené prací domácí, usedla si na chvíli, již počaly se jí myšlénky vypřádati ku práci duševní. Jen někdy ji unavení přemohlo přes příliš a nedovolovalo jí, aby chopila se péra; leč ani tehdy nedovedla zaháleti. V takových chvílích chápala se často palety a štětce; malovala, aby se zotavila. Řada obrázků z okolí malečského i odjinud, hlavně z cest, svědčí o zálibě její, se kterouž na plátně zachycovala dojmy milých jí míst, a chová se jako drahá památka příbuznými a přátely jejími.

I mnohými ozdobnými pracemi vyplňovala chvíle, které nemohla věnovati vážnému zaměstnání. Mezi přátelským hovorem malovala stolky, rámce, a různé jiné drobné předměty, rozmilé dárky pro přátele svoje.

Neposlední velikou prací byla i rozsáhlá korrespondence, kterouž Červinková byla zaplavována. Činnosť její literární, spolková, dříve i politická, přiváděla ji do styků téměř se všemi vynikajícími osobnostmi ve veřejném našem životě a byla zároveň příčinou, že se k ní neustále obraceli v nejrůznějších vážných otázkách. Již prve viděli jsme, že korrespondovala i v záležitostech otcových. Kromě těchto korrespondencí, z veřejného působení jejího

povstalých, byla i velká řada osobních přátel, příbuzných i známých, kterýmž Červinková zhusta dopisovala, takže v její pozůstalosti zbylo na tisíce dopisů. Proto v deníku jejím vidíme téměř každého dne celou řadu jmén osob, jimž právě psala. Odbýti patnáct, dvacet listů za odpůldne bylo jí pravou hračkou, kterouž nikdy nepočítala mezi práci.

Kdežto my, přehlížejíce nyní její činnost, ani nevíme, zdali se máme více obdivovati jejím schopnostem, či její energii a píli, Červinková přes vše, co vykonala, byla téměř stále v boji sama s sebou, jsouc nespokojena, že nedostačuje všem úkolům! Kniha práce upomínala ji bez ustání na řadu prací nevykonaných.

Červinkové nestačilo, aby přehlédla v deníku práci svoji za den, za týden, za měsíc, nýbrž zapisovala si do zvláštní knihy vše, co jest jí činiti. Kniha ta byla jí svědomím, při pohledu do ní ihned se kárala, byl-li některý úkol opomenut. V knížce té, do čtverečků hustě čárkované, měla rozdělenou denní práci dle hodin. Domácí práce, šití, správky, vaření, střídají se s pracemi literárními, s korrespondencemi, povinnostmi spolkovými, s malbou, se čtením. Jedna práce honila druhou.

Někdy ovšem nemohl se celý program vykonati, návštěvy, cesty a hlavně churavost, překážely jí. Pak čteme v deníku zhusta stesky na vlastní liknavost, nevytrvalost i mnohé jiné vyčítky, a jen zřídka povzdech nad tím, co bylo vlastní a jedinou příčinou občasné ochablosti, nad nemocí, dávno již podrývající tělesnou její sílu. Červinková nepřipustila však, aby odraz této churavosti padal na duševní její život, bojujíc proti tomu s ohromným napjetím vůle.

Ač Červinková po léta si vědoma byla, že život její jest v stálém nebezpečí, ač utrpení tělesné nepřestávalo ji upomínati, přece neklesala statečná mysl její. Ano živý, vznětlivý temperament unesl ji někdy až příliš da-

leko; pracovala do úpadu, čím stav její se horšil. Do mluvy přátel svých, aby se šetřila, vyslechla vděčně a jako na omluvu, že jich přese vše nedbá, tvrdívala: že již jiná nebude. Tak píše v jednom listě, odpovídajíc k podobné domluvě: „Je pravda, že bych se měla více šetřiti, než činím, sama to teď někdy cítím a umíňuji si, že budu opatrnější, ale provedení takových dobrých úmyslů nebývá mi tak lehké, jak by se zdáti mohlo, jednak pro vlastní můj temperament, ve kterém není žádné flegma, a pak pro okolnosti zevní. Jak člověk do nějaké činnosti se dá, nakousne, pak to s železnou konsekvencí vede dále. Tak to je ve spolkovém životě a i v jiném.“ A jindy: „Není mi to souzeno a není mi to dáno, ani talentu k tomu nemám.“ I když choroba se horšila, Červinková pracovala dále. Přátelům svým, obdivujícím se této nepochopitelné síle duševní, říkávala: „Já na nemoc nemyslím .... dovedu na to nemysliti“ ....

Trpěla po léta mlčky, jako mučednice, a snad by si ani nebyla ulevila zastesknutím, kdyby ji časem ubledlá tvář nebyla prozradila. Nenadsazujeme zajisté, tvrdíme-li, že v jejím stálém zapírání sebe samé a její obětovnosti k rodině i k jiným byla síla přímo hrdinská.

Pevná její víra náboženská, síla vůle, vypěstovaná dle přísných názorů P. Schneidra, udržovaly její svěžest duševní při utrpení, jemuž by mravní síla křehkých lidí dávno již byla podlehla. Kříž, jenž vložen byl na bedra její, nesla Červinková s resignací hrdých povah, osudem zlomených; její vřelé srdce odmítalo tuto chladnou a vrátkou oporu povah skeptických, nýbrž jsouc naplněna láskou, vírou a neutuchající nadějí v Boha, nesla kříž svůj s pokorou v pravdě křesťanskou. Tak čteme v deníku v poslední výroční den narozenin jejích: „Bůh ví, co mi příští rok přinese .... Ale sílí mne myšlénka, že i to, co na mne sesláno zlého, musí míti své dobré, ke kterému ho mám užiti a proč na mne bylo sesláno —

a není bezpečnějšího klidu než ve vědomí: ty čiň, co máš, a ostatní ponechej vůli Boží“ . . . .

Veškeré bolesti vnější i vnitřní, které život přinášel a které v její ušlechtilé a nadmíru citlivé mysli zanechávaly stopy mnohem hlubší, nežli se stává u lidí všedních, Červinková pokládala za „denní chleb, jejž jísti musíme“.

Jak velice v posledních letech trpěla, vidíme často z deníku; na jednom místě praví: „Co je to cit? schopnosť trpěti a já ještě tu schopnosť neztratila . . . . Kdybych mohla míti pokoj! Ale jak mne to léčení vyrušuje z tiché koleje života, ze všech prací a zaměstnání, že nejsem s to, v obyčejné práce hned se zahrabati, že ty dojmy se nechtějí dát hned smazati. Vždyť to není žádná maličkosť! Je to zkouška — a musím v ní obstáti!“

A obsála v ní, jako nikdo jiný! Přese všecky útrapy, mnohdy nesnesitelné, jimiž nedlouhý život její v posledních letech byl přeplněn, ani stínem trpkosti nezatemnila se čistá, ušlechtilá její povaha. Nekonečná dobrota a něžnosť naplňovaly celou bytosť její až do hlubin nejtajnějších, na dně duše její bylo zcela jasno. Proto i v bouřích a zápasech života, kdy v rozechvění člověk jeví se vždy tím, čím vskutku jest, Marie Červinková-Riegrová jevila se šlechetnou, i zlé oplácejíc dobrým. Tak prodchnuta byla křesťanským milosrdenstvím, že shovívavě promíjela jiným všecky poklesky, jichž by v neúprosné přísnosti k sobě byla si pokládala za hřích. Tato neobyčejná dobrota nedovolovala jí ani, aby odsuzovala tam, kde bystrý její duch postřehl vady opravdové. Nalézala ihned plno polehčujících okolností těmto křehkostem cizých lidí, jichž upřímně proto litovala, nedotýkajíc se jich ani jediným ostrým slovem.

A přece u věcech vážných a velkých úsudek její byl ku podivu určitý a pevný, nezakládaje se nikdy na

vrátkém podkladě doslechu, nýbrž na vlastním pozorování. Mocný smysl její pro pravdu a spravedlnost v takových chvílích pak promluvil slovo rozhodné.

V nejužším kruhu přátelském vytýkalo se Červinkové mnohdy, že příliš snadno jiným promíjí, že neodráží urážku urážkou, že zapomíná, čím jí bylo ubliženo. Při takovýchto výtkách Červinková se někdy zamýšlela, pak usmívajíc se, krčila rameny. V ní nebylo ani krůpěje malicherné samolibosti a sebelásky, ani památky po žluči a hořkosti. Žaly a bolesti jejího života nerozptylovaly se do světa jedovatými střelami, nýbrž rozplývaly se v tichu ve smiřujících slzách.

Celý poklad něžnosti jevil se zvláštním výrazem velkých, modrých očí, z nichž duše její zářila i lahodným zvukem překrásného hlasu, v němž ani ve chvílích vzrušení nikdy nezavzněly drsné a ostré akcenty.

Tímto pohledem a hlasem dobývala si Červinková neobmezenou důvěru u lidí všech stavů; k ní obraceli se mnozí o radu a pomoc ve chvílích rozhodných v přesvědčení, že u ní naleznou porozumění. Vzácná vlastnost naprosté mlčelivosti, jemný takt a cit pro právo každého byly oceňovány ovšem v kruzích osob vzdělaných, avšak působily zvláštním kouzlem i tam, kde jen instinktivně se soudí — mezi chudinou.

Jinak tomu ovšem bylo v povrchních stycích s nejširšími kruhy společenskými, s nimiž Červinkovou nic nepojilo. V těch, pravilo se, Červinková oblíbena nebyla, čemuž nelze se diviti. Tam, kde vládne přesvědčení, že malé slabosti činí ženu půvabnější nežli veliké ctnosti, nebylo místo Červinkové. V ní vůbec nebylo ničeho malého, čím by si byla mohla získati odpuštění davu za své velké vlastnosti. Jakkoli Červinková měla vřelou účast se všemi lidmi v těžkých chvílích života, již častokráte osvědčila i osobám velmi vzdáleným, pro všední, povrchní styky společenské neměla zájmu, ba ani času.

Mnohdy se sama k tomu nutila, přemáhajíc se co nejvíce, dlouho to však nevydržela. Stávala se roztržitou, mysl její bloudila, nedala se upoutati malichernými, všednimi hovory. Měla vždy před sebou tolik vážných úkolů, tolik opravdových interesů, jimž sotva stačil prchající čas, i bylo jí líto, mrhati jím bez účelu. Proto čím dále tím více vyhýbala se stykům s velkou společností, uzavírajíc se v působení svém, v tom vlastním svém světě, v němž stačila jí úplně společnost drahé její rodiny, několika přátel a dobrých známých. Sama praví o tom: „Není to společnost, která mluví mojí duševní řečí, a cítím také, že v ní nemám pravého domovského práva.“ Přes to vše byla Červinková povahy velice společenské, o čemž svědčí i pohostinství její, povždy ochotné, a ráda shromažďovala kolem sebe kroužek osob, které ji zajímaly. Téměř veškeré vynikající osobnosti ve světě našem literárním, uměleckém i vědeckém vystřídaly se ob čas na jejích večerech a navštěvovaly ji i na hostinném zámku Malečském.

Jak vzácným jest příklad obětavosti její bezmezné v kruhu rodinném, tak neobyčejnou byla i věrnosť její v přátelství. Koho uzavřela v kruh sympatií svých, byl poželnán vzácným darem. V tom ohledu nevyrovnal se jí nikdo. Tak jako ona, nikdo nedovedl vmysliti se ve stav duševní druhé osoby, tak jemně nedovedl se nikdo dotknouti pravé struny v pravý čas, nikdo neuměl potěšiti, povzbuditi, podati ruky pomocné. Přátelům svým udílela velkodušně poklady svého srdce, uvádějíc jejich zájmy a tužby v okruh své vlastní vnitřní spokojenosti. Komu Červinková věnovala důvěru, byl jist, že nedopustí naň ani stínu pohany. Ne proto, že by snad nebyla viděla slabosti a křehkosti, které jsou údělem všech lidí; uznávajíc však převahu některé stránky mravní, nedovolovala, aby slabosti stavěny byly na pranýř. A jako ve všem, i zde bylo stanovisko její povznesené nad všednosť. Vše, co učinila z přátelství, tak učinila, jako by se rozumělo

samo sebou, divíc se díkům. Všecky služby přátelské, které kolem sebe rozdávala, jako by nebylo na světě ničeho snadnějšího, pokládala za právo a povinnost přátelství.

Dobře věděla, jak vzácným zjevem jest skutečné, vytrvalé přátelství. Sama říkávala, že „k tomu je zapotřebí trochu obětavosti, trochu smyslu pro druhého — a ne egoismu velkých lidí, sami sebou úplně zaujatých a potřebujících trabanty k obdivu své osoby“ . . . Červinková trabantů nepotřebovala, jí k obdivu své vlastní osoby nebylo by zbývalo ani času; ostatně vážný její názor o úkolech životních nedopouštěl toho. Červinková v hojné míře dovedla, čeho sama časem postrádala v životě, rozsévati kolem sebe povzbuzení mezi přátely, síliti je radou i pomocí. Ona podporovala duševní snahy každé přátelské osoby, starala se o ni, radila jí a těšila se úspěchu jejímu.

Jest přirozené, že něžné její srdce rovněž toužilo po sympatii, třeba energické povaze její nebylo potřebí opory tou měrou, v jaké jest nevyhnutelnou lidem slabší vůle. Všech svazků rodinných i styků přátelských vážila si velice, jsouc přesvědčena, že za ně náhrady na světě není. Když v posledních létech vymřela cela řada dávných přátel rodinných, Červinková velice pro ně truchlila, říkávajíc: „Staří přátelé mi vymírají a noví nerostou.“

Tím více pak lnula k těm, které jí osud ponechal, obětujíc se štěstí a spokojenosti blízkých svých. Manžel, bratr, sestra, všechny zasypávala svojí láskou a péčí, pamatujíc vždy a všude na jich příjemnost a pohodlí, těšíc se a starajíc se s nimi. V lásce její k otci bylo mnoho zbožné úcty, kterouž zachovala si od útlého dětství do posledního vzdechu. Péče o jeho zdraví a pohodlí byla věru dojemná. Ač v posledních letech sama zhusta polehávala, ač lékaři ji neustále opakovali, že musí se co nejvíce šetřiti, Červinková nedopouštěla, aby

otec churavostí její byl vyrušován, aby v pohodlí jeho nastala změna. Sama se stále starala o vše, čeho mu bylo potřebí, až do posledních podrobností kuchyňských, i o přípravě pokrmů, jimiž se mu chtěla zavděčiti, osobně jej ošetřujíc a obsluhujíc. Když lékař vyslovil obavu, že nebude-li se více šetřiti, nastane snad potřeba operace, Červinková, nemyslíc na hrozící jí nebezpečí, lekala se jen, aby rozčilení a starosť o ni nepůsobily zhoubně na zdraví otcovo.

Dotknouti se osoby otcovy pokládala Červinková za rouhání a jakkoliv snadno uměla zapomínati i těžkých urážek, jí osobně učiněných, těm, kdož ve zlém úmyslu dotkli se otce jejího, neodpouštěla nikdy. Odvracela se od nich s nevolí, nezmiňujíc se ostatně o nich ani slovem. V hnutí tomto bylo však více bolesti a zármutku nežli hněvu. Bylať povahy velmi lítostivé, citlivé; v její mysli každý dojem zanechal sled hluboký, to však známo bylo jen nejbližším. Z imposantního jejího zevnějšku, z jistého vystupování vzdálenější sotva mohli souditi na tolik měkkosti.

Čím více vzmáhala se choroba Červinkové, tím více jevil se u ní chvat téměř horečný po práci, po vykonání různých úkolů, jakoby tajný hlas ji pobádal, upomínal, že čas kvapí. Přátelé nestačili ji zdržovati, leč výstraha jejich byla by marně vyzněla, kdyby choroba sama nebyla jí občas práci vyrazila z pilné ruky. Pak ležíc a nemohouc plniti úkoly své, alespoň čtla. Spisy francouzské, anglické, vlaské střídaly se na jejím stole se spisy ruskými a polskými. V krásné literatuře byli jejími miláčky Rusové, zejména L. Tolstoj, v literatuře filosofické obírala se nejraději Angličany a Francouzy. Poslední věci, které čtla, byly spisy H. Tainea, Nové Zlomky Epopeje Vrchlického a Obnovené Obrazy Zeyerovy.

Bystrý úsudek její a překvapující paměť velice přispívaly jí při nakupení tohoto pokladu duševního. Cokoli

si přečtla, utkvělo jí hluboko v paměti; tím ovšem vysvětlují se obsáhlé její vědomosti v oborech nejrůznějších.

Na doklad nevšední paměti její budiž tuto uvedeno, že Červinkové, kdykoli veřejně přednášela, stačilo napsanou přednášku dvakráte po sobě pozorně přečísti, aby pak po celou dobu veřejného vystoupení nebyla ani jednou nucena do ní nahlédnouti — jestli v ní nebylo právě dat statistických.

Vzácný tento dar ani tělesná choroba nezastřela; přes všecko utrpení čilost a bystrost duševní Červinkovou neopouštěla do poslední chvíle. Obživujícím zdrojem této síly duševní bylo hluboké její přesvědčení náboženské, vroucí její víra. Obsáhlé její vzdělání, opravdové vědomosti v nejrůznějších oborech moderního vědění neotřásly nikdy pevným základem jejích názorů; odchovanka křesťanské filosofie Bolzanovy nemohla ovšem utkvěti na zevních formách náboženství, ale v hlubokém významu jeho nalézala rozřešení všemu, o co rozbíjí se v moderním světě víra jiných. Její cit byl příliš vřelý, než aby se byl mohl srozuměti s chladnými vývody skepticismu, její mysl byla příliš idealní, aby jí byly mohly matematické výpočty nahraditi pojem nejvyšší moudrosti a lásky.

Jako náboženské přesvědčení, rovněž tak i vlastenectví její bylo vroucí, neznající žádného kompromissu s kosmopolitickými názory světovými. Při tom nebylo stanovisko její obmezené. Červinková dohlédla velmi daleko a dovedla vniknouti hluboko, avšak jakkoli v činnosti své filantropické neznala nikdy rozdílů víry a národnosti, v otázkách kulturních ohnivě hájila stanovisko čistě národní, pokládajíc povždy úkoly vlastenecké za nejpřednější povinnosti poctivého člověka.

Důkazem povzneseného stanoviska jejího jest zajisté tolerantnost k názorům jiných osob. Ač dovedla názory své velmi statečně brániti, ač někdy se snažila i některé

milé jí osoby k nim nakloniti, přece nezdar svůj v té věci nepřičítala jim ve zlé. O jedné z nejbližších osob čteme v deníku: „Různost našich mínění náboženských vždy existovala mezi námi, aniž našemu přátelství byla na újmu . . . .“

Pohlížíme-li na některý předmět jen z jednoho úhlu a snad z bodu dosti vzdáleného, vidíme ovšem obraz neúplný, jakým však klamem optickým stíženi byli ti, kdož Červinkové upírali ženskost, vytýkajíce jí přílišnou, přímo mužskou iniciativu! Zajisté nebyli si toho ani vědomi, jak velice jí křivdili.

Červinková ovšem dovedla pevně vystupovati a hájiti práva, nelekajíc se překážek a bojujíc za ideu, které se posvětila, nikdy však nepřekročila meze jemného taktu. Bez této energie nebyla by mohla u veřejnosti vykonati, co dokázala v nedlouhém životě svém, avšak ti, kdož pracovali s ní, zajisté dosvědčí, že ve vystupování Červinkové bylo plno ženské důstojnosti, kterouž dovedla imponovati i lidem nepříznivě o ní smýšlejícím.

Zdá se nám, že vzácnou tuto povahu nejlépe vystihlo slovo dávného přítele rodiny její a velikého znalce lidí, jenž nad rakví její pravil: „V ní silný duch mužný sloučen byl s nejněžnějším srdcem ženským.“

* * *

Na podzim r. 1894, když Červinková přijela do Prahy, choroba její patrně se zhoršila. Již nemohla konati tak časté návštěvy mezi chudinou v odlehlých čtvrtích městských, stoupati do vysokých pater. Ještě několikráte zkoušela to všelikým způsobem; dala se dovézti na Hradčany, odpočívala si v tamější opatrovně, brala si jen dvě, tři adresy, ale i to ji přemáhalo, a v listopadu již byla nucena žádati členy komitétu opatroven městských za výpomoc při práci této. Tomu, kdo Červinkovou

z blízka znal, bylo to ovšem zlým znamením, neboť věděl, že lnula k této povinnosti, a jen velmi nerada ji přenechávala jiným.

Také léčení, jemuž se v lednu téhož roku podrobila, začínalo ji unavovati. Polehávala často. V této době vyskytují se v deníku již zhusta stesky na zdraví: „. . . Cítím se nevolnou. Jsem následkem toho ve sklíčeném stavu mysli. Kam to přijde s mými úmysly a snahami! Vždy mne ta churavost na tolik dní ochromí — žiji jen polovici života . . . síly, síly schází . . .“

Přes to přese vše, sotva jí trochu ulevilo, Červinková obírala se pracemi svými, jako vždy jindy. Starosti o „Záštitu“, práce spolkové střídaly se opět s přípravami k životopisu Palackého a s povinnostmi domácími. Energie duševní byla ještě tak mocná, že v prosinci napsala vedle všeho ostatního pozoruhodný článek svůj „Domněnky a pravdy o Jungmannovi“, pro „Osvětu“.

Před samými vánocemi vyšla v knihkupectví Bursíka a Kohouta její povídka „Letní sen života“, kterouž v létě byla upravovala k samostatnému vydání. Rozesýlajíc ji přátelům svým, netušila, že dárek tento jest posledním důkazem její sympathie.

I ozdobnou prací obírala se, chystajíc darem k vánocům zástěnu na hedbávi malovanou.

O svátcích vánočních Červinková cítila se opět churavější následkem příprav a chystání štědrovečerního, zotavila se však zase a před Novým rokem vykonala ještě mnoho práce spolkové. Dne 6. ledna probudila se ráno s ohromným bolením hlavy a vůbec v tak hrozném stavu tělesném, že na rychlo povolán lékař, jenž nařídil úplný klid, shledav, že se Červinková přepracovala, čemuž ona odporovala. Již třetího dne cítila se volnější, tak že vstala a opravila korrekturu článku pro „Osvětu“. V následujících dnech vykonala ještě několik návštěv u chudých v Josefově a došla i na radnici, a 12. ledna

odbývala schůzi v „Záštitě“, vše tak čile a energicky, že nikdo nemohl tušiti blízký konec její, ač zvláštní bledost výrazné tváře její už častěji přátele její znepokojovala. Dnem 18. ledna končí se její deník těmito slovy: „Jsem opravdu zemdlena, sesláblá, zase k ničemu. To stálé polehávání již mne moří a mimo to mne souží nyní často bolení hlavy, které jsem dříve nemívala . . . Mám takovou touhu po čerstvém vzduchu, ta se mi ještě dlouho nevyplní . . . Stěží přemáhám takovou jakousi rozechvělost, stupňující se v sentimentalitu, a myslím, že to je slabost a ochablost tělesná. Kde pak stačím na své úkoly a povinnosti, když jsem takový ochromený tvor . . .“

Ani tušení neměla, že již stojí na prahu rozřešení všech těchto otázek. Nazejtří v sobotu dne 19. ledna Červinková účastnila se odpůldne pohřbu zesnulého Dra. J. Kučery v kostele Panny Marie Sněžné. Ohromné davy obecenstva viděly ji ubírati se s otcem do chrámu, všecka intelligence pražská byla zde shromážděna, na sta známých osob ji pozdravovalo. Přátelé její viděli, že byla nadmíru bledá v té chvíli. V kostele ji mrazilo. Hned po smutečních obřadech uchýlila se k přítelkyni svojí, paní Anně Lauermannové, bydlící na blízku, aby se ohřála. Byl jasný, mrazivý den. Zimní slunce stálo již nízko, když vyšla na náměstí, kde nad těmi davy lidstva se vznášela postava Jungmanna, jehož právě v těchto dnech byla se ujala. Červinková stojíc na schodech chrámových netušila, že tímto pohledem loučí se s Prahou navždy. Před domem přítelkyně její opouštěl Dr. Rieger svoji dceru. Ještě mu pečlivě setřásla s kožichu sníh, jejž vítr se střechy naň svál, a provázela dlouhým pohledem postavu jeho, až za rohem zmizela, netušíc, že vidí jej naposledy.

Nahoře u paní Lauermannové brzo se zahřála čajem a bledá její tvář zbarvila se živěji. Za svěžích ještě dojmů z pohřbu, jala se Červinková mluviti o dlouhém utrpení

před smrtí, o strastech a bolestech posledních dob. „A přece nechtěla bych zemříti náhlou smrtí," pravila s přesvědčením, „přece bych chtěla dříve vše do pořádku uvésti. Nepřála bych si zemříti nezaopatřena, jest to tak povznášející a smiřující moment."

Pozvolna hovor přešel k jiným předmětům a Červinková rozveselila se tak, že srdečně se smála vtipnému vypravování přítelkyně svojí, kteráž se snažila rozptýliti pochmurné dojmy Červinkové.

Bylo již tma, po šesté hodině večerní, když Červinková ubírala se k domovu v průvodu pisatelky těchto řádků. Měla ještě mnoho na mysli, nastávaly jí různé práce se „Záštitou", o kterých cestou vykládala chystajíc se, že hned nazejtří vykoná některé kroky za účely spolkovými. Také zemského maršálka chtěla v těch dnech navštíviti a poprositi jej za podporování myšlénky stran nemocnice dětské pro vleklé nemoci.

Před domem rozloučily se zcela vesele v úmluvě na příští pondělí.

Doma vyměnila si Červinková jen oblek a spěchala do druhého patra k sestře svojí, kde zastala milou návštěvu příbuzných, s nimiž se ještě příjemně chvíli pobavila, pak sběhla dolů a slévala za pomoci služky likéry, které sama vyráběla. Při tom učinila podrobné opatření na zítřejší nedělní oběd, k němuž scházela se obyčejně celá rodina. Poručivši pak služkám, aby ihned přinesly jí světlo, odebrala se do svého pokoje. Dvéře sotva za ní dopadly do zámku, když služka již je opět otvírala, přinášejíc lampu. Přiblíživši se, spatřila domácí paní ležící na pohovce. Zvláštní poloha těla překvapila služku. Sehnula se k ní. Zsinalá tvář, studené tělo zděsily jí. K jejímu pokřiku sběhlo se všechno, ihned přivoláni dva lékaři z nejbližšího okolí, kteří té chvíle viděli, že lidská pomoc jest marná, přece však k zoufalým prosbám sestry zvěčnělé učinili všechny pokusy, jež konají se k obživ-

nutí zdánlivě mrtvých. Pevně sevřené zuby zemřelé nebylo nijak možno rozevříti.

Příčinu náhlé této smrti přičítali lékaři embolii, při čemž houstnoucí částečky krve ucpávají průchody v mozku. Velebně klidný výraz ušlechtilé tváře zvěčnělé neprozrazoval ani sebe menšího sledu zápasu smrtelného, smrť zasáhla ji jako blesk.

Jako po celý život svůj Červinková nežádala si pozornosti k osobě své, tak i v poslední chvíli mlčky, bez povzdechu sklesla, opouštějíc klopotný život náš.

Mnoho velkých úkolů zůstalo nesplněno, nesplněno zůstalo i přání její, aby při překročení prahu života vznášelo se nad ní požehnání církve. Byla by i mnohé jinak zařídila, kdyby byla tušila, že konec již nastává; ačkoli často říkávala, že choroba nepopřeje jí dlouhého věku, přece doufala, že zbývá jí ještě několik let — pět, šest let. V době té chtěla napsati životopis Františka Palackého . . .

Když roznesla se zpráva o její smrti za pozdního večera Prahou, nikdo nemohl tomu uvěřiti, vždyť před chvílí viděli ji všichni na pohled zdravou a statečnou. Nevysvětlitelným chodem přírody podrážděná obraznost lidská jala se vyhledávati tajné příčiny. Tedy ani nejčistší, nejideálnější zjev, jenž nikdy nesnížil se k zemskému rmutu, jenž povždy upíral zrak svůj k nejvyšším cílům lidstva, ani ten nebyl uchráněn pomluvy.

Zajisté netušili ti, kteří to vyslovili, že povaha tak silná a obětavá, jako Marie Červinková-Riegrová, v zoufalství klesnouti nemůže. Víra její, že ve všem, cokoli zlého nás potká, zajisté jest něco dobrého, proč na nás sesláno bylo, byla by jí postačila i při větším ještě utrpení. Bylať Marie Červinková-Riegrová v mravní velikosti své zjev nevídaný. Toho plnou měrou uznávali všichni, kdokoli ji jen třeba zdaleka znali.

Památce její dostalo se pocty nejvyšší z kruhů nejvybranějších i nejchudších. U její rakve vystřídalo se vše, co vynikajícího chová národ náš. Velikolepý pohřeb její, jenž konal se 22. ledna odpůldne z kostela Panny Marie Sněžné, byl opravdovou manifestací české intelligence, vzdávající poslední čest jedné z prvních dcer svého národa. Dámy z vysokých kruhů šlechtických kladly s úctou květy k nohoum rakve její, kterouž davy chudých žen kropily vřelými slzami. Tak ve všech vrstvách společnosti předčasný konec její vzbudil soustrast a žalost obecnou.

Pod arkadami na hřbitově Vyšehradském ustlána jí poslední lože. Tam na místech zašlé slávy drahého jí národa odpočívá Marie Červinková-Riegrová, poblíže mnohých, kteří v životě rozuměli duševní řeči její i spěli za ideály nejvyššími jako ona, jež zasvětila život svůj nejčistšímu pojmu lásky, — lásky k rodině, k vlasti a k lidstvu trpícímu!

OBSAH.

Kapitola I. Mládí Marie Červinkové-Riegrové 5
Kapitola II. První práce literární 28
Kapitola III. Životopis Bolzanův. Přednášky. Spisy filantropické 40
Kapitola IV. Přípravy k životopisu Palackého 50
Kapitola V. Po stopách činnosti otcovy 58
Kapitola VI. Práce belletristické 65
Kapitola VII. Životopis Marie Riegrové-Palacké 69
Kapitola VIII. Činnosť filantropická 75
Kapitola IX. Záštita 79
Kapitola X. Různé nedokončené práce filantropické . . 92
Kapitola XI. Marie Červinková-Riegrová v kruhu soukromém 96